

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MÜNEVVER MOLLA HASSUN (HAYATI, SANATI VE ESERLERİ)

Doktora Tezi

FATİMAH SALİM ZAINAL ALSALİHI

Ankara, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MÜNEVVER MOLLA HASSUN (HAYATI, SANATI VE ESERLERİ)

Doktora Tezi

FATİMAH SALIM ZAINAL ALSALİHI

Tez Danışmanı

Prof. Dr. NURULLAH ÇETİN

ANKARA, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

MÜNEVVER MOLLA HASSUN (HAYATI, SANATI VE ESERLERİ)

Tez Danışmanı
PROF. DR. NURULLAH ÇETİN

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Ad ve Soyadı

İmzası

1-Prof. Dr. Nurullah Çetin (Danışman)
2-Prof. Dr. Ayfer Yılmaz
3-Prof. Dr. Nezahat Özcan
4-Doç. Dr. Erdoğan Kul
5-Dr. Öğr. Üyesi Emine Gözde Özgürel

Tez Savunması Tarihi

12 Haziran 2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. DR. Nurullah ÇETİN danışmanlığında hazırladığım “MÜNEVVER MOLLA HASSUN (HAYATI, SANATI VE ESERLERİ) (Ankara.2024) ” adlı doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 12.06.2024

FATİMAH SALİM ZAINAL ALSALİHI

ÖN SÖZ

Biz Türkmenler, Osmanlı topraklarından koparıldıktan sonra tarih boyunca baskılara, asimile politikalarına, dışlanmaya maruz bırakılan ve ayağa kalkmak, en doğal haklarımız olan dilimizi, kimliğimizi, milli irademizi savunmak istediğimizde ülke yönetimi için tehdit olarak görülen, bu nedenle şiddet, hapis ve ölüm cezalarıyla susturulan Irak Türkleriyiz. Fakat aynı zamanda yaşanan bu kadar ağır olaylara karşı iradesi kırılmayan bir halk olarak bölgede varlığımızı sürdürmeye devam etmekteyiz.

Çalışmamızda hayatını ve edebi eserlerini konu olarak ele aldığımız Münevver Molla Hassun, kendi halkının zamanla bizzat şahidi olduğu haksızlıklara karşı kalemini en büyük silah olarak kullanan ve Irak Türkmen kadın şair ve yazarları arasından bilinen en önemli isimlerdendir. Münevver Hanım`ın eserlerinin neredeyse tamamında milli ruh, vatan, millet, bayrak aşkı gibi ulvi duygular hissedilmektedir. Bu nedenle kendisini şair olarak tanımlayan, sayısız şiirleri ve toplamda beş hikâyesi olan Münevver Molla Hassun`un hayatı ve edebi eserleri üzerine Irak`ta ve Türkiye`de daha önce doktora düzeyinde çalışmanın yapılmamış olması oldukça büyük eksikliklerdir.

Tez hazırlanırken Münevver Hanım ile bizzat iletişime geçme ve kendisiyle tanışmış fırsatına sahip oldum. Bu görüşmeler sırasında bir kadın olarak naifliğine, anne olarak çocuklarına, öğretmen olarak öğrencilerine yaklaşımına, genel itibarı ile karakterine hayran bildirmekten ve böyle bir çalışmayı yapma şansına sahip olduğum için mutlu olduğumu söylemekten oldukça gurur duymaktayım. Aynı zamanda temel kaynakların sağlanmasında göstermiş olduğu yardımları, misafirperverliği için bu kıymeti hanımefendiye, değerli Irak Türkmen şairi Münevver Molla Hassun`a sergilemiş olduğu sevecen tavrı ve destekleri için teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışma süresince fikirlerini benimle paylaşıp her konuda benden desteklerini esirgemeyen, çok kıymetli tez danışmanım sayın Prof. Nurullah Çetin'e elinden gelen yardımı benden esirgemediği için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her evresinde beni yalnız bırakmayan değerli aileme, sevgili eşim ve oğluma bütün zorlukları benimle beraber aştıkları ve bu konuda hiç tereddüt etmedikleri için minnettarım.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	iii
GİRİŞ.....	7
1. BÖLÜM.....	13
HAYATI ve SANATI	13
1.1. Hayatı	13
1.1.1. Doğumu, Aile Çevresi ve Çocukluğu	13
1.1.2. Öğrenim Hayatı.....	16
1.1.3. Evliliği	16
1.1.4. Kariyeri	17
1.2. Sanatı	18
1.2.1. Sanat Çevresi	23
1.2.2. Çalışma Biçimi	23
1.2.1. Kitapları	24
1.2.1.1. HASSUN Münevver Molla, Bitmeyen Çile, Bağdat Yay. Bağdat, 2001.	24
1.2.1.2. HASSUN Münevver Molla, Dumanlı Limanlar, Bağdat Yay., Bağdat, 2002..	25
1.2.1.3. HASSUN, Münevver Molla, Susuzluk Tılsımları, Fuzuli Yay., Bağdat, 2016. 25	
1.2.1.4. HASSUN, Münevver Molla, Şanlı Tarihimiz, Dar`ül Kutup ve El-vasa`ik Yay., 2016.	25
1.2.1.5. HASSUN Münevver Molla, Gönül Zirvesinden, Dar`ül Kutup ve El-vasa`ik Yay., Bağdat, 2020.	26
2. BÖLÜM.....	27
ŞİİRLERİ.....	27
2.1. Şiirlerinin İçeriği	27
2.1.1. Şiirlerinde Başlıca Temalar	30
2.1.1.1. Bireysel ve Psikolojik Temalar	30
2.1.1.1.1. Aşk ve Cinsellik	30
2.1.1.1.2. Umut ve Umutsuzluk.....	33
2.1.1.1.3. Korku ve Acı	37
2.1.1.1.4. Hasret.....	40
2.1.1.2. Metafizik Temalar	41
2.1.1.2.1. Allah ve Din	41
2.1.1.2.2. Ölüm.....	49
2.1.1.3. Toplumsal Temalar	52
2.1.1.3.1. Yoksulluk	52

2.1.1.3.2.	Kadın	53
2.1.1.4.	Türklük ve Tarihsel Bilinç Temalı Şiirleri	55
2.1.1.4.1.	Türklük ve Turancılık	55
2.1.1.4.2.	Bayrak, Vatan, Bağımsızlık ve Hürriyet:	58
2.1.2.	Şiirlerinde Beslendiği Kültürel Kaynaklar ve Etkileşimler	64
2.1.2.1.	Dede Korkut Hikâyeleri	64
2.1.2.2.	Divan Edebiyatı	65
2.1.2.3.	Mitoloji	65
2.1.2.4.	İslam'ın Temel Kaynakları ve Kültürü	66
2.1.3.	Şiirlerinde Biçim Özellikleri	67
2.1.3.1.	Nazım Biçimleri	68
2.1.3.1.1.	Anonim Halk Şiiri Nazım Biçimleri	68
2.1.3.1.2.	Âşık Edebiyatı Nazım Biçimleri	69
2.1.3.1.3.	Serbest Nazım Biçimleri	70
2.1.3.1.3.1.	Vezin	70
2.1.3.1.3.2.	Kafiye	71
2.1.4.	Dil ve Anlatım	72
2.1.5.	Edebî Sanatlar	72
2.1.5.1.	Teşhis	73
2.1.5.2.	Telmih	75
2.1.5.3.	İstiare	76
2.1.6.	Görüntüye Dayalı Şekil Denemeleri	77
2.1.7.	Hacim Bakımından Şekil	78
2.1.7.1.	Kısa şiir	78
2.1.7.2.	Uzun Şiir	79
2.1.8.	Mısra	80
2.1.8.1.	Mısra Bölünmesi	81
2.1.8.2.	Mısralar Arası Yer Değiştirme	82
2.1.9.	Dil Sapmaları	82
2.1.9.1.	Küçük Harfle Başlaması Gereken Kelimelerin Büyük Harfle Başlaması	82
2.1.9.2.	Bazı Kelimelerin Koyu Yazılması	83
2.1.9.3.	Fazla Kelime Kullanımı	83
2.1.9.4.	Kelimeler Arası Yer Değiştirme	84
2.1.10.	Şiirinde Söz Varlıkları	85
2.1.10.1.	Atasözleri	85
2.1.10.2.	Deyimler	85

2.1.10.3. Ünlemler.....	86
2.1.10.4. İkilemeler	87
2.1.11. Üslup	87
3. BÖLÜM.....	90
HİKÂYELERİ.....	90
3.1. Anlatıcı	90
3.1.1. Anlatıcı Tipleri.....	90
3.2. Aktarma Yöntemleri	96
3.3. İçerik.....	98
3.3.1. Konu.....	98
3.3.1.1. Kadın ve erkek ilişkisi.....	100
3.3.1.2. Milliyetçilik ve Millî Mücadele	102
3.3.1.3. Siyaset	103
3.3.1.4. Sanat	104
3.3.1.5. Eğitim.....	105
3.4. Zaman	106
3.4.1. Nesnel Zaman	106
3.4.2. Vaka Zamanı.....	108
3.5. Mekân	109
3.5.1. Somut Mekânlar.....	109
3.5.1.1. Açık Mekân	110
3.5.1.2. Kapalı Mekân	113
3.5.2. Mekân Tasvirleri.....	115
3.6. Kişiler Kadrosu.....	116
3.6.1. Merkezî ve Yardımcı Kişiler	117
3.7. Anlatma Yöntemi ve Öğeleri.....	120
3.7.1. Kurgulama Tekniği ve Öğeleri	120
3.7.2. Hikâyelere Ad Verme	120
3.7.2.1. Son Öpücük.....	121
3.7.2.2. Düne Yolculuk	122
3.7.2.3. Gümüş Bulutlar Arasında.....	122
3.7.2.4. Solmayan Özlem	123
3.7.2.5. Sessizlik Durağı.....	123
3.7.2.6. Derinlerde Anılar.....	124
3.8. Olay Örgüsü.....	124
3.8.1. Son Öpücük.....	125

.3.8.2	Düne Yolculuk	126
3.8.3.	Solmayan Özlem	128
3.8.4.	Gümüş Bulutlar Arasında	130
3.8.5.	Sessizlik Durağı	132
3.9.	Olay Bütünlüğü	133
3.9.1.	Hal Değişimi Kalıbı	134
3.9.2.	Arayış Yolculuğu Kalıbı	135
3.9.3.	Organik Bütünlük	137
3.9.4.	Gerilim Unsurları	138
3.9.5.	Son	141
3.10.	Metinler Arası İlişkiler	144
3.11.	Dil	146
3.11.1.	Dil Öğeleri	146
3.11.2.	Dil Sapmaları	147
3.11.3.	Üslup	148
SONUÇ	152
KAYNAKÇA	164
EKLER	169
EK 1.	169
Ek 2.	176
Ek 3.	180
Ek 4.	187
EK 5.	192
Ek 7.	Katıldığı Faaliyetlerden Kareler	200
ÖZET	201
ABSTRACT	204

GİRİŞ

Irak'ta Türk Varlığı:

Yazılı kaynaklarda yer alan bilgilere göre Irak Türkmenleri, Orta Asya'dan göç eden Oğuz Türk boylarındandır. “Türkmen” terimi Kaşgarlı Mahmut zamanından “Türk” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Uygarlaşan yerleşik Oğuz boylarını, Karlukları ve Halaçları El-Biruni ve diğer eski yazarlar da eserlerinde “Türkmen” diye tanımlamışlardır. (Togan, 1946: 18)

Türkmenler, Osman Turan'a göre de (1965:7) Orta Asya'dan dağılarak göç eden, zamanla daha kırsal bölgelerde, şehir merkezlerine, Maveraünnehir ve Harezm bölgelerinde yerleşen Oğuz Türkleridir.

Ergin (1971: 7-8) Irak Türklerinin konuştukları dili, “*Batı Türkçesinin doğu yöresinde (Azerbaycan Türkçesi) yer alan ağızlar topluluğuna girer. Dil coğrafyası bakımından yer yer Güneydoğu Anadolu ağızları, Güney Kafkasya Azerbaycan'ı ve kısmen Suriye Türklerini içine almaktadır.*” şeklinde açıklar.

Hürmüzlü'ye göre (2021:18) Türkmenlerin hangi tarihte geldiğinin net olarak bilinmemesi bölgede yaşayan halk arasında ağız değişiklilerinin olmasından kaynaklıdır. Bu durum Türkmenlerin Selçuklular ya da Osmanlılara mı ve ya diğer Oğuz boylarına mı intisap ettikleri konusunda fikir ayrılıklarına da yol açmaktadır.

M.Ö. Türk gruplarının Orta Asya'dan Mezopotamya'ya göç ettiği, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun ortaya çıkışından çok önce ise çeşitli adlar altında Türk gruplarının Irak'a geldiği bilinmektedir. Bazı Batılı kaynaklarda Irak Türklerinin Şah İsmail tarafından Azerbaycan'dan bölgeye getirilip yerleşen Marağa Türkleri olduğuna da inanılmaktadır. (Koçsoy, 1991).

Irak Türklerinin Irak'a yerleşmesinin üç göç dalgasıyla gerçekleştiği söylenilmektedir. Göçün ilk dalgası 694 yılında Emeviler'in gelişiyle başlamıştır. Göçün ikinci dalgası 1050 yılında Selçuklular tarafından yapılmıştır. Yavuz Sultan Selim tarafından Musul bölgesinin Osmanlı yönetimine geçirilmesi ve Kanuni Sultan Süleyman'ın Bağdat'ı fethettikten sonra günümüz Irak Devleti coğrafyası üzerinde Türk hâkimiyetini kurmasıyla ise sonuncu, üçüncü göç dalgası gerçekleşmiştir. (Öke, 1995: 14)

Abbasiler döneminde Irak'a Türklerin gelişi daha da yoğunlaşmıştır. Bölgeye göç eden Türkler Memun'un tahta geçmesinde önemli rol oynamış ve Bağdat'a yerleşmişlerdir. Aynı zamanda Memun'u savunmak için Bağdat'a yeni Türk askeri birlikleri de getirilmiştir.

Irak Türkleri, Osmanlı egemenliğine kadar Irak'ta hüküm süren devletlerin kontrolünde yaşamışlardır. Bu devletler aşağıdakilerdir: (Koçsoy, 1991:126)

a. Büveyhiler Dönemi (945-1055)

b. Selçuklular Dönemi

(1). Büyük Selçuklular(1055-1157)

(2). Irak Selçukluları(1118-1194)

c. Atabeyler Dönemi

(1). Musul Atabeyleri (1127-1233)

(2). Erbil Atabeyleri (1144-1233)

d. İlhanlılar Dönemi (1258-1344)

e. Celayirliler Dönemi (1339-1410)

f. Karakoyunlular Dönemi (1411-1468)

g. Akkoyunlular Dönemi (1468-1508)

e. Safeviler Dönemi (1508-1534)

Bugün bölgede yaşayan yaklaşık üç milyon nüfusa sahip Türkmenlerin varlığı bilinmektedir. Irak Türkleri bugün ülkenin kuzeybatısından güneydoğusuna uzanan bir şeritte yaşamaktadırlar. Bölgede yaşayan soydaşlarımızın yaşadıkları araziler, Irak`ın kuzeybatısından güneydoğusuna kadar uzanan bir arazide, Musul`dan 60 km. doğuda yerleşen Telafer`den başlayarak Erbil, Altunköprü, Kerkük, Tazehurmatu, Tavuk, Tuzhurmatu dâhil olmak üzere çevrelerindeki yer alan yüzlerce köyde yaşamaktadırlar. Bu bölgelerden etraf arazilerde ise başta Bayat köyleri olmak üzere, Kifri, Karatepe, Hanekin, Kızlarbat, Karağan Şahraban, Bedre, Kazaniye ve Mendeli gibi il, ilçe, kasaba ve köyler de Türkmenlerin merkezi yaşam alanları olarak bilinmektedir. (Saatçi, 1996: 33)

Selçuklularla başlayan Türk hâkimiyeti Irak`ta 9 asır süresince 1918 yılına kadar sürmüştür. Irak 1918`e kadar aslında Osmanlı Devletinin yönetimi altında olan bir vilayet idi, fakat Birinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra Türkiye`den koparılmış ve Irak adı altında yeni bir devlet kurulmuştur. Dolayısıyla bölgede yaşayan Türkler de Irak vatandaşlığı almak zorunda kalmışlardır. 1918 yılında Mondros Mütarekesi ile bölgede yaşayan Türkmenler, Arap ve Kürt toplumları arasında eritilmeye çalışılmış ve uygulanan

politika 1932 yılında Irak'ın bağımsız devlet statüsü almasından sonra da devam ettirilmiştir.

Irak Türkmenleri uzun yıllar kendilerini “Türkler” olarak tanıtmışlardır. Kendisini Türkiye'nin bir parçası olarak kabul gören bu halkın Türkiye ile olan kan ve kültür bağlarını, millî kimlik algıları her daim tehdit olarak algılanmıştır. Mevcut tehlike unsurunu kırmak için yapılan ilk adımlar bölgede yapılan askeri devrimle başlamıştır. 14 Temmuz 1958 tarihinde askeri devrim aslında Irak Türkleri için önemli ölçüde değişim demektir. Bu tarihten itibaren Türkmenler bölgede azınlık olarak kabul görmüş, bu sayede belirli haklara sahip olmuşlardır.

“Irak'ta 14 Temmuz 1958 tarihinde yapılan askerî darbe sonucu ilan edilen cumhuriyet, Türkmenler için yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Azınlık olarak Türkmenler, Irak'ta artık rol oynamağa başlıyordu. Monarşiyi devrin İhtilal Komuta Konseyi liderlerinin, o tarihte radyoda verdikleri beyanatlarda, Türklerin Irak'ı meydana getiren üç asil unsurlardan biri olarak kabul edilmesi, Türkleri sevindiriyordu.” (Saatçi, 1997: 155)

Yapılan askerî devrimle azınlık statüsü kazanan Türkmenler, Türkmence yayınlanan ilk radyonun kurulması hakkına 1 Şubat 1959 tarihinde sahip olmuştur. Türkmen halkına ana dillerinde seslenme fırsatı sağlayan radyo, “Bağdat – Türkmen Radyosu” adı altında faaliyet göstermiştir.

Bu karar Türkmenlere aynı zamanda kendi dillerinde dergi çıkarma hakkı da tanımaktaydı. *“Irak İçişleri Bakanlığı'nın 7.5.1960 tarihli izni ile Bağdat'ta Türkmen Kardeşlik Kulübü (sonradan Ocağı) kuruldu. Irak'ta Türk cemaatinin hür iradesi ile kurulan bu kurum, Türklerin resmi temsilci olarak, sosyal ve kültürel faaliyetler göstermeye başladı.”*(Saatçi, 1997: 155)

Bununla Mayıs 1961 yılında *Kardaşlık* dergisi faaliyete başladı. Dergi aslında Türkmenler için kültür tarihinde oldukça önemli bir yere sahipti. Türkçe ve Arapça yayın yapan dergi başlarda hür seçimle atanan kişiler tarafından yürütülüyordu, fakat yönetimin Türkmenler için verdiği her olumlu karar gibi bu da çok fazla uzun sürmedi. Derginin yönetimi 1977 yılı Şubat ayında 156 sayılı karar ile İhtilal Komuta Konseyi tarafından Baas Partisi yanlısı olan bir heyete teslim edildi. O tarihten sonra da dergi, neredeyse bütün önemini kaybetmiş oldu. (Saatçi, 1997: 155)

Bu haklar dışında Türkmenleri aylık bir edebî dergi çıkarma, haftalık bir siyasi gazete yayınlama, ana dilinde eğitim alma, Türkmen Yazarlar Birliği'nin kurulması gibi bir sıra haklar da kazanmış oldular. Fakat, bu hakların bir kısmı yerine getirilirken, bir kısmı içi boş haklara dönüştürülerek zamanla uygulamadan kaldırıldı. Hakları zamanla elinden alınan Türkmenler yaşananlara karşı direniş gösterse de Baas rejimi tarafından ağır cezalara çarptırıldılar.

Bütün mücadelelere rağmen Türkmenler, kendilerine yönetiminde olan iki farklı dergi, *Kardaşlık ile Birlik Sesi adlı dergileri* çıkarabilmişlerdir. Günümüzde de devamlı olmamakla beraber yayımlanan bu dergiler dışında, eskiden haftalık, daha sonra on beş günde bir, sonraki yıllarda ise ayda bir olacak şekilde yayınlanan Yurt gazetesi de yayına geçmiş ve bu dergilerin tamamında Arap alfabesi kullanılmıştır (Saatçi, 1997: 155) .

Kendi seslerini duyurmak için adeta kalemlerine sarılan Türkmenler, yaşadıkları haksızlıkları edebi eserlere, şiirlerine, hikaye, öykülerine, aynı zamanda romanlarına, dram eserlerin dökmüş, bu tür içerikleri zamanlar yayınlanan bu dergilere ve Irak Cumhuriyet döneminde yayına giren Beşir gazetesine göndermişlerdir.

Verilen haklar içerisinde en önemli olanlardan biri Türkmenlerin ana dillerinde eğitim almaları idi. Bu nedenle bu konu üzerinde durmakta fayda vardır. Iraklı Türkmenlerin eğitimi aslında günümüze özel bir durum değildir.

“Osmanlı döneminde eğitim, mahalle mektepleri ile Selâtin camilerindeki külliye ve medreselerde klasik medrese eğitimi verilerek gerçekleştirilmekteydi. 1890 yılında Musul Vilayetinin Musul, Süleymaniye ve Kerkük sancaklarında 3 Ortaokul (Rüşdiye), 107 İlkokul (Sıbyan) ve 65 medrese bulunmaktaydı”. (Tokatlı, 1993:348)

“1909 yılında, Kerkük mutasarrıfı Avnullah Kâzımî tarafından Kerkük’te bir sanayi mektebi ve 1910 yılında beş sınıflı bir idadi (Lise başlangıcı) açılmış, bu idadi, Musul Valisi Süleyman Nazif tarafından 1912 yılında lise (sultânî) ye çevrilmiş ve müdürlüğüne de İstanbul ve Adana’da uzun yıllar edebiyat öğretmenliği yapmış olan Tahir Nâdî tayin edilmiştir” (Saatçi, 1997: 348)

Osmanlı Devleti yıkıldıktan sonra ise, Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu zaman Türkmenlere tanınan haklar ve devlet tarafından edilen yardımlar oldukça azalmaya başlamıştır. Bu durumun bilinen örneği 1930–1931 eğitim-öğretim yılında Türkmenlerinin ana dilleriyle eğitim almalarına sadece Kerkük il merkezinde izin verilmesidir. Arapça zamanla etraf bölgelerde yer alan Türkmen bölgelerinde eğitim dili olarak kabul edilmiş, Türkçe eğitimi ise 1937 yılında tamamen engellenmiştir. (Saatçi, 1997: 207)

Ana dilinde eğitim hakları ellerinden alındıktan sonra Türkmenlerin, mahalle okullarına olan ilgileri artmıştır. Bu okullarda dinî kitaplar ile beraber klasik ve Türk Tasavvuf Edebiyatı konuları işlenmekteydi. Özellikle Fuzuli Divanı’nın okutulması aslında anadilini koruma çabasıydı ve bu oldukça önemli bir adımdı.

Irak Türklerinin kültürel hakları ve özellikle azınlık olarak kendi ana dillerinde eğitim alma hakları değişen her yeni düzen gibi değiştirilmiş ve maalesef bu gibi uygulamalarla soydaşlarımızın kaderiyle oynanmıştır.

24.01.1970 tarihinde Devrim Komuta Konseyi tarafından alınan kararla Irak Türkmenlerine ilköğretim düzeyinde Türkçe eğitim alma hakları geri kazandırılmıştır. Bunun dışında da Türkmenler yine Devrim Komuta Konseyi tarafından 24 Ocak 1970 tarihli kültürel haklarını da kazanmışlardır. (Saatçi, 2014: 221)

Fakat maalesef Türkmenlerin yarına olan kararların neredeyse tamamı gibi bu kararın uygulanmasında da zamanla kısıtlamalar getirilmiş, içi boş bir karara dönüştürülmüştür.

1959 yılında verilen haklar her ne kadar olumlu gibi görünse de, bu tarihten itibaren alınan kararla bölgede yaşayan Türkler resmi belgelerde “Türkmen” diye kaydedilmeye başlanmıştır. Bu durum bölgede yaşayan Türk toplumu için kabul edilebilir bir durum değildi. Çünkü yönetim bununla Irak’taki Türkmenlerin etnik kökeninin aslında Anadolu’dan değil, Orta Asya’dan geldiğini ispatlamaya çalışıyordu. Yapılan uygulamalarla soydaşlarımız aslında Türklük dünyasının kalbi olarak bilinen Türkiye’den koparılacak ve “Türkmen” diye tanımlayarak onların Türklüğünü silmiş olacaktı. (Sevgen, 1970: 11-12)

Bölge halkına yönelik uygulanan bu politik yaklaşım, aslında daha önce İngilizler tarafından da uygulanmıştı. Hatta Lozan Konferansı sırasında bile bölgede yaşayan Türklerden “Türkmenler” olarak bahsediliyordu. O zaman konferansta yer alan İsmet Paşa Türk heyeti başkanı idi ve yaptığı konuşmada “Türkmen” ve “Türk” kelimelerinin aynı anlama geldiğini belirtmiş, hatta Türkiye’de yaşayan Türklerinin de aslında

“Türkmen” olduklarını ifade ederek, mevcut durumun politik bir manevra konusu yapılamayacağını savunmuştu. (Saatçi, 1991)

Benzer uygulama Irak tarihinde Cumhuriyet dönemini başlatan Abdülkerim Kasım tarafından da yürütülmüştür. Bu uygulama aslında Yunanistan’ın Batı Trakya Türklerine “Türk” demek yerine, “Müslüman” demesiyle oldukça benzer bir durumdu. Sözde bölge halkını Türkmen olarak adlandırıp Türkiye olan ezeli bağı koparmaya çalışılmaktaydı. Fakat hedeflenen amaca asla ulaşılmamıştır.

Türk, Türkmen, Türkman ayırımı ile ilgili yapılan görüşlerden en önemlisi Irak Türkmenlerinin önemli isimlerinden biri olan Suphi Saatçi’ye aittir: *“Ancak günümüzde bir milyona yaklaşan nüfusu ile Irak’ta yaşayan bütün Türklerin kültür merkezi ve kalbi durumunda olan Kerkük şehrinin adı, son 40-45 yıldan beri bölge Türklerinin sembolü olduğundan dolayı, bazı araştırmacılar haklı olarak “Kerkük Türkleri” deyimini kullanmayı tercih etmektedirler. Bazı dönemlerin tarihî olaylarını anlatmak için kimi yazar ve tarihçiler de, eski yaygın coğrafi ad olan “Elcezire veya Musul Türkleri” kavramlarını tercih etmektedirler. Bütün bu açıklamalardan sonra, Irak Türkleri veya Irak Türkmenleri yahut Kerkük Türkleri veyahut da Kerkük Türkmenleri, yaygın biçimde kullanılan kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların arasında Kerkük Türkleri veya Türkmenleri deyimi, yanlış olmamakla birlikte, Irak’ta yaşayan bütün Türkleri ifade etmeyeceği ve sadece Kerkük’te bulunan Türkleri içine alacağı ve böylece yanlış anlamalara yol açacağı endişesi ile, “Kerkük Türkleri” deyiminin kullanılmasını uygun görmüyoruz. Bunun yerine, yanlış olmakla beraber, ancak Irak’ta yaşayan bütün Türkleri içine almasından dolayı “Irak Türkleri” veya “Türkmenleri” deyimini kullanmayı tercih ediyoruz.”* (Saatçi, 1966: 18)

Genel Hatlarıyla Irak Türkmen Edebiyatı:

Bildiğimiz üzere Irak Türkmenlerinin konuşmuş oldukları dil, sadece onların yaşadıkları bölgelerde değil, Doğu Anadolu`da, günümüz Azerbaycan Cumhuriyeti`nde, İran Azerbaycan`ında ve Suriye`de de konuşulan Doğu Türkçe ağızdır. (Saatçi, 2013: 17) Fakat maalesef ki, Irak Türkmenlerin konuştuğu dil ile yazı dilleri bir birinden farklıdır. Türkmenler konuşurken kendilerine ait şiveyi kullansalar da bu dili yazıya dökecek bir alfabe oluşturmamış, onun yerine Latin alfabesini ve günümüz Türkiye Türkçesini benimsemişlerdir. Günümüzde Türkmen okullarında bile eğitim öğretim dili olarak Latin alfabesiyle Türkiye Türkçesi tercih edilmektedir.

Irak Türkmen edebiyatı her ne kadar zengin içeriğe sahip olsa da, yazılı kaynaklarda 14. yüzyıla kadar Türkmenler arasından şair ve ya yazarların adları belirlenmemiş ve hiçbir edebî esere rastlanmamıştır. (Benderoğlu, 1989:7) Osmanlı dönemi başladıktan sonra edebi sahada Fuzuli, Nesimi, Ruhi gibi önemli isimler tanınmaya başlamış ve edebi eserler üretmişlerdir. Fakat adı geçen şairler günümüzde sadece Irak Türkmenlerin değil, aynı zamanda başta Azerbaycan olmakla beraber, bütün dünya Türkleri tarafından benimsenmiştir. (Beyatlı, 1984: 10)

“16. yüzyılda yetişen ve tezkiresi ile ünlü olan Ahdî, Bağdatlı Ruhî, Nevres-i Kadim, Nevrûzî ve Bedrî gibi birçok edebiyatçı bu yüzyılda nadir bulunan zengin eserler bırakmışlardır. Bu dönem Türkmen halk şairleri olarak Haydaroğlu, Şeyhoğlu ve Salah Nevres Irak Türkmen edebiyatının tanınmış temsilcilerinden olmuşlardır. 19. yüzyılda ise daha güçlü ve ün kazanmış edebiyatçılar ortaya çıkmıştır. Bunlardan; nesir alanında Sâfi, hiciv alanında Şeyh Rıza, Urfî, divan edebiyatın klasik mahsullerine yaklaşan başarılı şair Faiz, aynı zamanda bu dönemlerde isimleri dikkat çekenler arasında Kabil ve Tabiboğlu da vardır.” (Saatçi, 1997: 159)

1880 – 1952 yılları arasında en başta Hicrî Dede olmakla, Irak Türkleri arasında eski şiir geleneğine vakıf usta şairler yetişmişlerdir. Ardından Reşit Akif Hürmüzlü (1893 – 1973), Mehmet Sadık (1886 – 1967), Hıdır Lutfî (1880 – 1959), ve gibi edebiyatçılardan bahsedilmelidir. Bu şairler, dönemin en önde gelen isimlerinden olmuşlardır. 1908 Meşrutiyeti’nden sonra Kerkük’te yayına giren *Havadis* gazetesi ve *Maarif* dergisi edebiyatçılara eserlerini tanıtmak için yeni fırsatlar sunmuştur.

1918 yılından sonra Irak Türkmen edebiyatı için “çağdaş dönem” diye bilirse de aslında, Türkmen edebiyatının Anadolu’daki Türk edebiyatından koparıldığı dönemdir. Bu dönemde bölgede var olan rejimin uygulamış olduğu yasaklarla Türkmen edebi sanatşılar Türkiye de basılan eserlerden, gazete, dergi ve yazılardan uzak kalmış, onlara erişim imkanlarını kaybetmişlerdir.

Bu dönem Irak Türkmen edebiyatçıları eski edebi geleneğe uygun şekilde eserler üretmeye devam ederken, Anadolu cereyan eden yeni edebî akımları zorluklarla da olsa takip etmeye çalışmışlardır. Bununla bölgede yaşayan edebiyatçılar arasında aslında iki farklı kutuplar oluşmuştur. Bir edebi kesim tarafından yeni edebî türde üretilen sanat eserleri “öze dönüş” şeklinde değerlendirirken, diğer kesim tarafından “özden kopma” diye tanımlanmış ve bu durum aslında edebiyatçıları iki gruba ayırmıştır (Akar, vd. 1993: 190).

Bu dönem Türkiye edebî camiasında da var olan eski ve yeni şiir tartışmasına Irak Türkmen edebiyatında da rastlamaktayız. Bu tür tartışmalarda yeni şiir türüne en fazla tepki gösteren Ata Terzibaşı olmuştur. Ata Terzibaşı eski edebi geleneği ısrarla savunan isimlerden biri idi. Onunla beraber edebi sahada adı oldukça sık duyulan Mehmet Sadık da yeni tür edebi şiirlere karşı çıkan isimlerdendir. Onların tam aksine yeni şiir türünü savunan edebiyatçılar da vardı. Bunların da arasında adı en çok duyulan Salah Nevres idi. Salah Bey ile Ata Terzibaşı arasında bu konuda sık sık tartışmalar yaşanmış ve bu Ata

Bey`in bu konu ile ilgili görüşleri Kardeşlik dergisinde yer alan yazılarına taşınmıştır.
(Akar, vd. 1993: 190)

Bütün bu tartışmalara rağmen Türkmen edebi sanatçıları, eski türle beraber, yeni türde de şiirler üretmişlerdir. Bu şairler arasında divan edebiyatı tarzı şiir ürünleri ile beraber serbest tarzda şiir kaleme alan Nesrin Erbil gibi Türkmen edebiyatı öncüleri de yer almaktadır. Nesrin Hanım dışında Ata Bezirgân, Nihat Akkoyunlu ile beraber Muzaffer Aslan ve Erşet Hürmüzlü gibi edebiyatçıların da serbest şiir stilini benimsediklerini görmekteyiz.

1950`li yıllardan sonra ise özellikle şiir alanında sadeleşmeye doğru gidilmiş ve bu harekete Nazım Rafik Koçak (1905 – 1962), İzzettin Abdi Beyatlı (1922 – 2001) Esat Naip (1900 – 1993) ve Tevfik Celal Orhan (1905 – 1981) gibi isimler öncülük etmiştir. Türkmen edebiyatının yetiştirdiği ünlü isimlerdendir. (Saatçi, 2014: 312)

Irak Türkmen edebiyatı içerisinde Halk edebiyatı unsurları oldukça önemli bir yere sahiptir. Saatçi (1997: 156) bu edebî ürünleri iki farklı başlıkta, manzum ve mensur örnekler şeklinde değerlendirmiştir. Saatçi`ye göre manzum mahsullerden en önemlisi yedi heceli maniler, yani hoyratlardır. Çünkü hoyratlar, Türkmen halk edebiyatının temel unsurunu oluşturan nazım türüdür.

Türkmen edebiyatına halkına özgün olan şiir türlerinin en başında hoyratlar gelmektedir. Hoyrat kelimesinin sözlük anlamı tam olarak bilinmemektedir. Fakat hoyratların ilk mısrası üç, dört veya beş heceli cinaslı sözlerden oluşurken diğer mısralar yedi heceden oluşan mani türüdür. Bu dörtlükler

Yine Saatçi`ye göre hoyrat (1997: 157), *“Çarpıcı ve sürprizli anlamları ile bir çırpıda insanı kavrayan ve düşündüren dörtlüklerdir. Nadiren altı, sekiz veya daha fazla mısralara sahip olan hoyratlar, cinas sanatı yönünden farklılık gösterirler. Edebî deyim*

olarak tam cinas, 15 mürekkeb cinas, cinas-ı mefruk, cinas-ı lahik, cinas-ı nakıs (eski cinas) ve muharref cinas gibi isimler alır.”

Çalışmalarını ele almış olduğumuz yazar Münevver Molla Hassun, yaşamış olduğu coğrafyada cesur yazar ve şair olarak değerlendirilmektedir. Münevver Hanım hem duygu hem de geleneklerin yoğun bir şekilde yaşandığı çevrede doğmuş ve hayatını bu çevrede geçirmiş olan çağdaş Irak Türkmen edebiyatının kadın şairleri arasında yer alan parlak isimlerden biridir. Çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan şiirleriyle beraber, Arapça ve Türkçe basılan kitapları da vardır. Etnik kimliği Türkmen olan edebiyatçıların bu coğrafyanın dergi ve gazetelerinde eserlerinin yayımlanması oldukça önemlidir.

Münevver Hanım genellikle serbest stili ve hece veznini kullanarak içerikleri çoğunlukla birbirine benzerlik sağlayan şiirler yazmaktadır. Pozitif milliyetçi kişiliğe sahip Münevver Hanım, genellikle şiirlerinde vatan ve vatan sevgisi, dil, bayrak, insanların ve özellikle Türkmen halkının dertleri, yaşamış oldukları haksızlıklar, çektikleri çileler, din ve dünya gibi konuları ele almıştır. Aslında baktığımız zaman Münevver Hanım için insanı ilgilendiren her şey önemlidir. Fakat Kerkük, Türkmeneli şairin ince çizgisidir. İşlediği bütün konularda şiir dilini ustalıkla kullanan şair, konu vatan ve memleket olunca hitabet üslubuna geçerek duygularını adeta mısralarıyla haykırmaktadır. Kendi gözleriyle gördüğü, şahit olduğu olayların karşısında elindeki en büyük ve en güçlü silahı olan kalemini kullanmaktadır. Yaşanan bütün olumsuzluklara rağmen Münevver Hanım, kişisel hayatında olduğu gibi, şiirlerinde de umudu asla kaybetmemektedir. Tam aksine, güneşin doğuşunu beklediğini belirterek, karanlıklardan korkmadığını ve o güneşin bir gün mutlaka doğacağına olan inancını okurlarına iman ve inanç duygusuyla aşılamaktadır.

Dünya edebiyat tarihine baktığımız zaman kadın şairlerin sayısının erkek şairlere göre daha düşük olduğunu görmekteyiz. Bu durum her toplum için farklı nedenlerden

kaynaklansa da, genel itibari ile tarih boyunca kadınlar toplumun neredeyse her alanında aynı zamanda şiir ve edebiyat dünyasında da bir şekilde engellenmiştir. Kadınların sosyal hayatta varlık göstermeleri için tarihi sürece baktığımız zaman aslında onların ailelerinden gelen ayrıcalıklardan kaynaklandığı görülmektedir. Bu tür konularda aile desteği alan kadınların toplumun her alanında özgürce var olabildiği öngörülmektedir. Maalesef ki mevcut durum Irak Türkmen edebiyatı sahasında da kendini göstermekte ve halen etkisini sürdürmektedir. Bugün bile Türkmen edebiyatçıları arasında kadın yazar ve şairlerinin sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Bu şairlerin de şiirlerinde işlenen temalar arasında aşk, sevgili, cinsellik gibi konulara oldukça az rastlanılır. Bu toplumda yaşayan kadın şairlerin neredeyse tamamı, erkek şairler gibi vatan, millet, bayrak, hürriyet gibi manevi duyguların yüksek olduğu içerikler üretmişlerdir.

Münevver Hanım da vatan, bayrak aşkıyla tutuşan Türkmen şairlerden biridir, dolayısıyla şairin şiirlerinde aşk ve cinsellik başlığı altında yazılan şiirler neredeyse yok denilecek kadar azdır. Çünkü şair aşk sözcüklerini kendi yurdu, dili ve milleti için sarf etmiştir.

Yapmış olduğumuz çalışmada Irak Türkmen kadın yazarlarından olan Münevver Molla Hassun'un hayatı, edebî kişiliği, şiirleri ve hikâyeleri daha ayrıntılı incelenmiştir.

1. BÖLÜM

HAYATI ve SANATI

1.1. Hayatı

1.1.1. Doğumu, Aile Çevresi ve Çocukluğu

Münevver Molla Hassun, günümüzde Irak Türklerinin yetiştirdiği öncü Türkmen kadın şairlerden biri olan Münevver Molla Hassun, 1954 yılında Ortadoğu'nun stratejik bölgelerinden biri olan Irak'ın Kerkük şehrinde, Musalla mahallesinde dünyaya göz açmıştır. Asıl adı Münevver Hüseyin Abdülvahap olan Münevver Hanım, günlük hayatında ve edebiyat sahasında Molla Hassun soyadı ile tanınmaktadır. Bu durum Irak Türklerinde oldukça yaygın görülmektedir. Yasalar gereği bölge vatandaşlarının soyadı kullanması mümkün değildir. Bölge ahalişi diğer Arap devletlerinde olduğu gibi ad, baba adı ve dede adı olmak üzere üçlü ad kullanmaktadırlar. Fakat özellikle Irak Türkmenleri uzun yıllar var olan geleneklerini korumuş ve günümüzde de onları anlatacak belirli özellikleri esas alarak soyadları seçmişlerdir.

Münevver Hanım, yaşadığı şehirde oldukça bilinen aileden gelmektedir. Babası 1917 yılında Kerkük'te doğan Hassun Abdülvahap Kölemendir. Babası Kerkük'te tanınan din adamlarından biridir. Kendisi Şeyh ve Molla¹ olarak tanınmaktadır. Münevver Hanım'ın almış olduğu "Molla Hassun" soyadı da babasından kaynaklanmaktadır. Münevver Hanım kendi hatıralarında babasını oldukça derin sevgiyle anımsamaktadır:

"Rahmetli babam çocukken bizlere çok iyi baktı, iyi besledi ve iyi yerlere yetiştirdi. Günlerin birinde babamla Kerkük Kalesi'ne gezi için gitmiştik. Babam

¹ imam

Kale'nin içerisinde okunan ilahileri dinlemek için yan alıp oturdu. Ben de usluca yanına geçtim. Babamın ilahileri dinlerken duyduğu sakinlik ve huzuru izledim. Babamın her anı hala gözlerimin önünden bir film gibi geçiyor. İnsanlara yardım etmesi, cana yakınlığı, bizlere verdiği emek ve yorgunlukları, her birimize verdiği maddi ve manevi destekleri unutulmayan en güzel hatıralarımdır.

Toplumda, zengin, fakir, din adamı, şair, yazar, edebiyatçı, zanaatkâr ve sanatkâr olmak üzere hiç kimse arasında din, dil, ırk fark etmeksizin herkese aynı gözle bakardı. Bizlere de aynı bu yoldan gitmemize önemle vurgu yapardı. İşte benim babam Molla Abdülvahap böyle bir adamdı. Ruhu şad mekânı cennet olsun.’’²

Münevver Hanım'ın babası, amcası ile beraber 1960'lı yıllarda Kerkük'ün Musalla semtinde yer alan “Kölemen Camii”ni beraber inşa etmişlerdir. Bu durum bölge halkı için oldukça önem arz etmektedir, çünkü bu dinî değerler dışında adeta bir itibar meselesidir. Cami inşası bittikten sonra yazarın babası ve amcası içerisinde *Kur'an-ı Kerim* kursları vermeye başlamışlardır,

Yazarın kendisi gibi ailesi de dinî değerlere oldukça kıymet veren insanlar olmuştur. Bu durum yazarın kendi anlatımıyla dedeleri vefat ettikten sonra avlusunda babasının ve amcasının da defnedildiği camiye yakın evlerini miras olarak pay etmek yerine ilim merkezine dönüştürmelerinden, adını da Molla Hassun *Kur'an-ı Kerim* Okutma Merkezi olarak adlandırmalarından belli olmaktadır. Münevver Hanım kendisi de bu merkezde *Kur'an* tefsiri derslerine eğitmen olarak katılmıştır. Günümüzde faaliyetine devam eden Molla Hassun Kur'an Merkezi, yazarın kız kardeşi Beşarat Hanım tarafından yönetilmektedir.³

² Kişisel iletişim: 31.03.2023

³Kişisel iletişim: 19.08.2023

Annesi Nazime Mevlan Salihi'dir. Yazarın annesi de bölgede sayılan ailelerden birine mensuptur ve babası Mevlan Salihi Bey'dir. 1950'li yıllardan önce dünyaya getirdiği Belkıs adlı kızı küçük yaşlarda kolera hastalığından dolayı vefat etmiştir. Hassun o zamanlar yaşının küçük olduğundan dolayı kız kardeşi Belkıs'ı hatırlamakta güçlük çekmektedir.

Rahmetli annesi Hassun'un deyişiyile bir kahraman ev hanımıydı. Tüm zorluklara rağmen evine ve ailesine bağlı, oldukça sevecen bir kadındı. Nazime Hanım ev işlerinden ziyade el sanatı işlerini de oldukça iyi bilen birisi idi.

Yazmış olduğumuz tez, yazarın hayatı ve edebî kişiliğine dair yapılan ilk akademik incelemedir. Bu durum yazarın kendisini de oldukça heyecanlandıran bir gelişmedir. Yapmış olduğumuz kişisel iletişimlerde yazar, annesini derin bir özlemlerle anımsarken, onun elinden en çok sevdiği yemeğin lokma tatlısı olduğunu özellikle vurgulamamızı istemiştir.

Münevver Hanım'ın annesi, Nazmiye Hanım 2017 yılında vefat etmiştir. Bu acı kaybın ardından yaşamış olduğu duyguları şair ve yazar Münevver Hanım eserlerinde dile getirmiştir.

Hassun'un 1 kız kardeşi ve 5 erkek kardeşi var. Kardeşi Muhammet Hasa su ilkokulu müdürlüğü görevinden emekli, Ahmet Petrol şirketinden emekli, Abdülvahap yol ve çevre müdürlüğü dairesinden emekli, Mustafa günümüzde Irak'ta Sünni vakfında müfettişlik görevi yapmaktadır, kardeşi Halit ise petrol şirketinde devlet memuru olarak çalışmaktadır. Kız kardeşi Beşarat ise Kerkük'te Telafer İlkokulu'nun müdürlük görevini yapmaktadır.⁴

⁴ Kişisel iletişim: 17.05.2023

1.1.2. Öğrenim Hayatı

Münevver Molla Hassun, eğitim hayatına El-Merkeziye İlkokulu'nda başlamış, ardından Kale Ortaokulu'nda devam etmiştir. Ardından Kerkük Öğretmen Okulundan 1969 yılında mezun olmuştur. Oldukça zor şartlara rağmen eğitim almaya devam eden Münevver Hanım, El-Hurra Üniversitesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bökümünden mezun olmuştur. İlkokul ve ortaokul dönemlerinde oldukça aktif ve seçilen öğrencilerdendi. Kendisi henüz ortaokul öğrencisiyken Arap Dili hakkında bilimsel çalışmalar yapmaktaydı. Bu çalışmalarına Öğretmen Okulu'nda da devam eden Münevver Hanım, bugün edebî sahada var olduğu yer için hocası Nihal El-Cerrah'a minnet borcu taşımaktadır.

1.1.3. Evliliği

Münevver Molla Hassun, 1972 yılında Haşim Hürmüzlü ile evlenmiştir. Haşim Bey petrol şirketinde başmüfettiş olarak görev yapmış ve emekli olmuştur. Gerek sosyal hayatında, gerekse de edebî hayatında yazar, kendisini en çok destekleyen kişinin eşi olduğunu dile getirmektedir. Yaşamış olduğu mutlu evlilik hayatından Münevver Hanım'ın Mehmet, Taha adında iki oğlu ve Neşe ile Şeyma adında iki kız çocuğu vardır. Çocuklarından Mehmet ve Taha Hürmüzlü Doktor unvanına sahipken, kızı Neşe Hürmüzlü öğretmen, diğer kızı Şeyma Hürmüzlü mühendis olarak çalışmaktadırlar.

Hassun'un aynı zamanda sekiz torunu vardır. Torunları arasında yaşları küçük olanlar ilkokul, ortaokul ve lise olmak üzere eğitim görmektedirler. Bir torunu Şahnaz Sancaktar eczacı olarak görevini yapmaktadır.

Yazar evine ve ailesine oldukça düşkün bir insandır. Yoğun edebiyat çalışmalarına rağmen evine, ailesine, çocuk ve torunlarına yeterli zamanı ayırmaya oldukça önem vermektedir.

1.1.4. Kariyeri

Münevver Molla Hassun, çok severek icra ettiği öğretmenlik mesleğinde 40 yıl kadar emek harcamıştır. Çalışma hayatına öğretmenlikle başlayan Hassun, bir süre sonra Kerkük Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Türkmençe Eğitim Bölümü'nde müfettişlik yapmaya başlamıştır.

Hassun, öğretmenlik ve müfettişlik yaptığı dönemlerde birçok öğrencisinin şiir yazma yeteneği kazanmasında ve edebiyat sevgisinin kalplerine yer edinmelerine teşvikçi olmuş, onlarda yer etmesine neden olmuştur.

Bunun dışında Münevver Molla Hassun aşağıda yer alan pek çok edebi kurumlarda da görev almıştır:

- Irak Türkmen Edebiyatçılar Örgütü'nde, başkan yardımcılığı görevini yapmıştır.
- Irak Türkmen Öğretmenler Örgütü'nün üyesidir.
- Türkmen Kadınlar Birliği'nin kurucusudur.
- Irak Edebiyatçılar ve Yazarlar Birliği üyesidir
- Türk-Dünyası Edebiyatçılar Birliği üyesidir.
- Dünya Edebiyatçılar Birliği üyesidir.
- Irak Gazeteciler Rabıtası üyesidir.
- Türk Platformu üyesidir.
- Türkiye Kültür ve Edebiyat Rabıtası üyesidir.

- Yaratıcılar Topluluğu üyesidir.
- Uluslararası Arap Şairler Topluluğu üyesidir.
- Kültür Bakanlığı, Genel Kültürel İlişkiler Dairesi, Kültür Evi, İstişare Heyeti üyesidir.
- Irak Edebiyatçılar ve Yazarlar Birliği üyesidir.

1.2. Sanatı

Münevver Molla Hassun, edebî hayata ilk adımlarını 1970 yılında atmıştır. Başlarda Irak Türkmen edebiyatının en önemli unsurlarından biri olan hoyratlar yazan şair, adeta diğer Türkmen edebiyatçıların da yolundan devam etmiştir. Bu toplumda edebî eser üretmek isteyen her edebiyatçı, bu yola mutlak şekilde hoyratla başlamaktadır. Ardından şiir ve düzyazılar yazmaya başlayan Münevver Hanım, yazmış olduğu eserleri sadece yaşamış olduğu coğrafyada değil, yurtdışında da yayınlama şansına sahip olmuştur. Bir kadın Türkmen yazarı olarak kendisinin bu denli başarısı oldukça önem arz etmektedir. Çünkü bu toplumda üstün yetenekleri olan kadınlar yazdıkları edebî eserleri yurtdışında yayınlamaktan ziyade kendi çevrelerine bile maalesef her zaman sunma şanslarına sahip olmamışlar.

Hassun'un başlarda Arapça yazmış olduğu şiirleri 1980 yılında *El-Hadbaa* gazetesinde, ardından Irak Türkmen ağzına ve Türkçeye çevrilerek *Yurt*, *Kardeşlik* ve *Türkmen Yazarı* dergilerinde yayımlamıştır. Bu oldukça doğal bir durumdur, çünkü yazar iyi derecede Arapça bilmektedir. Fakat bunun yanı sıra günümüz Türkiye Türkçesini de güncel hayatında kullanan birisidir. Başlarda Arapça yazmış olduğu edebî eserlerin neredeyse tamamı sonradan yazarın kendisi tarafından günümüz Türkiye Türkçesine tercüme edilmiş ve yeniden kitap halinde basılmıştır.

Münevver Hanım'ın edebî hayatını önemli ölçüde etkileyen belirli isimler vardır. Bunların en başında Türk edebiyatının en önemli isimlerinden olan Fuzulî gelmektedir. Hassun, Fuzulî'nin edebî dünyasını bizzat babasından dinlemiş, öğrenmiş ve etkilenmiştir. Aynı zamanda Nazik'ul Melaike'nin, Bedir Şakir Es-Seyyab'ın eserlerini, aynı zamanda yabancı yazarların Arapça'ya tercüme edilmiş eserlerini devamlı okumuş ve ilham almıştır. Kendisinde olan yeteneği gören ailesi Münevver Hanım'ı Türkmen edebiyatının önemli isimlerinden olan Abdülaziz Semîn Beyatlı'ya yönlendirmiştir. Kendisinden şiir türleri derslerini alan Münevver Hanım, edebî sahada eline kalem almak için oldukça cesaretlendirilmiştir.

Hassun, millî ruhta içerikler üreten Türkmen edebiyatçılarından. Kendisi bu tür eserleri yazmakla beraber genç yetenekleri de edebiyata yönlendiren, onları cesaretlendiren isimlerdendir. Çünkü yazara göre millî kimliğe sahip olmak sadece fiziksel güçle değil, manevi ve medenî değerleri koruyarak da yapılmalıdır. Ona göre, bir milletin gerçek varlığını ortaya koyan şüphesiz kültürüdür. Dolayısıyla bir milletin düzgün bir şekilde ayakta durabilmesi; kendi benliğine, gelenek-göreneklerine, örf-âdetlerine, anadiline, inancına ve kültürüne sahip çıkması ile mümkündür. Bir halkı halk yapan bu kültürel değerler olmadan o milletin ayakta kalabilmesi hiçbir şekilde mümkün değildir. Dolayısıyla Hassun, halkın diliyle modern şiire yönelerek çalışmalarını icra etmiştir.

Yazarın eğitim müfettişi olması, ona bu yolda oldukça destek olmuştur. Bu nedenle kendisini Irak Türkmen okulları arasında düzenlenen şiir yarışmalarında sık sık jüri koltuğunda görmekteyiz.

Münevver Molla Hassun yazmış olduğu edebi eserleri basılan kitapları dışında aşağıda gösterilen süreli yayınlarda da yer almıştır:

- “Fuzulî'nin Şiirinde Modernlik”, *Tahrir Gazetesi*, 4 Ekim 2016

- Hassun, M. “Uyanış Efsanesi”, *Kardeşlik Dergisi*, Sayı: 333, 334, 335, Kerkük, 2017.

- Hassun, M. “Barış İstiyorum” *Yeni Sabah Gazetesi*, İstanbul, 2017.

- “İnşitar (İkilik)” (Arapça), *Sabah El-Cedide (Yeni Sabah)*, Bağdat, 2018.

- “Kerkük Matbuat Tarihi” adı altında yazmış olduğu değerlendirme yazısı *Kardeşlik Dergisi* tarafından paylaşıldı. Sayı: 368, Bağdat, 2021.

- Hassun M. “Dr. Nusret Merdan’ın Suat Öyküsünde Olayla Davranma Biçimi” *El-Hakika (Gerçek) Gazetesi*, Bağdat, 2020.

- Hassun, M. “Kibrin Kadını” *Editörler dergisi*, Sayı: 5, Bağdat. 2020.

- Hassun, M. “Bilinmeyen Teller” , *Tüm Haberler Gazetesi*, Bağdat, 2022.

Sürelî yayınlar dışında Münevver Molla Hassun’un şiirlerini belirli antolojilerde de görmek mümkündür:

- SARIKAHYA, Kasım, *Irak’ta Türkmen Edebiyat tarihi*, Darül el- kütüp Yay. Bağdat, 1978.

- KÖPRÜLÜ, Faruk Faik, *Çağdaş Türkmen Kadın Edebiyatçıları*, Bağdat Yay., Bağdat, 1993.

- MUHSİN, Cevat Abdül Kazım, *Çağdaş Iraklı Kadın Edebiyatçıları ve Yazarlar*, Emin Yay., Kerkük, 2004.

- MARDAN, Nusret, *1911-2006 Yılları Arasında Irak’ta Türkmen Basını*, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yay. İstanbul, 2010.

- KÖPRÜLÜ, Faruk, *Modern Türkmen Şiirine Bakış. Eleştirili Çalışmalar ve Görüşler*, Emin Yay. Bağdat, 2010

- KÜZECİ, Şemsettin, *Solmayan Papatyalar*, Kerkük Vakfı Yay. Ankara, 2010.

- EL CAFER, Necip Selim, *Sonbahar Fırtınaları*, Darül El- Neşir, Bağdat, 2010.

- YANAR Ahmet ve BAYATLI Hicran, *Bitmeyen Deniz Hoyratlar*, Sürekli Eğitim Merkezi Yay. Kerkük 2013.

- BEZİRGÂN, Sabah, *Kerkük'te Basın Rehberi*. Bağdat Yay. Bağdat, 2013.
- BAHATTİN, Vahdettin, *Şair ve Edebiyatçıların Aynasında, Kerkük Vakfı Yay.* Kerkük, 2013.
- BAHATTİN, Vahdettin, *Genel Kültür ve Basında Türkmen Yüzleri, Kerkük Vakfı Yay.* Kerkük, 2013.
- KÜZECİ, Şemsettin, *Poets of Kirkuk, Iraq Turkman Poets*, Kerkük Vakfı Yay. Ankara, 2014.
- SÖZLÜ, Hüseyin, *Türkmen Yazarlar Sözlüğü, 2004'ten – 2014'de kadar, 2. Bölüm.* Emin Yay. Kerkük, 2015.
- KÜZECİ, Şemsettin, *Kerkük Şairleri*, Dünya Genç Yazar Birliği Yay. Ankara, 2015
- KÜZECİ, Şemsettin, *Nevruz Çiçekleri*, Kerkük Kültür Derneği Yay. Ankara, 2015
- BAHATTİN, Vahdettin, *Şahsiyetler ve Metinler*, Emin Yay. Kerkük, 2016.
- Elvan Es-Selman, *Kadınsı Anlatım*, Darül El- Neşir, Bağdat, 2016.
- Ed-Duhi, Fehed Anter, *Kalem Çarpıntıları*, Bağdat Yay. Bağdat, 2015.
- ES-SELMAN, Elvan, *Işıltılı Şiiriyat* Yay. Bağdat, 2015.
- BEZİRGÂN, Sabah, *Kerkük'ün 100 Yıldaki Yayınları (1913 – 2013)*, Bağdat Yay. Bağdat, 2017.
- Karabağ'dan, *Kerkük'ten Çanakkale'ye Şiir Seçkisi*. ASKEF Kültür Yay. Ankara, 2018
- SÖZLÜ, Hüseyin ve SÖZLÜ, Timur, *Irak'ta Basılan Türkçe Kitapların Kılavuzu*, Fuzuli Yay. Kerkük, 2018.
- ABDÜLKERİM, Halife, *Kerkük Hafızasında Kadınlar*, Bağdat Yay. Bağdat, 2018.
- QARABAĞLI, Tahirə, *Xarı Bülbül. Qızbəs Qəbələ*, Şərq-Qərb Yay. Azərbaycan 2018.
- ÇEŞMESİ, İlham, *Qızbes Qəbələ*, Şərq-Qərb Yay. . Azərbaycan 2019

- YANAR, Ahmet, *Irak Türkmen Edebiyatında Çağdaş Hoyratçılar*, Fuzuli Yay. Kerkük 2019.

Münevver Molla Hassun şiir ve hikayelerini sadece yayınlamakla kalmamış aynı zamanda yazmış olduğu şiirleri ve hikayeleriyle gerek yurtiçi ve yurtdışında düzenlenen yarışmalara da katılmış ve derece kazanmıştır:

- 2010 yılında Kaşgarlı Mahmut Öykü Yarışmasında “ikincilik” kazandı.
- 2010 yılında Nazik El Melaike şiir yarışmasında “ikincilik” kazandı.
- 2014 yılında Kaşgarlı Mahmut Öykü Yarışmasında, Irak'tan katılanlar arasında “ikincilik” kazandı.
- 2016 yılında Kaşgarlı Mahmut Öykü Yarışmasında, Irak'tan katılanlar arasında “ikincilik” kazandı.
- 2016 yılında Mısır'da düzenlenen 7. Uluslararası Yaratıcı Serbest Kalem Şiir yarışmasında “birincilik” kazandı.
- 2017 yılında Mısır'da düzenlenen 8. Uluslararası Yaratıcı Serbest Kalem Şiir yarışmasında “birincilik” kazandı.
- 2017 yılında Bağdat'ta Kültür Bir Çözümdür Gurubu'nun düzenlediği öykü yarışmasında “birincilik” kazandı.
- 2018 yılında Kaşgarlı Mahmut Öykü Yarışmasında, Irak'tan katılanlar arasında “ikincilik” kazandı.
- 2018 yılında Mısır'da düzenlenen 9. Uluslararası Yaratıcı Serbest Kalem Şiir yarışmasında “birincilik” kazandı.
- 2018 yılında Cezayir'de Gülnar El Cezayir'in düzenlediği (Işıltılar) yarışmasında “birincilik” kazandı.
- 2019 yılında Mısır'da düzenlenen 9. Uluslararası Yaratıcı Serbest Kalem Şiir yarışmasında “birincilik” kazandı.

Yer aldığı yarışmalarda elde ettiği dereceler dışında belirli kurum ve kuruluşlar tarafından kendisine ödül ve sertifikalar da verilmiştir:

- Uluslararası Şairler Topluluğu sertifikası.
- Yaratıcı Altın Hurma sertifikası.
- Uluslararası Geliştirme Liderleri sertifikası.
- Yaratıcı Serbest Kalem sertifikası.
- Değişim ve Gelişme Liderleri sertifikası.

1.2.1. Sanat Çevresi

Hassun'un sanat çevresinin oldukça kalabalıktır ve değerli Irak Türkmen edebiyatçılarından oluşmaktadır. Rahmetli Mevlüt Taha Kayacı, Rahmetli Kahtan Hürmüzlü ve Hasan Kevser gibi önde gelen edebiyatçılarla oldukça sık iletişimde bulunmuştur. Bu isimler Türkmen Edebiyatçılar Birliğini kuran edebiyatın önde gelen isimleridir. Hassun'un kendisi de, Rahmetli Kayacı ve Hürmüzlü'nün birlik başkanı oldukları zamanda birliğin idari heyetinin üyeliği görevini üstlenmiştir. Hasan Kevser'in zamanında ise başkan yardımcılığına atanmıştır. Irak Türkmen kadın edebiyatçılarından ise da Aydan Nakip ve Kadriye Ziyai hanımefendilerle edebiyat alanında fikir alışverişinde bulunmuş, sıklıkla edebi faaliyetler düzenlemiştir.⁵

1.2.2. Çalışma Biçimi

Münevver Molla Hassun, çalışmalarını sade, sakin ve huzurlu bir ortam içerisinde icra etmeği tercih eden edebiyatçılardandır. Kendisiyle olan görüşmemizde Hassun çalışma tarzını şu şekilde ifade etmektedir:

⁵ Kişisel İletişim, 15.06.2023

“Bir şair çalışmalarını icra ederken, hayal ve gerçek arasında karşılaştırmalar yapar. Şairin ruhunun kelimelerle birleştiği an cümleler satır satır dökülür yürekte kâğıda. Bana göre iyi bir şair sadece kendi içindeki durumları şiire çevirmekle kalmamalıdır. Çünkü ne kadar halkın durumunu dile getirirsen o kadar çok okuyucun olur.”

1.2.1. Kitapları

1.2.1.1.HASSUN Münevver Molla, *Bitmeyen Çile*, Bağdat Yay. Bağdat, 2001.

Edebiyatçı Münevver Molla Hassun’un şiirlerini içeren *Bitmeyen Çile* adlı şiir kitabı, 2001 yılında Bağdat Matbaasında basılmış ve yayımlanmıştır. Eski Osmanlı harfleriyle basılan kitabı edebiyatçı Enver Hasan Musa da Hassun’un bu eserini Türkçe’den Arapça’ya çevirmiştir.

Hassun, bu eserinde sorgulayıcı metinler sunmuştur. Ahenkli duyguların derinliğini ve metnin dramatik yapısını aktaran şiirsel görüntüler yaratabilen bir dil sistemi aracılığıyla duygusal ruhu da ortaya koymuştur.

93 sayfadan oluşan *Bitmeyen Çile* kitabı, Kültür Bakanlığı Türkmen Kültür Müdürlüğü tarafından yayınlanmıştır. Kitaptaki şiirlere gelince bunlar, özel düşüncelerle yazılmıştır. Belli bir hayal gücüne sahip olan bu şiirler okurların dikkatini çekmiş ve onları bitmeyen bir hayal içinde bırakmıştır.

1.2.1.2.HASSUN Münevver Molla, Dumanlı Limanlar, Bağdat Yay., Bağdat, 2002.

Hassun bu eserinde doğanın büyüleyici sırlarına, parlak renklerine, hışırdayan ağaçların ilahilerine, kuşların melodilerine, kuşların cıvıltılarına ve dağların zirvelerinden dökülen suyun müziğine yer vermiştir.

Hassun *Dumanlı Limanlar* adlı eserinde kelimelerin soyut anlamda sözlük anlamına sahip olması ile yetinmeyerek, çağrışımlarla dolu psikolojik-felsefi bir boyuta sahip şiirsel bir imge yaratmak istemiştir. Ruhun sıkıntılarını ve insanın içinde yaşadığı toplumun tüm gruplarını kapsayacak şekilde şiirlerini icra etmiştir.

1.2.1.3.HASSUN, Münevver Molla, Susuzluk Tılsımları, Fuzuli Yay., Bağdat, 2016.

Susuzluk Tılsımları eseri 2016 yılında Bağdat'ta Arapça basılmıştır. Daha sonra Abdülaziz Semin Beyatlı tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve Türkçe nüshası basılmıştır.

118 şiirden oluşan bu eserde Hassun, modern bir üslup kullanmıştır. Diğer yandan seslenme, ünlem ve soru cümlelerine dikkati çekecek ölçüde yer vermiştir.

1.2.1.4.HASSUN, Münevver Molla, Şanlı Tarihimiz, Dar`ül Kutup ve El-vasa`ik Yay., 2016.

Hassun, bu eserinde millî ruhu uyandıran şiir ve hoyratlarını ele alarak, Türkmen okullarındaki kütüphanelere ve gençlerimize dağıtmıştır. Kendisinin en büyük arzusunun ve edebî fikirlerinden birinin, yetişen yeni nesillere Türkmen tarihini ve edebiyatını anlatmak olduğunu daha önceki konularda da dile getirmişti.

1.2.1.5.HASSUN Münevver Molla, Gönül Zirvesinden, Dar`ül Kutup ve El-vasa`ik Yay., Bağdat, 2020.

Hassun bu eserinde 127 şiir ve birkaç cinaslı hoyratına yer vermiştir. Eserinde elem ve hasret gibi duygular göze çapmaktadır. Eserde en güzel dile getirilen duygular ise, Kerkük ve Türkmeneli sevgisidir.

Eserde ayrıca akademisyen dilci Ord. Prof. Dr. Çoban Hıdır ULUHAN, Prof. Dr. Necdet Demirci, edebiyatçı yazar Aydın Kerkük ve Melahat Kassap gibi önde gelen edebî şahsiyetlerin Hassun'un kitabı hakkındaki yazılarını görmekteyiz.

2. BÖLÜM

ŞİİRLERİ

2.1. Şiirlerinin İçeriği

Çalışmanın bu bölümünde Münevver Molla Hassun'un şiirleri içerik açısından değerlendirilecektir. Yapılan çalışmada şairin şiirlerinde biçim özelliklerinde olduğu gibi, içerik özelliklerinde de keskin değişiklikler gözlenmemiştir. Münevver Hanım hem duygu hem de geleneklerin yoğun bir şekilde yaşandığı çevrede doğmuş ve hayatını bu çevrede geçirmiş olan çağdaş Irak Türkmen edebiyatının kadın şairleri arasında yer alan parlak isimlerden biridir. Çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan şiirleriyle beraber, Arapça ve Türkçe basılan kitapları da vardır. Etnik kimliği Türkmen olan edebiyatçıların bu coğrafyanın dergi ve gazetelerinde eserlerinin yayımlanması oldukça önemlidir.

Edebiyat tarihinde bütün şairlerde olduğu gibi Münevver Hanımın da şair kişiliğinin oluşum aşamaları üç dönemde değerlendirilmektedir. Usta yazar Behçet Necatigil bu dönemleri burçlar olarak değerlendirmektedir. (Çetin, 2009: 186).

a) **Gurbet Burcu**

Irak Türkmen edebiyatının en önemli değerlerinden birinin maniler diye tanımlayabileceğimiz hoyratlardır. Sadece Irak'ta yaşayan Türkmen şairler değil, genel olarak Türkmeneli diye tanımlanacak bölgeden olan şairlerin neredeyse tamamı şiir hayatına bu dörtlüklerle başlamıştır. Hoyratlar, Türkmenlerin bölgede etnik kimlik algısı ve millî değerlerini korumak için en önemli unsurdur. Çünkü bu bölgede yaşayan şairler şiirlerini başta Arapça olmakla farklı dillerde yazabilirler, fakat sadece hoyratları kendi ana dillerinde yazar ve söylerler. Dolayısıyla Münevver Hanım gibi bütün Irak Türkmen şairlerinin gurbet burcu dönemleri birbirine benzemektedir. Bu dönem, şairin hayatının

ilk evresi olarak değerlendirilir. Gurbet burcu aynı zamanda kendini arayış taklit ve özeni evresidir. Bu dönemde şair, tam olarak yazdıklarının bilincinde değil ve yazıları henüz sağlam temellere oturmamıştır. (Çetin, 2013:186).

Gurbet burcu döneminde şairler şiirlerinde genellikle aşk konusuna yer vermektedir. Fakat bu durum Münevver Hanım için geçerli değildir. Çünkü Münevver Hanım, Prof. Dr. Necdet Kazım Demirci'nin⁶ ifadesiyle Türkmen kadınının gür sesi ve kendini ısrarla duyurmaya çalışan millî ruha sahip bir şairdir. Bu durum, şairlik hayatına çok erken yaşta başlayan Münevver Hanım için sonraki zamanlarda da değişmemiştir. Dörtlükler halinde yazmış olduğu şiirlerinde de vatan, millet aşkı, Kerkük, dil, bayrak gibi konular işlenmiştir. Münevver Hanım şiir hayatının gurbet burcu dönemini aslında kendi ifadeleriyle şöyle anlatmaktadır: “Türkmen edebiyatında, hoyratlarımız göze batacak derecede geniş ve etkilidir. Rahmetli annemin, Kerkük, millet sevgisi, tabiat ve hikmetli duygulardan coşan heyecanlı bir dille dediği hoyratlar ve onun yanında yıllar boyu hafızasında sakladığı anonim hoyratları da yeri geldiği zaman söylerdi, kulaklarımı okşayarak ondan etkilenirdim.

Böylece, annemin avunma vesilesi olan o hoyratlar, gönlümü sararak şiir evreninde aldığım ilk ders olmuştu. Çocukluğumda, hoyratın tadına varırken ufak kelimelerle bazı ufak hoyratları yazmadan söylerdim.” (Hassun: 2020, 10)

Bu dönemde sanatçının kendisine örnek aldığı en önemli şair, başta Fuzulî olmak üzere yine Türkmeneli'nden olan şairler olmuştur. Bu durumu yine şair kendi ifadeleriyle şöyle anlatmaktadır:

⁶ Irak Türkmenlerinin aydın şahsiyetlerinden birisidir.

“Söylemeye değer ki, delikanlılık çağında, rahmetli babamın ezberinde kök salan büyük Türkmen şairi Fuzulî'nin şiirlerini okuduğunda, gönlüme sızarak şiir sevgisi kanat alıp uçmaya başladı.”

b) Hasret Burcu

Bu dönem, şairin şiir hayatının ikinci dönemidir. Hasret burcu döneminde şair gurbetten, yani özentî taklit aşamasından kurtuluyor ve kendi kişiliğini bulma süreci başlıyor. Şiir hayatına hoyratlarla başlayan Münevver Hanım, hasret burcu döneminde serbest nazım biçimleriyle tanışıyor ve şiirlerini Arapça yazmaya başlıyor. Yaşamış olduğu coğrafya ve almış olduğu eğitim, şairin Irak Türkmen ağzından ziyade iyi derecede Arapça bilmesine olanak sağlamıştır. Bu dönem aynı zamanda şairin eserlerini ülke çapında, özellikle Irak'ta yayınlanan *Kardeşlik Dergisi* ve *Yurt Gazetesi*'nde yayımlattığı dönem olarak da bilinir.

c) Hikmet Burcu

Bu dönem, şairin şiirlerinin son halkası olarak değerlendirilir. Şairler hikmet burcunda kendi kişiliğini bulmakla beraber. Prof. Dr. Nurullah Çetin'e göre, (2013: 187) “Bir şairin geride bıraktıkları, daha çok hikmet burcu ürünleridir. Gurbet ve hasretler geçicidir. Ebedî insan ise, hikmet burcunda yaşar.” Münevver Hanımın şairlik hayatının hikmet burcu dönemi Irak devletinin diktatör rejimden kurtulduğu yani 2003 yılından sonrasına tekâbül etmektedir. Bu dönemde şair yurtdışında yaşayan başka Türk toplumları ile kolaylıkla iletişime geçebilmiş ve şiirlerini Türkiye ve Azerbaycan başta olmakla yurtdışında yayımlatma fırsatına sahip olmuştur. Hikmet burcu dönemi tabiri caizse şairin millî ruhunun daha da coştığı dönemdir. Şair gurbet ve hasret burcu döneminde içeriği millî değerlerden oluşan, sadece not defterlerinde yazılı kalan şiirleri üzerinden geçerek ve bu şiirleri daha da geliştirerek gün yüzüne çıkarmış, Iraklı kadın

şair olmaktan ziyade kendi toplumunun yaşamış olduğu zorlukları haykıran Türkmeneli'nin cesur şairlerinden birisine dönüşmüştür. Şairin bu dönemde yazmış olduğu şiirlerin neredeyse tamamı millî ruhtan ziyade toplumda yaşanan sosyal dengesizlik, kadın hakları gibi konuları da içermektedir.

2.1.1. Şiirlerinde Başlıca Temalar

2.1.1.1. Bireysel ve Psikolojik Temalar

2.1.1.1.1. Aşk ve Cinsellik

Türk ve İslam edebî tarihine baktığımız zaman maalesef kadın şairler arasında ailelerinden destek görenlerin sayısı oldukça düşüktür. Destek alan kadın şairlerin ise neredeyse tamamının babası ya da aile büyüklerinden biri toplumda bilinen, unvan sahibi olan ve saygın kimselerdir. Özellikle belirli kesimlerde yetişen kadınlar bu imkânlarla sahip olmayanlara nispetle kendilerini daha rahat ifade edebilmişlerdir. Fakat istisnalar kadın şairlerin edebî hayattan uzak tutuldukları gerçeğini değiştirmiyor. Çünkü bizim yaşadığımız toplumda kadınlara çizilen belirli bir profili vardır.

Genel hatlarıyla bu şekilde profili çizilen kadınların edebiyat sahasında var olma zorlulukları dışında, yazdığı içeriklere, özellikle şiirlerinde ele aldıkları konulara da dikkat etmeleri gerekmiştir. Aşk, şehvet, cinsellik gibi konulara değinmeden önce kadın şairler, daha da hassas yaklaşma ihtiyacı duymuşlardır. Çünkü aksi halde aile, akraba ve edebiyat çevrelerinin tepkilerine maruz kalacak ve çevrenin oluşturduğu baskılarla karşılaşacaktır.

Şairin bu başlık altında ele alabileceğimiz şiirlerinden biri “Bayram” adlı şiiridir. Bilindiği üzere, Türk edebiyatında, özellikle klasik dönemde “sevgili” ile “lale”nin

özdeşleştirilerek metafor olarak kullanılması oldukça yaygın görülmüştür. Münevver Hanım'ın sevgiliye aşk ve özlem duygularını yansıtan şiiri de “Ey ömrümün lalesi” mısralarıyla başlamaktadır:

Ey ömrümün lalesi

Kirpiklerimin jalesi

Sensiz içim tütüyor

Ülkemde bayram oldu

Gönüller neşe doldu

Gönlüm seni özlüyor.

Doğdu bayram güneşi,

Yanar gönül ateşi,

Gözüm seni izliyor.

Dalımda çiçek açmaz

Çiçeksiz bülbül ötmez

Bağım seni bekliyor.(Küzeci: 2015: 400)

Şiirde yer alan ve Farsça kökenli olan “jale” kelimesinin karşılığı sözlüklerde “sabah çiçekler üzerinde görünen nem, su damlacığı, çiğ”⁷⁷ şeklinde yer almaktadır. Şairin “kirpiklerimin jalesi” ifadesinden yola çıktığımızda aslında maşuk, âşğın kirpiklerinde neme, gözlerindeki yaşa sebep olan kişidir. Gönüllerin neşe ile dolduğu, bayram

⁷⁷ <https://sozluk.gov.tr/?q=jale&aranan=>

havasının yaşandığı bir anda da sevgilinin yolu beklenilmektedir. Burada sevgiliye olan özlem duygusu o kadar yoğun bir hal almış ki, o gelmeden âşık bahçesinde çiçeklerin açamayacağını, bülbüllerin ötemeyeceğini düşünmektedir.

“Gönül Sultanı” adlı şiirinde yıllarca yolu beklenen sevgili, umutları doğrultmamış ve bir aşk acısının yaşanmasına neden olmuştur:

Beslediğim bülbüller

Dalıma konmaz oldu.

Yıllarca beklediğim

Yar bana olmaz oldu (Küzeci, 2015: 401)

Sevgilinin yolu beklenirken, yaşanan duygular karşılıksız olsa bile âşık, gönül bağına ekmiş olduğu sevda gülünü soldurmamış, umudunu kaybetmemiştir:

Çok sordum yolculardan,

Yar beni sormaz oldu.

Ektiğim sevda gülü

Bağımda solmaz oldu.

“Aynada Sözler” adlı şiirinde bir birini seven iki âşığın kalplerinin bir bütün olarak attığı ifade edilmiştir. Bu durum her iki âşığı da mutlu etmektedir:

Ne mutlu bize.

Bölünmeyen bir gönlümüz var,

Gönül sana,

Sevda bana,

Ben de sana... (Hassun, 2020: 101)

“Ey Ruhumun Nisanı” adlı şiirinde ise şair, aşk sözcüklerini kaybetmiş olduğu annesi için sarf etmektedir. Şairin annesine “ruhumun nisanı” şeklinde hitap edişi, aslında bir anne ile evladı arasındaki görünmez, fakat bir o kadar da güçlü olan bağı anlatıyor. Çünkü henüz konuşmayı bile beceremeyen bir yavrunun ruhunun nisanı sadece onu dünyaya getiren annesi olabilirdi. O anne, aynı zamanda yavrusunun en mutlu ve en üzgün anını da en az onun kadar hisseden, yaşayan birisidir:

Ey ruhumun nisanı!

Benimle paylaşırdın

Hayatın mutluluğunu,

Acımı da yaşırdın... (Hassun, 2020: 126)

2.1.1.1.2. Umut ve Umutsuzluk

İnsanlar gelecekte kişisel ya da toplumsal düzeyde iyi ve olumlu şeylerin olmasını beklerler. Bir şeyi ümit etmek ve olmasını beklemek insanların iç dünyasını oldukça etkileyen bir duygudur.

Çetin’e göre (2019: 61), insanlar hayallerinde yaşamış oldukları ideal dünyayı iade etmek için düşsel kelimeleri kullanırlar ve bu bilimde **düş ülke** (ütopya ya da yok ülke) olarak bilinir. Edebi söz sanatçıları kendi düş ülkelerini bazen geçmişte, bazense gelecekte ararlar.

Münevver Hanım düş ülkesini gelecekte arayan şairlerden biridir. Onun düş ülkesinde Irak'ta yaşayan Türklerin daha iyi şartlarda yaşaması arzu edilmektedir.

Münevver Hanımın yazmış olduğu şiirlerde göze çarpan en önemli noktalardan biri, karanlıkların ortasında görünen ışık noktasıdır. Her ne kadar siyah ve karamsar görünse de çizilen tablolar içerisinde ki bu da bir gerçeği yansıtıyor, her zaman karanlığı aydınlatan ışık öne çıkmaktadır. Şair şiirlerine yansıttığı duygu karmaşasının içerisinde bile umudunu asla kaybetmiş görünmemektedir. Tam aksine, güneşin doğuşunu beklediği ve o sırada karanlıktan hiç korkmadığını göstererek okurlarına iman ve inanç aşılamaktadır.

Gün gelir ufuklardan, dağılır kara duman.

Gam geçer, keder biter, silinir acı zaman. (Hassun, 2020: 62)

Şair şiirlerinde halkının yaşamış olduğu bütün zorluklara rağmen parlak gelecek için her zaman bir umut ışığı olduğunu vurgulamaktadır. Benzer mısralarla pek çok şiirde karşılaşmak mümkündür. Bu şiirlerden biri de “Yaralardan Doğan Türkü” şiiridir. Şiire verilmiş ad bile kendinde umut duyguları çağrıştırmaktadır. Millî ruhla yazılan şiirinde şair şöyle diyor:

Gürgür Baba'nın ışıkları

Her an şehit olursa da.

Çökmeyecek karanlıklar

Kahkahalı serçelerin yuvasına! (Hassun, 2020: 79)

İlk mısralarda yer alan “Gürgür Baba”, aslında 1927 yılında Irak'ın kuzeyinde, Kerkük ilinde “Baba Gürgür” olarak bilinen zengin petrol yataklarından biridir. Fakat bu

petrol yatağı keşfedilmeden önce ortalama kırk metre çapındaki bir alanda yanan ateşin 2500 yıl devam ettiği tahmin ediliyor. Petrol yatağı olarak keşfinden önce bu bölgede yaşayan halk, eski zamanlarda ateşe inandıkları için bölgeyi kutsal yer olarak kabul görmüştür. Petrol yatağı olarak faaliyete başladıktan sonra sadece Kerkük'ün değil, bütün ülkenin en önemli petrol kaynağı olarak değerlendirilmiş ve tam olarak bu neden, aslında Kerkük halkı için yaşanacak siyasi sorunlara temel oluşturmuştur. Bölgedeki zengin petrol kaynaklarına sahip olmak isteyenler arasında zamanla çatışmalar yaşanmış ve bu durum yerli Türkmen halkını oldukça etkilemiştir. Dolayısıyla halk, Baba Gürgür'u hürriyet sembollerinden biri haline getirmiş ve edebiyatçıların eserlerinde yer almasını sağlamıştır. Zamanla Kerkük'te söz hakkına sahip olmaya niyetlenenlerin bölgeyi ve yeraltı kaynakları ele geçirmemeleri için karşı durmalar yaşanmış, Türkmen halkı şehitler vermiştir (Hürmüzlü, 2021: 45-99).

Münevver Hanım yazdığı mısralarında bölge için savaştan yiğitleri halkın aydınlık yüzleri, ışıkları olarak değerlendirmiş ve onlar şehit olduğu takdirde bile bölgedeki umudun bitmeyeceğini, memleket üzerine karanlığın çökmeyeceğini söylemektedir. Aynı şiirin diğer mısralarında yine benzer duyguları yaşatan şair, milletin var olduğu sürece yarınlar için olan ümitlerin asla ölmeyeceğini belirtmektedir:

Kimler dedi

Silinecek ellerimin kınaları?!

Millet varken, parçalanmaz yarınların aynaları! (Hassun, 2020: 79)

“Yaraların Sessizliği” (Hassun, 2016: 46) isimli şiirinde ise Münevver Hanım umudu İslam'da ve kalbinde taşıdığı iman duygusunda aramaktadır:

Barınıyor içimde bir melek,

Koşuyorum ona doğru,

Uyandırıyor sessizliğimi.

Yeşil bir gömlek giyinerek!

Burada bahsi geçen yeşil gömlek, aslında İslam dinini yansıtmaktadır. Şair, her ne kadar umutsuzluğa kapılsa da içinde var olan iman duygusunu, sessizliğini uyandıran bir melek gibi nitelendiriyor.

Münevver Molla Hassun pek çok şiirinde okurlarına umut duygusu aşılarsa da ara sıra kendisi de umutsuzluğa kapılmaktadır. “Depren, Yeniden Doğayım” adlı şiirini şair, aslında kapılmış olduğu umutsuzluk duygusunu “Yücelik şehri” diye tanımladığı Kerkük’ün dilinden kaleme almaktadır. Ona göre insan sadece üzüntülerine takılı kalırsa, geleceğe olan umut duygusu yeşeremeyecektir:

Yücelik şehri

Fısıldıyor kulaklarıma:

Büründükçe üzüntülerine,

Yeşeremeyecektir yılların! (Hassun, 2016: 19)

Benzer duyguların yansıtıldığı bir diğer şiir ise “Dağılan Umutlar”dır:

Dağılıyor en güzel günlerimiz

Acıların kanadına.

Öğütüyor zamanın değirmeni

Ektiğimiz umutları. (Hassun, 2020: 89)

Burada şair zaman geçtikçe değişmeyen düzenin halkın kalbine ekmiş olduğu umutları, zaman değirmenin öğüteceği şeklinde ifade ediyor.

Yine başka mısralarda şair kendisiyle birlikte okurlarını da umutsuzluk duygusuna kaptırıyor:

Uyanırken bir sabah,

Soğuk dalında bir serçe

Görmeyeceğim korkusu

Kemiriyor içimi... (Hassun, 2016: 50)

2.1.1.1.3. Korku ve Acı

Şair “Ertelenen Rüyanın Saçmalaması” adlı şiirinde annesinin de şahit olduğu Kerkük Kalesi’ne yapılan baskından bir anıyı anlatmaktadır. Kerkük Kalesi uzun yıllar boyunca Türkmen ailelerin yoğun yaşadığı bir bölge olmuştur. Baskıcı rejim güçleri zamanla çeşitli bahanelerle bu bölgelere saldırı düzenlemiş, halkı evlerinden, yurtlarından etmiş, karşı çıkanları şehit etmişlerdir. Şiirin her mısrasında kendi doğup büyüdüğü yerde yaşanan bu tür acı olaylar kahramanı psikolojik olarak oldukça etkilemiştir. Mısraları okurken kahramandan ziyade, şairin de yazarken hissettiği acı duygusu okurlara geçmektedir. Bu şairin kullanmış olduğu şiir dilini ustalıkla icra ettiğini kanıtlar niteliktedir.

Çaldılar şehrin kapılarını!

Çaldılar kalenin sessizliğini!

Annemin kokusunu taşıyan

Ekmekleri de alıp götürdüler...

Tozlandı masallar,

Renk değiştirdi duvarlara yazılı

Sevgi tümceleri... (Hassun, 2016: 48)

“Yaralardan Doğan Türkü” adlı şiirinde ise şair yine benzeri saldırılara değinmektedir. Bu mısralar da okurlara korku ve acı duygusunu yansıtmaktadır:

Bekleyişler uzadı...

Korkuların içinden doğdu kurşun sesleri.

Parçalandı yurdumda Kâbe’imizin perdeleri. (Hassun, 2020: 78)

Ne yazık ki bu tür saldırıları düzenleyen de İslam’a inandıklarını söyleyen kişilerdi. Fakat bir Müslümanın karşısındakiyle aynı dinden olduğunu göz ardı ederek, sadece etnik kimliğinden ve benzeri bahanelerden dolayı katletmesi, aslında İslam’a yakışmayan bir tavidir. Şair mısralarında bu durumu Kâbe’nin perdelerinin parçalandığı şeklinde ifade ediyor.

Dönem dönem sadece siyasi çıkışları ve hürriyeti destekleyen görüşleri olan kimseler değil, şairler, ozanlar gibi benzeri mesleği icra eden kişiler de hedef alınmaya başlamış, özellikle 1980’li yıllardan sonra daha da vahim hale gelmiştir. Dönemin istihbarat müdürlüğünden gelen bir yazıya göre Türkmen sanatçılardan olan Ekrem Tuzlu, Abdurrahman Kızılay, Fahrettin Ergeç, Fethullah Altınses gibi isimlerin eserlerinin radyoda okunması yasaklanmıştır. Bu isimlere Libya hesabına ajanlık yapmak, Turancılık görüşlerini savunmak, Baas rejimine karşı koymak suçlamalarıyla yasaklar getirilmiştir. Fakat halk tarafından bilinen bu isimlerin yaşadıkları, gönüllerinde vatan, millet, dil, bayrak gibi kutsal değerleri yüceltenleri susturamamış ve maalesef bu durumlar bazen şehrin bilinmeyen köşelerinde, bazen zindanlarda, bazense sokak

ortasında, halkın gözleri önünde öldürölmelerine, şehit edilmelerine sebebiyet vermiştir (Muhtaroglu, 2023: 527).

Tarihsel olarak yaşanan olaylar Irak Türkmen toplumunun her ferdi gibi Münevver Hanım'ı da derinden etkilemiştir. Şair, isim belirtmeden bu kaderi yaşayan meslektaşları için "Ağladı Mısralar, Kayboldu Tel" isimli şiirini kaleme almıştır:

Aniden!

Şiirinin gitarına

Saplandı kalleşlik oku!

Parçalandı kaftiyeler,

Büründü gözyaşına

Şiir mısraları...

Şehrin belleğinde

Bir çığlık!

Gaddarlık tablosunda

Edebi bir yara gibi,

Kayboldu gitarın teli... (Hassun, 2016: 54)

2.1.1.1.4. Hasret

Prof. Dr. Nurullah Çetin (2019: 62) şiirlerde işlenen hasret duygusunun bünyesinde yeniden kavuşma ümidi barındırdığı içim iyimser duygu olduğunu belirtmiş ve bu duyguyu üç alt farklı alt başlık altında ele almıştır:

- a) Kişinin sevdiği kişilere duyduğu hasret
- b) Daüssıla⁸
- c) Geçmişe hasret

Münevver Molla Hassun, Irak Türkmen ağzıyla dörtlük biçiminde yazmış olduğu “Annem İçin” başlıklı şiirde kaybettiği annesine duyduğu özlem duygusunu şu mısralarla okurlarına iletiyor:

Nene⁹ yeri

Çağırdım nene yeri

Her bayram sabahında

Görünü(yor) nene yeri... (Hassun, 2020: 75)

Şüphesiz ki insanoğlu için anneye olan sevgi onu kaybetmiş olsa bile azalmıyor, hatta daha da çoğalıyor, beraberinde özlem, hasret gibi duyguları da getiriyor. Irak Türkmenlerinde hâlâ var olan geleneklerden biri, bayram namazlarından hemen sonra anne ve baba hayatta değilse mezarlık ziyaretlerinin yapılması, yaşıyorsa mutlaka öncelik olarak onların evlerinin ziyaret edilmesi, ardından akşam yemeği havasında yapılan kahvaltılardır. Anne ve baba vefat ettikten sonra bu gelenek doğal olarak insanlarda

⁸ Sıla hasreti, vatan, memleket özlemi (Çetin, 2019: 64)

⁹ Irak Türkmen ağzı: anne

burukluk hissi yaşatmaktadır. Hassun bu mısralarıyla en mutlu bayram sabahlarında bile içini sızlatan anne özlemini kaleme almıştır.

2.1.1.2. Metafizik Temalar

2.1.1.2.1. Allah ve Din

Münevver Molla Hassun, dinî değerlerini oldukça önemseyen ve günlük hayatında namazına bağlı ve Sünni mezhebini benimsemiş bir kişiliğe sahiptir. Kendisiyle görüşmelerimizde neredeyse her konuda Allah'ın ve onun Resulünün adını oldukça sık andığının farkına vardık. Şiirlerinde sadece Allah ve din sevgisini yansıtmayan şair, aynı zamanda İslamî yönden kuvvetli olan kişilere, Hz. Muhammed'e, Danyel Peygambere, aynı zamanda peygamber ailesinden olan önemli isimlere, Ali, Hasan ve Hüseyin'e ne de yer vermektedir.

Dinî değerlere oldukça önem veren şair gönlünde Allah'a ve Hz. Muhammed'e yoğun duygular beslemektedir. Bu tema üzerinden incelenecek şiirler arasında öncelik "İnanç Lalesi" adlı şiirine verilmelidir:

İman dolu gönüller, arar kutsal sözünü

Sürmelenir göz görse, Muhammed'in yüzünü.

Medine'ye varınca, çağlar gönül arzusu,

Özlem dolu bu gözler, görsün nurlu yüzünü. (Hassun, 2020: 95)

Hassun'un kendisinin de oldukça değer verdiği bu şiiri, Umre ziyaretinden önce, kutsal topraklara duyulan aşk ve Hz. Muhammed'e olan özlem duygusuyla kaleme aldığı öngörülmektedir.

Şiirin diğer beyitlerinde Allah'ın nurdan yaratmış olduğu en değerli kulu, Hz. Muhammed'e yeni şafaklar açarak İslam'ın nurunu yaydığını ve bu sayede inananların Kible'ye doğru yöneldiği, secde edip Allah'a şükrettiği ifade edilmektedir. Şair aynı zamanda bolluk ve bereket dini olarak nitelendirdiği İslam dinini meyve veren, kurumayan bir ağaca benzetmektedir:

Seni nurdan yaradan, yeni şafaklar açtı

Yüz çevirdi Kible 'ye, İslam 'ın nurun saçtı.

Dizler çöktü secdeye, şükrederek Allah'a

İslam dini meyveli, kurumayan ağaçtır.

“Hakkın Yolu” adlı şiirinde şair kendi imanından ziyade okurlarını da Allah'a iman etmeğe seslemektedir. Hassun, Allah'ın varlığını kabul ederek, insanın gönlüne iman duygusunun aşılması için namaz kılıp, sadece yürekten dua etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İlk mısradaki geçen “Secat” kelimesi Arapça mukaddes, mübarek, kutsal anlamına gelmektedir. Şair bu kelimeyi kullanmakla aslında namaz kılan ve ibadet eden kimseleri mübarek, kutsal insan gibi vasıflandırmaktadır:

Secat gibi secdede Allah'ı karşılarken

Yürekten yalvarıcı ol, gönüller dolsun iman.(Hassun, 2020: 62)

Buna benzer bir ifade “Süsenlerin, Zambakların Hikâyesi (Hassun, 2016: 35) adlı şiirinde “Anarak Tanrı'yı, kutsallaştırdık dudakları” şeklinde karşımıza çıkıyor. Şaire göre bu ifadelerle Allah'ı anan ve ona dair sözcükleri dudaklarından dökülen kimseler mübarek ve kutsal kişilerdir. Şiirin başka bir mısrasında ise “Allah adıyla yükselen fısıltılarımız, ezgilerimizin gitarıdır” (Hassun, 2016: 33) ifadeleridir. Bu ifadelerde ise

Allah'a olan iman duygusunun hayatın her alanında var olduğunu ve aslında bir ilham kaynağı olduğunu belirtmektedir.

“Ertelenen Rüyanın Saçmalaması” şiirinde şair Tanrı kelimesini dinî ve felsefî anlamda değil, konuşma dilinin yaygın unsuru gibi kullanmıştır.

Doğuveriyor Tanrının güneşi:

Paslanmaz bir dövme işliyor

Rüyanın gönlüne. (Hassun, 2016: 50)

“Hakkın Yolu” adlı şiirinde ise şair Allah'a ve ahirete inanç duygusunu yansıtmakla beraber, dünyaya adlanılmaması gerektiğini ve bir gün Allah tarafından verilen bir sesle insanoğlunun gafletten uyanacağını yazmaktadır:

Gel aldanma dünyaya, yaşama bu gafleti

Allah'a inanın!

Bir ses eder milleti!¹⁰

Münevver Molla Hassun'un şiirinde Danyel Peygamberin adına da oldukça sık rastlanmaktadır. Bu durum, Kerkük Kalesinde Danyel Peygamber Camii'nin yer alması ve toplum tarafından mezarının da orada olduğuna inanılmasından kaynaklanmaktadır. Kaynaklara göre Danyel Peygamber mescidinin inşa tarihi tam olarak bilinmiyor. Fakat kapısı üzerinde yer alan kitabede onarımların Kerküklü Cafer Paşa tarafından başlatıldığı, 1071 H (1660/61) yılında ise yine Kerkük Ağası Mehmet Ağa tarafından tamamlandığı yazılmaktadır.

¹⁰ uyandırır

Eylül 2009'da Türkiye Cumhuriyeti Musul Başkonsolosluğu, Irak Türkmen Cephesi ve Türkmeneli Vakfı tarafından Danyel Peygamber Camii ve Osmanlı Subayları Türbesi'nin onarımı yapılmıştır. Bu yenileme, Danyel Peygamber Camii'ni yıkılmaktan kurtarsa da zamanla camii yine bakımsızlık ve ilgisizliğe maruz kalmış ve yıkılmıştır.

Danyel Peygamber tarihte bereket peygamberi olarak da bilinmektedir. Dolayısıyla yazılı kaynaklarda kendisinin mezar yeri kesin olarak bilinmediğinden pek çok farklı yer gösterilmektedir. Mezar yeri olarak iddia edilen yerlerden biri de bahsi geçen Danyel Camii'nin hemen yanındaki şehitlik, dolayısıyla Kerkük Kalesi'dir. Bu inanç sadece Hassun değil, pek çok Türkmen şair ve yazarların eserlerinde de bu şekilde gösterilmektedir.

Hassun şiirlerinde millî duygularını kale üzerinden aktarırken, manevi duygularını Danyel Peygamber üzerinden aktarmaktadır. Pek çok şiirinde Kerkük kalesiyle Danyel Peygamberin adı beraber anılmakta ve bununla da aslında şair manevi bir ruhla, maddi ve millî değeri bir bütün olarak ele almaktadır.

“Ertelenen Bir Rüyanın Saçmalaması” adlı şiirinde Danyel Peygamber “Allah’ın seçkin kulu” aynı zamanda “Kalenin efendisi” şeklinde tanımlanmıştır:

Çağlar boyunca öfkesini gizleyen

Kalenin efendisi alevli sorular soruyor:

“Hangi renkle çizelim

Kurumuş çayın yüzünü?

Soruyor Allah’ın seçkin kulu! (Hassun, 2016: 50)

Toplumun yaşadığı zorlukları neredeyse her şiirinde dile getiren Hassun, bu durumu kalenin ve Danyel Peygamber'in de dilinden aktarıyor ve aslında kendisini onların karşısında suçlu hissediyor.

Benzer duygulara “Depren, Yeniden Doğayım” adlı şiirde de rastlanıyor. Şair yine bu şiirinde manevi bir ruhla, maddi ve millî değer olan kaleyi bir bütün olarak ele almaktadır:

Borç olduğu için vatan sevgisi,

Danyel Peygamber'in damarları

Kalenin nabzında atıyor,

Yücelik çığlıkları patlatıyor. (Hassun, 2016: 17)

“Kral Şehrim” adlı şiirinde ise şair, Kerkük Kalesinde dolaşırken, Danyel Peygamber'in yeşil bir ağaç altında namaz kıldığını ve kendisine kale toprağından bir avuç koklattığını hayal etmektedir:

Yeşil bir ağaç altında

Danyel Peygamber namaz kılarken

Gözleri yaşla doldu.

Bağışladı bana,

Bir avuç kale toprağından.

Toprağı koklayanken duydum ki,

Türkmen gönlüm ölmemiş. (Hassun, 2020: 103)

Yine benzer mısralara “Erguvani Bir Işığın Karanlığında” adlı şiirinde rastlıyoruz:

Gözyaşına boğulan,

Ağlayan meşe ağacının gölgesinde

Taş kesilen gözyaşlarıyla namaz kılıyor Danyel Peygamber.

Ardı sıra, susuz soluklu bir ırmağın gönlüne diyor fısıltularını.

Oturuyor kırlangıçsız kalan kalede öksüz taşlara. (Hassun, 2016: 11)

Bunun yanı sıra şair Peygamber ailesinden olan kişilere, özellikle İmam Ali, Hasan, Hüseyin’e yoğun duygular beslemektedir. Dolayısıyla bu durum şairin eserlerinde işlemiş olduğu konulara da kendini yansıtmıştır. Bu konu başlığı altında ele alınacak en önemli şiirler, “Şehitler Şahı Hüseyin” ve “Geri Dönseydin Eğer” , “Hakkın Yolu” adlı şiirlerdir.

İmam Hüseyin için ağıt niteliğinde yazılan “Geri Dönseydin Eğer” adlı şiirinde bu sefer şair umudu İmam Hüseyin’e yakarış şeklinde okurlarına yansıtmaktadır:

Şafağın soluğunu kesen,

Tarlaların canını alan,

Çılgınların kır kılıçlarını!

Yaşama, yaşam sunmak için,

Sil gecenin karanlığını,

Parçala zamanın zincirlerini,

Gel... (Hassun, 2016: 38)

Hassun, toplumda yaşanan maddî ve manevî adaletsizliklere şahit olurken bu durumu düzeltmek için elinde var olan tek gücü, kalemi kullanmaktadır. Hassun'a göre kurtuluş yolu sadece İmam Hüseyin'in gelmesiyle ve yalnızca kutsal bir güç var olursa yok olacaktır.

Şehitlerin efendisi olarak adlandırdığı peygamber torunu İmam Hüseyin'i zulüm tamusunda kavrulan dünyada adaleti yaymak için var olabilecek güç şeklinde değerlendirmektedir. Şairin inanmış olduğu mezhebe karşı kalbinde o kadar yüce bir duygu taşıyor ki, şiirlerinde yazmış olduğu en güzel övgü mısraları da Allah'a, peygamberlere ve bu mezhepten olan kutsal isimleredir:

Yaralara meydan okuyan bir çığlık,

Tutsakları depreten bir çağrıydın.

Yücelik meydanlarında

Ölümsüzlük destanı,

Hakka, ölmezlik ışınını giydiren

Bayrak oldun, efendim!

“Şehitler Şahı Hüseyin” adlı şiirinde ise kendisinin Kerbela Savaşı sırasında sergilemiş olduğu kahramanlık hikâyesi anlatılırken, aynı zamanda kendisine övgüler de yağdırılmaktadır:

İman dolu doğru yola, güçlü adımlar attı

Sert bilekle kılıç tutup, güçlerine güç kattı. (Hassun, 2020: 72)

Şiirin diğer mısralarında hak yolundan kervan süren İmam Hüseyin'in şehit olduğu zaman dağların bile çöküp ağladığı, meleklerin kanat açtığı benzetmesi kullanılmıştır:

Şehitler şahı Hüseyin'im nuru imanla büyüdü

Sürdü kervanını korkmadan, hak yolunda düz yürüdü.

Dağlar da çöktü ağladı, şehit olduğu anda

Meleklerse kanat açtı, cennet kokan o al kanda.

Şair suya hasret bir şekilde şehit olan İmam Hüseyin'i kendi halkına ibret göstererek onun yolundan gidildiği zaman, şehit olursa bile bunun Allah'ın bir hikmeti olacağını söylemektedir:

Suya hasret şehit olan, sen Hüseyin'den al ibreti

Şehitlik yolun seçersen, o da Tanrı'nın hikmeti.

“Hakkın Yolu” adlı şiirinde ise Hassun, İslam'da doğru yolun Ehli-beyt'in yürüdüğü yol olduğunu ve insanların karanlıktan ve yaşanan zorluklardan çıkış yolunun sadece bu yol olduğunu ifade etmiştir. Şiirde yer alan “inanç lalesi” ibaresi, insanoğlunun Allah'a olan iman duygusunu yansıtmaktadır. Bu mısralara göre Ehli-beyt yolunu seçenlere Allah tarafından iman duygusu ve inanç nuru da verilecektir:

Gönüller kaplarsa, sınırsız vahşet sesi

Karanlıklar içinde, derinleşir deresi.

Doğruya erenlere, hak yolun seçenlere,

Ehli-beyt'in nurunu, saçar inanç lalesi. (Hassun, 2020: 61)

2.1.1.2.2. Ölüm

Dünya edebiyat tarihine baktığımız zaman yazılan eserler arasında ölüm temasının en sık kullanılan temalar arasında olduğunu görebiliriz. Bu durum Türk edebiyat tarihi için de geçerlidir. Çetin'e (2013: 224) göre ölüm, "İslamiyet öncesi Türk edebiyatında "sagu", Türk halk şiirinde "ağıtlar, Divan edebiyatındaki ise "mersiye", ölen kişinin ardından duyulan üzüntüleri dile getirirken aynı zamanda "ölüm" olgusu üzerine felsefi düşünceleri de ortaya koyuyordu." Bu durum Irak Türkmen edebiyatı için de geçerlidir.

Münevver Molla Hassun pek çok Türk şairi gibi şiirlerinde ölüm temasını Türk-İslam sentezi çerçevesinde ele almıştır. Fakat genel itibarı ile bakıldığında şairin şiirleri arasında bu alt başlık altında işlenen şiir türlerine oldukça az rastlanmakla beraber, bu şiirlerin genellikle sevdiği ve değer verdiği kişilere ithafen yazdığı görülmektedir. "Ayhan'im" adlı şiirinde şair, çocukluğu ve en güzel gençlik yıllarını paylaştığı, Kerkük Filistin Lisesi'nde İngilizce öğretmeni olarak görev yapan, yılın öğretmeni seçilen ve ödüllendirilen ve maalesef ki genç yaşta kaybettiği kuzeni Ayhan'a yazmıştır:

Çiçekli renkli Ayhan'im,

Niye erken büktün, ömür kitabını?

Kapattın yeşil gözlerini

Kara bulutlar çöktüğünde. (Hassun, 2020: 83)

Kendisiyle yaptığımız telefon görüşmesinde rahmetliyi anarken gözlerinin oldukça güzel olduğunu ve her gözü için bin güzellik diye tarif edildiğini dile getirdi.¹¹ Rahmetlinin karakter olarak oldukça şen ve hayat dolu biri olduğunu ifade şair, onun zamansız ölümüyle oldukça sarsılmış ve uzun süre etkisinde kalmıştır. Yazılan mısralarda Hassun, ölümü “ömrün kitabını kapatmak” şeklinde ifade etmektedir.

Yine başka mısralarda ölüm, kader şimşeginin gerilmesi ve sonsuz yolculuğa çıkmak şeklinde tanımlanmaktadır:

Gerdi kader şimşegini

Çılgın kanatlarını,

Nasıl götürdü seni

Sonu gelmez yolculuğa?!

Serbest vezinle yazılan şiirin ilerleyen mısralarında şair ölümü ömür dalının kırılması şeklinde ifade ederken, yaşadığı acı kaybın arkasında bir umut ve bekleyiş duygularını da okurlarına yansıtmaktadır:

Kırıldı ömür dalı,

Gel, geri ver kanatsız bülbüllere

Geri ver kanatları. (Hassun, 2020: 86)

“Tazeli Fatma’nın Ardından” adlı şiirinde ise şair Irak’ta yer alan Taze Hurmatu bölgesinde yaşayan az yaşlı Fatma’nın acı kaybını kaleme almıştır. Şiirin ana kahramanı olan küçük Fatma bir evde gaz patlaması sonucu vefat etmiş, taziyesine katılan Münevver

¹¹ Şairle kişisel iletişim , tarih 03.01.2024. saat 15:57.

Hanım, arazide devam etmekte olan gaz sızıntısından dolayı aylarca tedavi görmek zorunda kalmış, bu küçük yavrunun acısını doyasıya yaşayamamıştır.

Şair şiirinde ölümü insan ruhunu teslim eder gibi, elden uçan ak güvercin benzetmesi yapmaktadır:

Renkli mevsimlerde

Ey küçük güzel Fatma,

Elindeki ak güvercin

Uçup gitti, uzaklaştı göklere. (Hassun, 2020: 46)

Mısralarda yer alan güvercinin özellikle ak olduğunun belirtilmesi, küçük yavrunun yaşının az ve ruhunun masum olduğunu ifade etmek için vurgulanmıştır. Şiirin son mısralarında ise ölüm, uzak yolculuk ve perdelerin kapatılması şeklinde tanımlanmaktadır.

“Ey Ruhumun Nisan’ı” adlı şiir, şairin kaybettiği annesi için duygularını barındırmaktadır. Bu şiirde ölüme yelkenlerin bükülmesi, ömür yapraklarının dökülmesi ve hayatın pembe penceresinin kapatılması benzetmesi yapılmaktadır:

Birer birer düştü ömrün yaprakları.

Büktü yelkenlerini.

Bize veda ederken kapattı hayatın pembe penceresini.(Hassun, 2020: 126)

2.1.1.3. Toplumsal Temalar

Münevver Molla Hassun'un şiirlerini incelediğimiz zaman bu içerikte yazılan pek fazla şiire rastlanılmadı. Fakat genel bilgi vermek gerekirse şair için aile, aile bireyleri, akraba ilişkileri oldukça önemlidir. Bu durum rahmetli annesine ve genç yaşta kaybettiği kuzeni Ayhan Hanım'ın anısına yazmış olduğu şiirlerden görülebilir. Şair için hayatında en çok değer verdiği kavramlar aile, vatan, bayrak, din ve millet aşkıdır. Bu nedenle şiirlerinde en çok işlenen konular da bu içerikte hazırlanmıştır.

Ev ve aile gibi yaşam şartları dışında şair eserlerinde toplumda var olan sosyal düzensizlik ve kadınların yaşadığı zorluklar gibi konulara da değinmiştir.

2.1.1.3.1. Yoksulluk

Uzun süre var olan diktatör rejim, toplumda etnik kimlikler arasında büyük ölçüde adaletsiz siyaset yürütmüştür. Bu da sosyal düzensizliğe, zenginlerin daha da zenginleşmesine sebep olurken, yoksulların daha da zor şartlar altında yaşamalarına sebebiyet vermiştir. Bu süreçte toplumda neredeyse orta tabaka kalmamış, alt tabakadan olan ahalinin günlük yaşam standartları daha da düşürülmüştür. Bu durum şairi çevresinde yaşanan olaylara tepkisiz kalmamasına ve en önemli gücü olan kalemine sarılmasına neden olmuştur.

“Yoksulların Rüyası” adlı şiirinde şair der:

Görüyorum

Paslandıkça adalet

Uzaklaşıyor benden kırlangıçlar.

Duymaktayım yoksullarla, karanfillerin çağrısını. (Hassun, 2016: 52)

Şair toplumda yaşanan adaletsizlikleri çaresizce izlemek zorunda kaldığı zaman içinde geleceğe dair olan umutlarının kaybolması kaygısını yaşamaktadır. Mısralarda geçen “kırlangıç” kelimesi geleceğe dair olan umudu çağrıştırmaktadır. Kullanılan karanfil metaforu, maddi durumu zayıf ve baskı altında kalan, fakat bir o kadar da masum olan insanları ifade etmektedir.

2.1.1.3.2. Kadın

Arap yönetiminin baskın olduğu gerek dinî, gerekse de ahlakî değerlerin önemli olduğu bir toplumda kadın olmak, kadın olarak sosyal hayatta var olmak başlı başına zor bir durumken, kadın şair olmanın zorluklarını da yaşayan Münevver Molla Hassun, iyi bir geleceğe doğru gidilen yolun bugünün kadınlarında, o kadınların yetiştireceği evlatlardan geçtiğini bilincinde olan bir sanatçıdır. Dolayısıyla kadına dair yazdığı eserlerde kadının ezilen değil, yüceltilen olması oldukça doğal durumdur.

Bu tema başlığı altında şairin yazdığı en önemli eseri, “Yüceliğin Sultanı” adlı şiiridir. Şair bu şiirinde kadınlara “cevher”, “yüceliğin sultanı”, “aslan anne”, “başak” gibi yakıştırmalar yapmaktadır:

Ey gelecek gelecek günlerini

Umutlarla taçlandırın

En değerli cevher! (Hassun, 2016: 55)

Bütün mısraları kadınlara hitap eden şiirin devamında kadının halinden yine kadın anlar felsefesiyle yola çıkılan mısralarda, her ne kadar yorgun ve tükenmiş hissedilse bile

bir kadının ayağa kalkması, silkelmesi ve bir güneş gibi her gün tekrar doğması gerektiğini hatırlatıyor:

Usanmışsın, biliyorum,

Üzüntülerin kokusundan.

Kalk! Silkin artık!

İrakil bir kadınsın sen!

Güneş gibi doğmalısın!

Özellikle bu şartlar altında yaşamak zorunda kalan toplumda her ne kadar zorlansalar da, kadınlar üzüntülerini yansıtmama, gözyaşlarını içine akıtma ve umudunu yitirmeme gibi telkinlerle yaşamış ve kendi annelerinin yaşadıkları zorluklara karşı sergilemiş oldukları tutumlarını çeyiz niteliğinde yanlarında götürmüşlerdir:

Zamanın pençesinde inleyen bir yüz

Gömmek için izlerini

Gizliyor gözyaşlarını.

Fakat her şeye rağmen bu toplum millî ve etnik değerlerini korumakla mükellef olduğundan evlatlarına dimdik ayakta durmayı, vatani için savaşmayı ve bu yolda gerekirse şehit olmalarını aşlamışlardır. Şair bu kadar ağır sorumluklara sahip kadınlara “aslan anne” diye hitap ederken, Hz. Eyüp’ün sabrını yakıştırmıştır:

Sen ey aslan anne!

İncecik parmaklarınla

Şehitliğe öğünen bir vatan çizmek için

Yavrularına Eyüp'ün sabrıyla

Ebedî yüceliği emziriyorsun...

Bir kadın olarak içinde barındırdığı gücü kendi toplumundaki bütün kadınlarda gören şair, onlara “kasırgadan çekilmeyen, susuzluktan korkmayan başak” diye sesleniyor. Şaire göre kadın, ona taş atanlara meyve asa bile yine herkesten daha güçlüdür:

Yemyeşil şiirlerle okşadığın vatan uğruna,

En tatlı meyveler yağıdırısın

Sana taş atanlara!

Kalk! Aç gönül kapısını!

Sil Irak'ın, Kerkük'ün gözlerinden günlerin üzüntüsünü,

Ey Irak'ın kızı! (Hassun, 2016: 57)

2.1.1.4. Türklük ve Tarihsel Bilinç Temalı Şiirleri

2.1.1.4.1. Türklük ve Turancılık

Yıllar boyu günümüz Irak sınırları içerisinde yaşamlarını sürdüren Türkmenler, anavatan olarak kabul ettikleri Türkiye'den 20.yüzyılın başlarında çizilen siyasi sınırlarla Batı Trakya, Ege adaları gibi et tırnaktan ayrılırcasına ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu tarihlerden itibaren millî ve manevi değerlerini, etnik kimliklerini korumak için devamlı mücadele etmek zorunda kalan Irak Türkmenleri, ne yazık ki oldukça acı kader yaşamış ve peşi sıra gelen katliamlara maruz kalmıştır (Saatçi, 2020:18).

Irak'ta uzun süre var olan mevcut siyasi rejim maalesef ki Irak Türkmenlerinin kendi etnik kimliklerini savunmalarına, dillerini ve kültürlerini özgürce yaşamalarına engel olmuştur. Fakat bütün yaşananlara, uygulanan bütün asimilasyon politikalarına rağmen, edebiyat ve sanat adamları eserlerini yayınlama imkânına sahip olmasalar da, belirli el yazmalarında ve uygun ortamlarda Türklük duygularını dipdiri tutmak için ana dillerine sığınmış, yazmış ve üretmişlerdir. Dolayısıyla Irak Türkmen edebiyatında yaşları ve cinsiyetleri bir tarafa bütün yazar ve şairlerin eserlerinde işlenen ana konular Türklük duygusu, vatan, millet, bayrak aşkı ve benzeri konular olmuştur.

Önder Saatçi, “Irak Türkmenleri İçin”(2020: 19) adlı eserinde şöyle der: “Irak Türkmen'inin Türkiye hasreti yalnız hoyratlarda dile gelmez. Irak Türkmen'i anavatandan koparılmıştır, ciğerden yaralıdır. Bağrına taş basar ama Türkiye'ye olan sevdasından dönmez. Bu sevda hatıralara karışmış, dilden dile gelerek aktarılmıştır. Türkiye'ye seyahat imkânlarının kısıtlı olduğu zamanlarda Kerküklüler Türkiye'ye gidip dönenleri hacdan dönmüş gibi karşılar, onu ziyarete giderler, ondan Türkiye'ye dair izlenimlerini dinlerlermiş.” Kalbinde bu denli sevgiyi taşıyan toplum için şiirlerinde Türkiye ve Türklük sevdasının yaygın görülmesi de oldukça doğaldır.

Siyasi rejim değiştikten sonra bu yazarlar daha önce millî ruhta yazmış oldukları eserlerini gün ışığına çıkarma şansına sahip olmuş, hatta bu gibi içerikte olan eserleri bağımsız Türk devletlerinde yayınlamıştır. Bu şair ve yazarlarından biri de Münevver Molla Hassun'dur.

Yazarın Türklük duygularının öne çıktığı ve tarih bilinci temalı şiirlerinden en önemlisi “Oğuzlu Duygular” adlı eseridir. Şiir Azerbaycan'da 2019 yılında “Qəbələ - Qarabağlı” adlı derginin 158 numaralı sayısında basılmıştır. Şiirin her mısrası kendinde farklı duyguları barındırmaktadır:

“Kök sürmüş yeşil bir dut ağacı gibi

Oğuzlardan uzanan, sert damarlar.

Akıyor ikimizin içine.” (Qəbələ - Qarabağlı, 2019, s. 158)

Hassun, şiirin ilk mısrasında karşısındakinin onunla aynı soydan olduğuna vurgu yapmaktadır. Şair Türk soyunun asil ve yüce bir kimliğe sahip olduğunu göstermek adına, onu kök süren dut ağacının şekliyle insan vücudunda belirgin görünen, güç göstergesi olarak kabul edilen damarlarla bağdaştırıyor. Uzun yıllar boyunca kendi etnik kimlikleriyle aynı soydan olan halklardan uzak yaşamaları ve sonradan bu halklarla bir araya gelme fırsatlarının olması Irak Türkmenleri için oldukça önemli gelişmelerdendir. Bu nedenle pek çok şairin şiirlerinde etnik kimlik ve Türklük konuları oldukça yaygın işlenmiştir.

Şiirin mısralarında açıkça belirtilmese de:

Hazar Denizinin yüreğinden püsküren

Oğuz bakışlı gözler...

Mısralarına dikkat ettiğimizde karşındaki kişinin Azerbaycan Türkü olduğu öngörülmektedir. Şiirin basıldığı derginin Azerbaycan’da olduğu dikkate alındığında bu öngörü kendini ispatlamış oluyor. Uzun süre her iki devlette yürütülen kapalı ve baskıcı rejim, bu iki soydaş halkların bir birinden ayrı düşmesine ve toplumun belirli bir kısmının neredeyse bir birinden habersiz yaşamasına neden olmuştur. 2000’li yılların başından itibaren değişen düzen, bu iki halkın daha sık iletişimine vesile olmuş ve şaşkınlık, özlem, heyecan ve umut gibi duyguların millî ruhta yazılan eserlere yansımada kendini göstermiştir:

Günlerin bağrını yarararak seni buldum...

Topladım parçalanan dilimin nağmelerini... (Qəbələ - Qarabağlı, 2019, s. 158)

Mısralarında yazar Azerbaycan Türkçesiyle, Irak Türkmen ağzının aynı kökten geldiğini belirterek, onları bir dilin parçalanan nağmelerine benzetmektedir.

2.1.1.4.2. Bayrak, Vatan, Bağımsızlık ve Hürriyet

Tarih boyunca Irak Türkmenlerinin yönetim tarafından baskılara maruz kalması ve asimilasyon politikalarının uygulanması, burada yaşayan halkların kanayan yarasına dönüşmüştür. Dolayısıyla Türkmen şairlerinin neredeyse tamamında olduğu gibi, Münevver Hanım'ın da yazmış olduğu şiirlerin ana teması vatan, millet sevgisi, bayrak ve hürriyet gibi konulardan oluşmaktadır. Şöyle ki Hassun, kendi milleti üzerine yapılan baskıları “Kral Şehrim” adlı şiirinde, “Dilim tutsak, yurdum tutsak, künyem tutsak” (Hassun, 2020:102) şeklinde ifade etmektedir.

Münevver Molla Hassun'un 2020 yılında basılan *Gönül Zirvesi* adlı kitabı da bu başlık altında incelenmeğe müsait şiirleri içermektedir. Hassun, şiirlerinin çoğunu Arapça ve ya Osmanlı Türk alfabesiyle Irak Türkmen ağzıyla yazmıştır. Bu nedenle bahsi geçen kitap oldukça değerlidir. Çünkü kitabı değerli kılan özellik, günümüz Türkiye Türkçesi ve yeni Türk alfabesiyle yazmasıdır. Şair duygu ve duyarlılıklarını ifade etmek için daha çok serbest vezin ve günlük konuşma üslubuyla yazmıştır. Çünkü millî ve manevi duyguları özgürce ifade etme hakkına sahip olmayan Irak Türkmenleri, üzerlerine yapılan baskı ortadan kalktıktan sonra bu yoğun duyguları özgürce haykırma ihtiyacı duymuşlardır. Bundan kaynaklıdır ki Hassun'un Türkiye Türkçesiyle yazdığı şiirlerin neredeyse tamamında bayrak, vatan, millet, şehitlik gibi konulara değinilmiştir. Yıllar boyu bu kadar yoğun duyguları içerisinde taşıyan şair, şiirlerini günümüz Türkçesiyle yazmakla bir nevi dünyaya duyurmaya çalışmıştır.

Millî ve manevi duyguların, özellikle Türkiye sevdasının yoğun olduğu şiirlerden biri de “Güneş Batmadan Önce” şiiridir:

Şehit hasretiyle çürpüyor yürekler,

Ay yıldızlı bayrağı savunuyor bilekler,

Güneş batmadan önce gerçek olsun dilekler!

Çal Memed'im düdüğünü, çal bir daha uyanalım,

Mert dedeler toprağını bir el olup savunalım! (Hassun, 2020:105)

Şiirin bu mısraları aslında tarih boyunca ezilmekte olan ve kendi haklarını savunmakta güçlük çeken Irak Türkmenlerinin mevcut duruma rağmen her zaman millet ve bayrak için savaşmaya ve bu yol uğruna şehit olmaya hazır olduklarını ifade etmektedir. Buradaki “Çal Memed'im düdüğünü, çal bir daha uyanalım” ibaresi aslında Mehmetçiklere ve dolayısıyla Türkiye'ye sesleniş niteliğindedir. Bunun asıl nedeni Irak Türkmenlerinin Türkiye Cumhuriyeti'ni ana vatan olarak kabul görmesi ve onun şanlı ordusunu kurtarıcı niteliğinde değerlendirmesidir.

Yıllar boyu gizlice bulanık su akarsa,

Zaman beklemez bizi herkes yata kalırsa,

Çal Memed'im düdüğünü, çal bir daha uyanalım,

Mert dedeler toprağını bir el olup savunalım! (Hassun, 2020: 105)

Mısralarında Hassun, halkın kendi hürriyetine sahip çıkması için bir an önce harekete geçilmesi gerektiğini ve buna engel olmak isteyen dış mihrakların tarih boyunca varlığını ve her zaman çalışma içerisinde olduğunu ve aynı zamanda geçen zamanın arzu

edilen ülkü için aleyhe işlediğini ifade etmektedir. Toplum olarak Irak Türkmenlerinin bu ülküye sadece birlik ve beraberlikle ulaşabileceğini belirtmektedir. Şirin bu beytinde olduğu gibi diğer beyitleri de Mehmetçiğe sesleniş mısralarıyla tamamlanmaktadır.

Benzer içerikli mısraları sadece Hassun'un şiirlerinde değil, neredeyse bütün Türkmen şairlerin ve yazarların eserlerinde de görmek mümkündür. Çünkü Türkiye sevdası sadece edebî sahalarda var olan insanların yüreğinde değil, toplumun her ferdine aşılınmış gibidir.

“Kral Şehrim” adlı şiirinde şair, her şeye rağmen vatan toprağını eline alıp kokladığı zaman milli duygularını ve kimliğini asla unutmadığını aşağıdaki şekilde ifade ediyor. Çünkü bu duygular farklı etnik halklar içerisinde sıkıştırılan Türkmenler için her daim kutsal olmuştur:

Toprağını koklayarak, duydum ki..

Henüz Türkmen gönlüm ölmemiş. (Hassun, 2020:103)

Hassun Türkmen halkının ana vatanlarına olan bağlılıklarını “Kırıldı Sazın Telleri” adlı şiirinde de ifade ediyor. Fakat bu aynı kökten olan iki halkın sadece etnik kimlikleri değil, aslında yaşamış oldukları hasret duygusu da birdir:

Toprak birdir, bayrak bir,

Bu yorgun gönüllerde

Hasret birdir, gayret bir. (Hassun, 2020: 29)

Bu durum baskıcı rejim devrildikten sonra Hassun gibi pek çok Türkmen şairlerinin şiirlerinde açıkça ifade edilmeğe ve yayımlanmaya başlamıştır.

Kitapta yer alan “İçten İçe” isimli şiirinde de şair, benzer konulara değinmiştir. Halkın kendi tarihini kendisi yazması gerektiği fikrini savunan Hassun, ay yıldızlı, mavi bayrağı yüceltmenin tek yolunun, hedeften şaşmadan, düşmana boyun eğmeden, her daim ileriye doğru gidilmesi gerektiği çağrısını yapmaktadır:

Yurt için, tarih için aslan gibi düş yola,

Yükselt yüce bayrağı, bakmadan sağa sola.

Zillete boyun eğme, düşmanın kır kolunu,

İçten yurduna bağlan, seç şehitlik yolunu. (Hassun, 2020: 44)

Şiirin bu mısralarında da görüldüğü üzere dinî değerlerini layıkıyla yaşayan Hassun için şehitlik yolu oldukça kutsal bir yoldur. Hassun’a göre bu kutsal mertebe şehit olanları halkların gönlüne daha da yakınlaştırmaktadır. Zira kutsal bayrağın ayaklar altına alınmaması için bu yol göze alınmalıdır. Şair “Uyanış Efsanesi” adlı şiirinde şöyle diyor:

Ey kahraman şehidimiz!

Şimdi sen, gönüllere daha yakın!

Bükülmeyen bileğinle

Yükseldi bayrağımız! (Hassun, 2020: 37)

Aynı şiirin diğer mısralarında şair, şehitlerin yattığı toprakların nur koktuğunu ve bu nurun yurdun topraklarında yarınlara ışık olacak yaşamı getireceğini ifade etmektedir:

Sen... Nerede bitersen

Orada nurlar kokar.

Yurdun toprağında

Yeni bir yaşam kokar... (Hassun, 2020: 38)

Neredeyse tamamı Türkiye Türkçesiyle yazılan *Gönül Zirvesinden* adlı kitapta ara sıra Irak Türkmen ağzıyla yazılan dörtlülere de rastlanmaktadır. Irak Türkmen edebiyatında bu dörtlülükler “Hoyratlar” olarak adlandırılır. Şairin kendi halkını birlik ve beraberlik altında tutmak için yapmış olduğu çağrılarında biri de kitapta yer alan Irak Türkmen ağzıyla yazmış olduğu “Coşğı”¹²adlı şiiridir:

*İğit*¹³ olan dalmasın

Mahzun sazı çalmasın

*Güçlere güç katağın*¹⁴

*Kerkük'ü savunağın*¹⁵

Yad elinde kalmasın. (Hassun, 2020: 112)

Yazılan mısralarda aslında şair, Kerkük'ün savunulması ve yad elinden kurtarılması için yiğitlerin ayağa kalkmasını ve gaflet uykusuna dalmaması gerektiğinin çağrısını yapıyor. Çünkü vatan toprağını yadların ellerinden sadece gücünü birleştirerek alına bileneceğini öngörüyor. Zira bu durum Irak Türkmenleri için daha önce defalarca tecrübe edilmiştir.

Gönül Zirvesinden isimli kitabında yer alan “Yarınların Yavrusu” adlı şiirinde şair, bir annenin kendi evladına vatan ve millet için her daim özveride bulunması gerektiğini söylemektedir. Şiirin ilk mısralarında şair, taşların arasından kurtulan bir

¹² coşku

¹³ yiğit

¹⁴ kalalım

¹⁵ savunalım

yavru olduğunu fakat bu yavrunun parmaklarının kesik olduğunu ve tek bir gözünün gördüğünü belirtiyor:

Kan ağlayan yurdumun köşesinde,

Taşların arasından kurtulan yavru varmış.

Kesik parmaklarıyla, tek bir gözü kalmış. (Hassun, 2020: 118)

Yavrunun bu durumuna rağmen annesi ona öğüt niteliğinde bu sözleri dile getiriyor:

Ey benim Türkmen yavrum!

Sende artık doğacak

Yarınların güneşi,

Kesik parmaklarınla

Yolları çizeceksin. (Hassun, 2020: 119)

Yazılan mısralarda anne, kendi yavrusunu parlak bir geleceğe doğan Güneşin ışıklarına benzetmektedir. Çünkü durum ne olursa olsun halkların geleceği için millî ruhta büyütülen çocuklar, kendilerinde her daim umut taşımaktadır:

Hayata yaşam katıp çağırıp diyeceksin:

“Bedenler toprak için kanlar ise bayrağın.

Ya yurdum yurt kalacak, yoksa kanla dolacak.” (Hassun, 2020: 119)

Anne yavrusunun fiziksel eksikliklerine rağmen yurt için gerekli zorlukları mutlaka atlatmasını, gerekirse canını toprağa bağışlayıp, kanını bayrak için feda etmesi

gerektiğini nasihat ediyor. Şiirde yer alan bu mısralar şairin kendi içinde taşıdığı vatan sevgisini okurlarına iletmenin başka bir şekli gibi değerlendirilebilir.

Daha önce belirtildiği gibi Irak Türkmen Edebiyatında hoyratlar aslında bu halkın kendini şiirden ziyade ifade biçimidir. Şair bu edebî unsuru kendi dillerini kanatlandıran değer olarak kabul görmektedir:

Hoyratlara, türkülere

Kanat verip uçar dilim. (Hassun, 2020:104)

Aynı şiirin diğer mısralarında şair, ana dilini özgürlük yolunda başlıca etken şeklinde değerlendirmiştir:

Ey Kerkük'ün gözlerinde

Okunan benim dilim!

Özgürlük türküsüne

Ezgi veren ana dilim! (Hassun, 2020:103)

2.1.2. Şiirlerinde Beslendiği Kültürel Kaynaklar ve Etkileşimler

2.1.2.1. Dede Korkut Hikâyeleri

“Kerkük'ün Kucağına Kavuşmadan” (Hassun, 2020: 63) adlı şiirinde şairin dua niteliğinde yazmış olduğu mısralar, Dede Korkut hikâyelerini anımsatmaktadır:

Çileler kırmasın seni,

Acılar yıkmasın seni

Karanlıklar sarmasın seni.

2.1.2.2. Divan Edebiyatı

Münevver Hanım'ın "Bir Çağın Uyanışı"(2016: 23) adlı şiirinde "Ezber aldım tüm şiirlerini Fuzuli'nin" mısrasında Türkmen şairi olarak bilinen Fuzuli'nin adı geçmektedir. "Büyüyen Bekleyişler" (2020: 40) adlı şiirinde ise yine Fuzuli'ye ait olduğu bilinen "*Felekler yandı ahımdan, muradın şemi yanmaz mı*"? mısrasına doğrudan aktarım yaptığı görülmektedir.

2.1.2.3. Mitoloji

"Süsenlerin, Zambakların Hikâyesi" (2016: 34) adlı şiirde şair, antik Mezopotamya tanrıçasından bahsetmektedir. Sümerlerde İnanna¹⁶ olarak bilinen tanrı, "Cennetin kraliçesi" olarak tanınmış, Babil ve Assurlar tarafından daha sonradan İştar, Aştar şeklinde anılmıştır:

Küskündür aynalarına Aştar:

"Kadınların en hayırlısı,

Doğum sancısında gülümseyendir" diye,

Fısıldıyor tarihin kulaklarına.

¹⁶<https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nanna#:~:text=S%C3%BCmerler%2C%20%C4%B0nanna'ya%20hem%20sava%C5%9F,aceleci%20biri%20olarak%20tasvir%20edilm%C5%9Fitir>. Mitolojik Tanrı-İnanna, erişim tarihi- 13.01.2024

“Yaralardan Doğan Türkü” (2020: 80) şiirinde ise eski Türk inançlarından olan Gök Tanrıçılığa ait yemin etme ifadesi yer almaktadır:

“*Andolsun mavi masimanım sana*”

“Kızıl Işıkların Karanlığında” (2020: 52) adlı şiirde ise “*Abkar Kerkük şairlerinin içine doluyor*” yine Arap mitolojisinde yer alan “Abkar” ibaresi karşımıza çıkıyor. İslamiyet döneminden önce Araplar tarafından cinlerin çöl bölgelerinde kabileler halinde yaşadıklarına inanılıyordu. Abkar Vadisi de bu yerlerden biri olarak bilinmekteydi. Bu vadiye kalan herkese cinlerden bir şairin şiir öğretileceğine dair rivayetler vardır. Cahil şairlerin hepsinin Abkar vadisinde şiir okuduğu ve kendilerinin cinlerden bir şairi dost edindiği söyleniyor ve sanatlarının onlardan aldıkları ilhamla güzelleştiği kabul ediliyordu.

2.1.2.4. İslam’ın Temel Kaynakları ve Kültürü

Münevver Molla Hassun, İslam kültürünün egemen olduğu ve dinî değerleri oldukça önemseyen bir aile atmosferinde yetişmiştir. Dolayısıyla şiirlerinde bu kültürün izlerini görmek mümkündür. Şair şiirlerinde ayet ve hadislerden ziyade peygamber soyundan olan ve Şiilik mezhebinin önemli isimlerinden biri olan İmam Hüseyin’in yaşamı, karakteristik özellikleri ve şehit edilişi konularını oldukça sık ele almıştır. İmam Hüseyin şair için neredeyse bir idol değeri taşımaktadır. Nitekim şair, pek çok mısralarında okurlarına onun ahlakını örnek edinmelerini söylemektedir. Bunun asıl nedeni yaşamış olduğu coğrafyada Müslüman nüfusun büyük bir kısmının Şiilik mezhebini benimsemiş olmasıdır. Dolayısıyla bölgedeki şairlerin milli kimlik ve mezhep gözetmeksizin isimlerin geçmesi ve onlara ithaf edilen şiirlerin olması oldukça yaygındır.

Münevver Hanım'ın şiirlerinde Danyel Peygamber'in ve Hz. Eyüp'ün de adı oldukça sık anılmaktadır. Bu başlık için örneklendirilecek mısralar, daha önce ele aldığımız alt başlıklarda yer ele alınmıştır.

2.1.3. Şiirlerinde Biçim Özellikleri

Şiirlerde biçim, “form”, “şekil”, “dış kalıp”, “çerçeve”, “şiirin kompozisyonu” vb. karşılıklarda da kullanılmaktadır. Çetin'e (2019: 133) göre şiirlerde biçim, “Şiiri bir ölçüye göre biçmektir. Şiirin nazım şekli, onun organik yapısını oluşturur. Genelde mısraların kümeleşmiş ve kafiyelerin sıralanış düzeni olan şekil, söz unsurlarını mümkün olan en uygun bir biçimde şiirde yerleştirmek, düzenlemek, toparlamak ve yaymaktır.”

Çetin'e göre (2019: 133) şiirin nazım şekli, mısra sayısı, kafiyelerinin belirli bir düzene göre yerleştirilmesidir. Bu tanımdan yola çıkarak şiirlerde biçimin o şiirin bütün güzelliğini ortaya çıkardığını söyleyebiliriz. Nazım şekli ise bir şiirin düzeni hakkında bilgi vermektedir.

“Dizilmiş”, “sıralanmış” anlamlarına gelen, görünüş itibariyle şiirde bir satır olan ve geleneksel Türk şiirinin en temel birimi olan mısralar nesirdeki cümlelerin karşılığıdır. Şiirlerde tamamlanmış cümleler bazen tek bir mısradaki, bazense birden fazla mısralara da yayıla bilinir.

Cem Dilçin'e (2009: 99) göre, “Çift kapılı bir kapının tek kanadı” şeklinde tanımlanan mısralar, sözlükte anlamı olan ve belirli bir ölçüye sahip tek satırlık nazım parçasıdır.

2.1.3.1. Nazım Biçimleri

Münevver Molla Hassun'un incelemiş olduğumuz bütün şiirleri arasında anonim halk şiiri nazım biçimlerinden olan, Irak Türkmen edebiyatında "hoyrat" diye bilinen manilere, âşık edebiyatı nazım türlerinden olan ağıtlara, karışık düzenli serbest nazım, serbest müstezat ve tamamen serbest vezinde yazılan yeni Türk şiiri nazım biçimlerine rastladık.

2.1.3.1.1. Anonim Halk Şiiri Nazım Biçimleri

Maniler, Türk halk şiirinin en küçük nazım biçimleridir. Genellikle 7 heceden ve 4 dizeden oluşmaktadır. Uyak düzeni, a a x a şeklindedir. Başlıca konuları aşk olmakla beraber, farklı konuları da içerebilmektedir. Irak Türkmen edebiyatında maniler, "hoyratlar" olarak bilinmekte ve neredeyse bütün şairlerin eserlerinde yer almaktadır. Hoyratlar genellikle ilk dizesinde hece sayısı 7'den az olan, dizeleri cinaslı uyaklarla kurulan kesik manilerdir. Bu dizilerden ilki, anlam ifade etse de düşünceye giriş, uyağa başlangıç niteliğinde olan söz ve ya söz öbeğinden ibarettir.

Münevver Hanım'ın kaleme aldığı ilk şiirleri hoyratlar olmuştur. Bu hoyratlar genellikle Irak Türkmen ağızıyla yazılmış kesik manilerdir. Şairin kaleme aldığı hoyratlardan bir kısmı "Cinaslı Hoyratlar" (Hassun, 2020: 128) başlığı altında yer alan manilerdir. Bazıları aşağıdaki gibidir:

Derde dayan,

Dalda kalsın,

Yanusan derde de yan.

Kopartma dalda kalsın.

Sende var Eyyüp sabrı,

Hak'tan nece ravadı¹⁷

Yaraya derde dayan.

Yurdum yad elde kalsın.

Kim derdi,

O yağdı,

Bilim çekip kim derdi.

Bu fitildi, o yağdı.

Bağları men suvardım¹⁸

Yad bizden gaflet bulmaz,

Barını bax kim derdi?

Erllerimiz oyağdı.

2.1.3.1.2. Âşık Edebiyatı Nazım Biçimleri

Münevver Molla Hassun'un şiirlerinde âşık edebiyatı nazım biçimlerden olan ağıtlara da yer verilmiştir. Zamanla insanlar yaşamış oldukları acı kayıpları anlatmak amacıyla duygularını şiirlere dökmüş, bu şiirlerde vefate den kişinin iyi özellikleriyle beraber onlara olan özlem duygularına da yer verilmiştir. Edebi terim olarak bu içerikte yazılan şiirler "Ağıtlar" olarak bilinmektedir (Dilçin, 2009: 342).

Hassun'un yazmış olduğu ağıtları, kendisinin de çok değer verdiği yakınları olan annesi "Annem İçin Sessiz Duygu", kuzeni Ayhan Hanım için yazdığı "Ayhan'ım, Gel Geri Ver Kanatlarımı", küçük yaşta bir kaza sonucu vefat eden Fatma için yazdığı "Tazeli Fatman'ın Ardından" şiirleri, aynı zamanda Şii mezhebinin bilinen isimlerine, özellikle İmam Hüseyin'e yazmış olduğu yazdığı "Şehitler Şahı Hüseyin", "Geri Dönseydin Eğer" başlığı altında yazılan şiirleridir.

¹⁷ Irak Türkmen ağzı: reva

¹⁸ Irak Türkmen ağzı: suladım

2.1.3.1.3. Serbest Nazım Biçimleri

Serbest nazım biçimleri, alışılmışın dışında şairin kendi şiir anlayışıyla yaramış olduğu, dize kümelenişi ve uyak düzeni açısından değişik görünüşte olan, aruz ve hece ölçüsünün türlü kalıplarında olan ve bentlerin sayısı sınırlı olmayan nazım biçimlerindedir.

Prof.Dr. Nurullah Çetin (2019: 161) nazım şekillerden olan serbest nazım biçimlerini dört farklı başlık altında incelemektedir.

1. Eşit düzenli serbest şekiller: mısra sayısı eşittir, bentlerle yazılmaktadır.
2. Karışık düzenli serbest şekiller: bentlerle ve her bendi farklı mısra sayısıyla yazılır.
3. Serbest müstezat: uzun, kısa mısralar karışık şekilde yazılır.
4. Tamamen serbest nazım: mısra kümelenmesi, vezin, kafiye, bent düzeni önem verilmeden yazılır.

Bu nazım biçimleri arasında Münevver Molla Hassun'un serbest nazım şekillerinden eşit düzenli serbest nazım biçime rastlanmazken, serbest müstezat ve tamamen serbest nazım türünde yazılan şiirlerinin önemli ölçüde çok olduğu kanaatine vardık. Çalışmanın bu bölümünde örneklendirilen başlıkların neredeyse tamamı bu alt başlıklar altında yazılan nazım biçimleridir.

2.1.3.1.3.1. Vezin

Hassun'un şiirlerinde genellikle mısra kümelenişi, kafiye durumu bakımından ise serbest nazım ve halk şiiri nazım biçimlerini kullanmıştır. Dolayısıyla şiirlerinin çoğunda

vezin ve kafiye kaydı gözetilmemiştir. Çalışmamızda bu başlık altında serbest vezinde yazılan şiirler üzerinde durulmayacaktır. Fakat şair, bazı şiirlerinde vezinli ve kafiyeli nazım biçimlerini de kullanmıştır. Hassun'un şiirlerinde 7+8, 7+7 ve 11 heceli vezinlerle şiir ve maniler yazdığını görmekteyiz. 7'ye 7 vezinde yazılan şiirlerinden biri aşağıdaki gibidir:

Aç gönül kapısını, okşa solmuş gülleri

Karanlıklar sarmadan, yeni doğan günleri

Zamanın peçeleri, günleri ezip geçer

Çoklar var bu dünyada, gam eker hasret biçer (Hassun, 2020: 43)

8'e 7 vezinli şiirlerinden ise "Şehitler Şah-ı Hüseyin'im" şiiridir:

"İman dolu doğru yola, güçlü adımlar attı

Sert bilekle kılıç tutup, güçlerine güç kattı.

İnsan için göç etmek var, gel aldanma her sefaya

Tut şah-ı şehitler yolunu, ver salavat Mustafa'ya.

2.1.3.1.3.2. Kafiye

Mısra sonunda tekrarlar olan kafiyeler halk edebiyatında "ayak" olarak da bilinmektedir. Prof. Dr. Nurullah Çetin (2019: 248) kafiyeyi, "İki veya daha fazla mısranın vezinli sözlerin sonunda anlam ve görevleri bakımından birbirine benzemeyen aynı sesin birbirine uygun olarak tekrarıdır" şeklinde tanımlamaktadır.

Münevver Molla Hassun şiirlerinde genellikle tamamen serbest nazım kullansa da bazı şiirlerinde kafiye oluşturmak için redif kullanımını en önemli araçlardan biri saymıştır:

“Milletin sağ gözüyüm

Baharıym güzüyüm

Gürgür Baba kızımı

Tepesiyim düzüyüm” (Hassun, 2020: 124)

Her mısranın sonunda kullandığı gözüyüm, güzüyüm, kızımı ve düzüyüm kelimeleri ile zengin kafiye kullanarak redifli bir şiir icra etmiştir.

2.1.4. Dil ve Anlatım

Edebiyatta şiir dili, insanların günlük hayatlarında kullandıkları diller arasında özel bir sanat olan ve insanlar arasında iletişim kurma aracı olmayan dildir. Burada önemli olan, şairin kendi ana dilini sevmesi ve ona iyi derecede hâkim olmasıdır. Diller şairlerin ana dillerinde yapmış oldukları tasarruflarla zenginleşir, gelişirler. Şiir dilinde şairler, günlük hayatta kullanılan dile adeta yeni bir hayat verir, kanatlandırır, onu daha da zenginleştirir ve adeta yeniden üretmelidir.

2.1.5. Edebî Sanatlar

Söz sanatları, mecazlar olarak da bilinen edebî sanatlar, şiirlerde metinlerin anlaşılır ve yorumlanırken oldukça önem sağlayan unsurlardandır. Edebî sanatlar hem

nazımda, hem de nesirde çoğu zaman ortaktır. Türkçe mecaz sanatları bakımından oldukça zengin bir dildir. Özellikle divan edebiyatında mecazların olmadığı bir beyte rastlamak neredeyse mümkün değildir. Fakat inceleme yaparken Münevver Hanım'ın şiirlerinde divan edebiyatı unsurlarına, dolayısıyla mecazlara rastlamak kolay olmadı. Çünkü şairin şiir dili yeni dönem Türk edebiyatına daha yakın ve Arapçayla iç içedir. Buna rağmen Hassun'un şiirlerinde görülen mecazlara örnekler aşağıdakilerdir:

2.1.5.1. Teşhis

Kişileştirme olarak da bilinen teşhis sanatı insana ait özelliklerin diğer varlıklara yansıtılması, cansız varlıkların veya canlıların insan gibi düşünülmesidir. Teşhis sanatı Münevver Hanım'ın yazmış olduğu eserlerde en yaygın görünen mecazlardandır. Şair yurduna, tabiri caizse yurdunun her taşına, toprağına aşkla bağlı kişiliğe sahiptir. Dolayısıyla diğer örneklerden ziyade şair, Kerkük'ü ve Kerkük kalesini bizzat kendisiyle kişileştirmektedir. Bu durum şairin “Kaybolan Gülümsemeler” (Hassun, 2020:99) adlı şiirinde ifade edilmektedir:

Meğer bu yorgun şehrim,

Benimle ikiz imiş.

“Şehitlerin Şahı Hüseyin” (Hassun, 2020: 72) şiirinde, İmam Hüseyin şehit edildiği anda dağların da insanlar gibi acı çektiğini, hatta bu acıdan diz çöküp ağladığı yazılarak teşhis sanatı kullanılmıştır:

Dağlar da çöktü, ağladı, şehit olduğu anda.

“Ertelenen Bir Rüyanın Saçmalaması” (Hassun, 2020: 48) şiirinde ise Kerkük Kalesindeki ağaçların teşhis sanatı kullanılarak şaire soru sordukları belirtilmiştir:

Soracak bana kalenin ağaçları

Ne zaman yeşerecek

Zeytin ağaçlarının kökleri?

Şiirin devam eden mısrasında ise şair bu kendisi Kerkük'e soru sormakta ve yine teşhis sanatı kullanarak ondan cevap beklemektedir:

Onu ben de sana soruyorum

Ey zamanın şiiri Kerkük, keşke yanıt versen...

“Seninle Yaşar, Seninle Ölürüm” (Hassun, 2016: 45) şiirinde şair Kerkük kalesini öksüz bir insana benzetmektedir:

Öksüz kalenin kalıntıları üstünde

Yükselir bayraklar.

“Geri Dönseydin Eğer” (Hassun, 2016:39) şiirinde ise şair, şehitlerin kanlarının döküldüğü yerde toprağın onlara baş eğdiğini belirterek teşhis sanatı kullanmıştır:

Selam, şehitlik kanı önünde

Baş eğen toprağa!

“Kaybolan Gülümsemeler” (Hassun, 2020: 99) şiirinde Kerkük'te yer alan taş köprüünün taşlarından gülümsemelerin kaybolması ifadesini kullanarak, insana ait özelliği cansız bir varlık üzerine atfetmiştir:

Kaybolsa da gülümsemeler

Taş köprüünün taşlarında.

“Kırıldı Sazın Telleri” (Hassun, 2020:29) şiirinden:

Güller hüznü, bülbüller suskun.

2.1.5.2. Telmih

Münevver Molla Hassun’un şiirlerinde kullandığı edebî sanatlar arasında teşhis sanatından sonra en yaygın kullanılan Telmih sanatıdır. Bu sanat toplumsal hafızada yer etmiş bazı olaylara, ünlü kişilere, durumlara, gerçeklere, inanç ve düşünce biçimlerine, pek çok tanınmış atasözlerine işaret ederek aslında dolaylı yolla göndermede bulunma sanatıdır. (Çetin, 2019:129) Hassun’un şiirlerinde kullanılan telmihleri örneklendirirsek:

“Depren Yeniden Doğayım” (Hassun, 2016: 16) şiirinde:

Danyel Peygamber’in damarları

Yüce kalenin nabzına sarılmakta

Mısralarıyla Kerkük Kalesinde yer alan Danyel Peygamber camii ve mezarına telmih yapılmaktadır.

Şiirin diğer mısralarında ise yine Kerkük’ün Tisin semtinde defnedilmiş bakire bir kızın, Şihrap’ın yatırına telmih yapılmaktadır:

Sen de ey Şihrap, sar yaralarımı!

“Bir Çağın Uyanışı” (Hassun, 2016: 23) şiirinde Divan edebiyatının önemli isimlerinden olan Fuzuli ve Irak Türkmen edebiyatının bilinen şairlerinden olan Mehmet İzzet Hattat’a telmih yapılmaktadır:

Ezber aldım tüm şiirlerini Füzuli'nin,

Dörtlükleriyle öttüm Hattat'ın.

“Yüceliğin Sultanı” (2016: 56) adlı şiirinde ise Hz. Âdem'in cennette yasak elmayı koparması olayı üzerine telmih yapılmaktadır:

Ey göklere yükselen hurma ağacı

Uzaklaştır bahçenden elma ağacını.

Doğmasın Âdem'i çöktüren anlar.

Bunun dışında şairin şiirlerinde en yaygın kullandığı telmih, İmam Hüseyin'in savaşı ve şahadetiyle ilgilidir. Bu konuya örnek olacak mısralar incelemenin pek çok alt başlığında ele alınmıştır.

2.1.5.3. İstiare

Edebî sanatlardan olan istiare, bir şeyin belirli özellikleriyle kendisine benzeyen başka bir ad ile ifade edilmesidir (Dilçin, 2009: 413).

“Yaralardan Doğan Türkü” (Hassun, 2020: 77) şiirinde Hassun, kapalı istiare kullanarak Kerkük'ün Gürgür Baba bölgesinde millî amaçlar uğruna savaşanları bölgenin ışıklarına benzetmektedir:

Gürgür Baba'nın ışıkları

Her an şehit olursa da!

2.1.6. Görüntüye Dayalı Şekil Denemeleri

Cumhuriyet döneminden sonra bazı şairler, görüntüye dayalı şekil denemeleri yapmış yani, harfler, heceler ve kelime unsurlarıyla resim ve görüntüler oluşturmuşlardır. Nurullah Çetin (2019: 164-167) bu denemeleri iki farklı alt başlıkta incelemiştir.

1. Kırık mısra düzeni
2. Somut şiir

Çetin'e göre (2019: 164), kırık mısra düzeni, “Mısraların kelimeler, kelime grupları, bazen heceler halinde kırılarak alt alta belli bir görüntü oluşturacak şekilde yerleştirilmesidir.” Münevver Molla Hassun'un Arapça ve Türkçe yayınlanan şiir kitaplarında bahsi geçen mısra düzenine oldukça sık olmamakla beraber, genellikle Arapça basılan kitaplarında rastgelmek mümkündür. Kendisiyle yapılan görüşmelerde şair, bu yöntemi kullanarak şiirde vermek istediği duyguları bu şekilde daha kolay aktardığını düşündüğünü ifade etmiştir. Hassun'un kırık mısra düzeniyle yazmış olduğu şiirlerinden örnek aşağıdaki gibidir:

Biliyorum ki,

Ektiğim pahalı buğday

Göğermes taşların arasında. (Hassun: 2020: 89)

Kırık mısra düzeniyle yazılan ve hacimce kısa olan “Acılar konuşurken” adlı şiir, başlarda Arapça yazılmış olup, sonradan günümüz Türkçesiyle yazılan “Üzüntü” adlı şiirde kırık mısra düzeni kullanılmadan beyit halinde karşımıza çıkıyor.

Görüntüye dayalı şekil denemelerinden olan somut şiir ise “Görsel şiir” olarak bilinirken şiirde yeni bir ifade alanı da açmıştır. Bu deneme üslubu dünya edebiyatında da oldukça nadir kullanıldığı gibi incelemelerimize göre Irak Türkmen edebiyatında mevcut değildir. Dolayısıyla Münevver Hanım’ın eserlerinde de bu deneme somut şiire rastlanılmamıştır.

2.1.7. Hacim Bakımından Şekil

2.1.7.1. Kısa şiir¹⁹

Hacim bakımından kısa şiir, kelimeler ve mısralarda tasarrufa gidilerek aslında az sözle çok şey söyleme sanatıdır. Bu tür şiirler genellikle bir sayfayı aşmayan, hacim olarak oldukça kısa olabiliyorlar. Şairler bununla okurlarına daha çok hissettirmeyi, şaşırtmayı hedefliyor ve telkin üslubuyla yazıyorlardır.

Japon edebiyatında “Haiku” adlanan şiir 3 mısra ve 17 heceden oluşmuştur. Rus edebiyatında da “Strofa” adlanan kısa şiir Puşkin, Lermontov gibi bilinen şairler tarafından oldukça yaygın kullanılmıştır. Bu çeşit şiirler türlerine Türk edebiyatında ve Irak Türkmen edebiyatında da karşılaşmak mümkündür.

Münevver Hanım’ın hacim bakımından kısa şiirlerine örnekler aşağıdakiler gibidir:

Boynuma taktığın benefşeler

Şimdi boğuyor beni... (Hassun: 2020: 90)

Cömertlikle

¹⁹ Minor poetry.

Sana uzanan ellerimi,

Zincirlere sararak

Taş altına bıraktın.

Niye? (Hassun, 2020: 91)

Aradım sınırsız mutlulukları

Ama!

Öremedim topladığım gülleri saçlarının üstüne. (Hassun, 2020: 93)

Annem,

Topladı mevsimin renklerini...

Tekrarı olmayan bir zamanın

Çantasına bırakarak,

Onlara veda etti... (Hassun, 2020: 121)

2.1.7.2. Uzun Şiir²⁰

Olay anlatımını içinde barındıran, tahkiyeye dayalı olan şiirlerdir. Uzun şiirlerde genellikle bir olay ve olgular daha geniş zamana yayılmıştır. Bu tür şiirlerde birden fazla duygu ve düşünceler işlenirken ayrıntılara da önem verilmektedir. Fakat bu tür metinlerin şiirsel değerleri çoğu zaman düşmektedir (Çetin, 2019: 169).

Hassun'un hacimce uzun yazdığı şiirler, "Tazeli Fatma'nın Ardından", "Oğuzlu Duygular", "Kerkük'ün Kucağına Kavuşmadan", "Ayhan'ım, Gel Geri Ver Kanatlarımı", "Süsenlerin ve Zambakların Hikayesi", "Geri Dönseydin Eğer", "Yüceliğin Sultanı", "Şehitlerin Şahı Hüseyin" başlığı altında olan şiirlerdir.

²⁰ Major poetry.

Bu şiirler içerisinde “Geri Dönseydin Eğer” ve “Şehitlerin Şahı Hüseyin” adlı şiirlerde İmam Hüseyin’in şehit oluşu anlatılırken, “Tazeli Fatma’nın Ardından” adlı şiirde küçük yaşta yazdığı evinde gaz patlamasından vefat eden yavrucağın ölümü anlatılmaktadır. Yine şairin yakını olan Ayhan Hanım’ın vefatının ardından yazılan “Ayhan’ım, Gel Geri Ver Kanatlarımı” şiiri merhuma özlem dolu duygular içermektedir. “Süsenlerin ve Zambakların Hikâyesi” adlı şiir ise Irak’lı kadınlara ithaf edilmiştir. Hacimce uzun yazılan “Kerkük’ün Kucağına Kavuşmadan” şiirde ise şair, bir babanın dilinden uzakta yaşayan oğluna hasret mısralarını kaleme almıştır. “Oğuzlu Duygular” adlı şiir ise şairin millî ruhta ve Türklük algısıyla yazmış olduğu ilk şiiridir.

2.1.8. Mısra

Şiir dili nesirden farklı bir söz dizimine sahiptir, dolayısıyla şairlerin şiir dilini kullanarak yazmış oldukları eserlerde dil bilgisi kurallarına tam anlamıyla uyulmaması söz konusu olabilmektedir.

Prof. Dr. Nurullah Çetin (2019:135) şiirlerde mısraların dilsel yapısı üzerinde bazı değişiklikler görüldüğünü ifade ederek, bu değişiklikleri:

- a) Mısraları birleştirme
- b) Mısra bölünmesi
- c) Mısralar arası yer değiştirme
- d) Mısraları boş bırakma, şeklinde maddelere ayırmıştır.

Münevver Molla Hassun’un şiirlerinde mısraları birleştirme ve mısraları boş bırakma durumuna rastlanmasa da diğer başlıklarda yer alan dilsel olaylara yer vermiştir. Şairin şiirlerinden bu başlıklara örnekler aşağıdaki gibidir:

2.1.8.1. Mısra Bölünmesi

Şairler şiirlerinde bazen cümle bütünlüğünü birden fazla mısralara yayabilirler. Fakat bazen şiirlerde mısralarda anlam ve ahenk bütünlüğü sağlamış olsa bile bu mısraları bölebiliyorlar. Bu durum Hassun'un şiirlerinde oldukça yaygındır. Bunun muhtemel nedeni şairin Arapça şiir yazma eğiliminin oldukça ileri düzeyde olması ve bazen Türkçe şiir yazdığına mısraları Arapça düşünme ihtimalinin olmasındandır. Bu durum için şiirlerinden bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Serperim

Yüreğimdeki dilekleri.

Dikerim,

Dağların üstüne

Gözümde açan,

Can verici çiçekleri... (Hassun, 2020: 55)

Mevcut mısraları şu biçimde düzenleyebiliriz:

Serperim yüreğimdeki dilekleri

Dikerim dağların üstüne,

Gözümde açan, can verici çiçekleri.

2.1.8.2. Mısralar Arası Yer Değiştirme

Münevver Molla Hassun'un şiirlerinden bu durum için aşağıdaki örneği verebiliriz:

Damla damla içiyordu

Yorgun gözler acı yaşlarını. (Hassun, 2020: 107)

Bu mısralar okuyucunun zihninde aşağıdaki biçimde dönüştürülebilir:

Yorgun gözler acı yaşlarını

Damla damla içiyordu.

2.1.9. Dil Sapmaları

Münevver Molla Hassun yazmış olduğu şiirlerde dil öğelerine oldukça önem vermiştir. Günlük hayatında Irak Türkmen ağız ve Arapça konuşan şair buna rağmen günümüz Türkçesiyle yazmış olduğu şiirlerde dilin bütün imkânlarını en iyi şekilde kullanmaya özen göstermiş yazım, ses ve ifade sapmalarına çok fazla girmeden, kadın şair olmanın getirmiş olduğu sorumluluklardan da kaynaklı şiirlerinde küfür ve argo kelimeleri neredeyse hiç kullanmamıştır. Fakat bazı istisnai durumlarda şairin eserlerinde bazı dil sapmaları görmek mümkündür. Bunlar aşağıdakilerdir:

2.1.9.1. Küçük Harfle Başlaması Gereken Kelimelerin Büyük Harfle Başlaması

Bize veda ederken

Kapattın hayatın Pembe penceresini. (Hassun, 2020: 126)

Burada bahsi geçen “Pembe” kelimesi küçük harfle yazılması gerekirken, büyük harfle yazılmıştır. Mısra şairin annesi için yazmış olduğu “Ey Ruhumun Nisanı” adlı şiirden alınmıştır. Bununla şair vefat eden annesinin ölmeden önce ne kadar renkli ve şen hayat yaşamış olduğuna vurgu yapmaktadır.

2.1.9.2. Bazı Kelimelerin Koyu Yazılması

Bu durum şairin genellikle Türkiye Türkçesinde yazılan “Ayhan’ım, Gel Geri ver Kanatlarımı”, “Kerkük’ün Kucağına Kavuşmadan”, “İçten Bir Hoyrat”, “Kırıldı Sazın Telleri” gibi şiirlerin beyitleri arasında veya sonlarında Irak Türkmen ağzıyla yazılan dörtlüklerde görünmektedir. Bundan ziyade şair, “Gönül Zirvesi” (2020: 121) adlı kitabında annesi için yazmış olduğu “Annem İçin Sessiz Duygu” adlı şiirinin tamamını koyu harflerle kaleme almıştır.

2.1.9.3. Fazla Kelime Kullanımı

Prof. Dr. Nurullah Çetin (2019: 184) şiirlerde fazla kelime kullanımını, “Şiir, her şeyden önce dil tasarrufuna dayanır. Onun için işlevi olmayan kelimelere yer vermek bir sapmadır. Bu gereksiz kelimelere yer vererek şiirde kalabalık oluşturma eylemi genellikle vezni tutturma kaygısından kaynaklanır.” Şeklinde yorumlamaktadır.

Bu durum Hassun’un şiirlerinde de mevcuttur:

Sen nerede bitersen,

Orada nur kokar. (Hassun, 2020: 38)

Burada “bitersen” kelimesinde teklik ikinci şahıs anlamı vardır. Bu durumda mısra başında kullanılan “sen” ibaresi şiirde fazla kelime kullanımına girmektedir.

2.1.9.4. Kelimeler Arası Yer Değiştirme

Bazen şiirlerde şairler söz dizimine aykırı olsa da, kelimeler arasında yer değişikliğine gitmekte ve sonra olması uygun olan kelimeyi önce, önce olması uygun kelimeyi ise daha sonraya koyarlar. Münevver Hanım’ın bazı şiirlerinde aşağıdaki örnekleri görüyoruz:

Pas kapladı,

Ellerimize vurulan zincirler. (Hassun, 2020: 39)

Bu mısralar:

“Ellerimize vurulan zincirler

Pas kapladı.”

şeklinde de olabilirdi. Yine başka bir şiirde şöyle görüyoruz:

Gönülleri kaplarsa, sınırsız vahşet sesi. (Hassun, 2020: 61)

Bu mısra:

“Gönülleri sınırsız vahşet sesi kaplarsa.”

biçiminde de olabilirdi.

Koşarım sana doğru

Coşan bir ırmak gibi. (Hassun, 2020: 110)

mısrasının daha düzgün söylenişi:

“Coşan bir ırmak gibi

Sana doğru koşarım.” Biçimdedir.

2.1.10. Şiirinde Söz Varlıkları

Şiir dilinin günlük konuşma dilinden daha üst sanat dili olduğu söylenilirken, bu dili besleyen ana damarlardan birinin de günlük konuşulan dil olduğu gözardı edilmemelidir. Bu nedenle şiir diliyle, konuşma dilini bir birinden ayırmak oldukça zordur. Münevver Hanım’ın şiirlerde yer alan konuşma dili unsurlarını aşağıdaki şekilde örneklendirelim:

2.1.10.1. Atasözleri

“Uyanış Efsanesi” şiirinden:

Hak alınır, verilmez! (Hassun, 2020: 36)

“İçten İçe” adlı şiirden:

Zamanın penceresi, günleri ezip geçer.

Çokları var dünyada, gam eker, hasret biçer. (Hassun, 2020: 43)

2.1.10.2. Deyimler

Anılara dert yandım. (Hassun, 2020: 85)

Kan cořturdu²¹ bahçendeki kuşlara (Hassun, 2020: 85)

Can çekiyorsun, can! (Hassun, 2016: 13)

Yaralara meydan okuyan bir çığlık (Hassun, 2016: 37)

Aç ettin saçı annem²² (Hassun, 2020: 74)

Çekiri azar gönlüm²³ (Hassun, 2020: 87)

Göç etmek var bu yalancı dünyadan (Hassun, 2020: 96)

Kan ağlayan yurdumun köşesinde (Hassun, 2020: 118)

Patlak verir kederler (Hassun, 2016:37)

Söndü ömür çırağı (Hassun, 2020:30)

2.1.10.3. Ünlemler

Münevver Molla Hassun'un şiirlerinde geçen ünlemler aşağıdaki şekilde örneklendirilmiştir:

Sevinçten yoksun gözlere

Eyvahlar olsun, eyvahlar! (Hassun, 2016: 27)

²¹ Türkiye Türkçesinde "kan kusturmak"deyimiyle eş anlamlıdır:

²² Saçlara ak düşmesi deyiminin karşılığı

²³ Dert çekmek deyiminin karşılığı

2.1.10.4. İkilemeler

İfadelerin anlam ve etkilerini kuvvetlendirmek amacıyla aynı ya da benzer sesli veyahut anlamları birbirlerine zıt veya yakın olan kelimelerin tekrarlanmasına “Tekrarlar” ya da “İkilemeler” denmektedir. Münevver Hanım şiirlerinde ikilemelere sık sık yer vermiştir:

İnce ince çizilen imgelerim

Fıkır fıkır yükseldi (Hassun, 2020: 33)

Gözlerinde dalgalanıyor damla damla yaşlar,

Görür görmez hüznün fistanlarında kederini örüyor. (Hassun, 2020: 49)

Birer birer saraldı anıların dallarında. (Hassun, 2020: 116)

Ağır ağır yuvarlandı (Hassun, 2016: 42)

2.1.11. Üslup

Kişinin duygu ve düşüncelerini kendine özgü biçimde dile getirişi ve ifade edişi onun üslubudur. Fakat kişisel bir üsluba sahip olmak hiç de kolay değildir. Çünkü kişi yaşadığı dönem ve içinde bulunduğu insanlar, diğer sanatçıların da etkisi altında kalabilir ve bu kişinin üslubunu doğal olarak etkileyecektir. Sanatçı farklı yaş dönemlerinde de üslup değişikliğine gidebilir. Sanatçının üslubu, onun yeteneğini, sanatçı kişiliğini gösteren en önemli unsurdur. Aslında bir sanatçının başarılı olması, kişisel bir üsluba sahip olmasındadır.

Münevver Molla Hassun'un şiirlerinde genellikle hitabet üslubu yer almaktadır. Fakat bunun yanı sıra şair, sorgulayıcı, övgü üsluplarına da sık sık yer vermiş, bazı serbest tarzda yazdığı şiirlerde gerçeküstücü üslubu da kullanmıştır.

Hitabet üslubu nutuk üslubu olarak da bilinmektedir. Hassun, hitabet üslubunu genellikle millî ruhta yazmış olduğu şiirlerinde kullanmıştır. Şairin bu üslupta yazılan şiirlerini alçak ses tonuyla okumak mümkün değildir. Çünkü içerik olarak şiirlerinde bazı mısralarıyla millî irade için halkı şehit olmaktan çekinmemeye davet eden şair, yüksek coşkuyu okurlarına kolaylıkla iletebilmektedir. Aşağıdaki mısralar bunu kanıtlar niteliktedir:

Şan-u şeref yoludur şehitlerin yolları,

Melekler sarmalamış sağları, hem solları.

Milletin aslanları, hiç bükülmez kolları!

Çal Memed'im düdüğünü, çal bir daha uyanalım,

Mert dedeler toprağını bir el olup savunalım! (Hassun, 2020: 106)

Yüksek coşkulu ruhla yazılan şiirler arasında bile şair, bazen sorgulayıcı üsluba da yer vermiştir. Edebiyatta "istifham sanatı" olarak bilinen sorgulayıcı üslupta şairler şiirlerinde, olaylar ve durum karşısında şaşkınlık, hayret gibi duyguları daha da belirgin kılmak amacıyla cevap beklentisi içinde olmasa da sorular sorarlar. Bu üslup Hassun'un şiirlerinde de oldukça yaygın kullanılmıştır:

Dokunur mu kara bulutlar

Ak karanfil güllerine?!

Sarılr mı karanlıklar

Güneşin pembe rengine?! (Hassun, 2020: 38)

“Depren Yeniden Doğayım” şiirinden:

Parlak gündüzlerime

Kimler dikti geceleri?

Kimler suskunlukla

Kefenledi yaralarımı? (Hassun, 2020: 16)

Şairin yazmış olduğu şiirleri arasında övgü üslubunu görmek de mümkündür. Bu üslupla yazılan şiirlerde genellikle şair kendisini, Allah, peygamber ve diğer din adamlarını övmekte, devlet büyüklerine övgüler sunmaktadır. Bu övgülerde kişilerin olumlu huy ve özellikleri üzerine vurgu yapılır.

Hassun’un övgü üslubunu genellikle kendi diline, şehitlerine, kadınlara, yaşamış olduğu memleketi Kerkük’e ve Kerkük’ün kalesine, aynı zamanda İmam Hüseyin için yazmış olduğu şiirlerinde kullanmıştır. Bu şiirlerin çoğu daha önce yazılmış olan farklı alt başlıklarda örneklendirilmiştir.

Şairin kullanmış olduğu gerçeküstücü üslup ise Danyel Peygamber’in Kerkük Kalesi’nde namaz kıldığı yazılı mısralarda geçerlidir. Hassun bu olay örgüsünü birden fazla şiirde kullanmıştır.

3. BÖLÜM

HİKÂYELERİ

Münevver Molla Hassun, edebî hayatına daha çok şair olarak devam eden sanatçılardandır. Yazarın “Son Öpücük”, “Düne Yolculuk”, “Gümüş Bulutlar Arasında”, “Solmayan Özlem”, “Sessizlik Durağı”, “Derinlerde Anılar” adlı toplamda beş adet hikâyesi vardır. Bu hikâyeler arasında “Sessizlik Durağı”, “Derinlerde Anılar” adlı hikâyeler daha önce hiç bir yerde yayınlanmamış metinlerdir. Bu hikâyeler tezimizde incelenmek üzere yazarın bizzat kendisinden temin edilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde Münevver Hanım’ın yazmış olduğu hikâyelerin kurgusal yapısı incelenecektir.

3.1. Anlatıcı

3.1.1. Anlatıcı Tipleri

Roman ve hikâyelerde anlatıcı tipleri üçe ayrılmaktadır. Bunlar gözlemci anlatıcı, özne anlatıcı ve çoğul anlatıcılardır.

Çetin’e göre (2021:106) gözlemci anlatıcılar üçüncü kişi anlatıcılardır. Bu anlatıcılar yazar anlatıcı ya da benzer anlatıcı olarak da bilinir. Romanlarda ve hikâyelerde, aynı zamanda destanlarda genellikle gözlemci anlatıcı tipi tercih edilmektedir. Bu tür anlatıcılar içerikte yer alan olaylara görgü tanığı konumunda olurlar ve gözlemledikleri olayları âdeta bir haber sunucusu gibi belirli bir mesafeden aktarırlar. Gözlemci anlatıcı, nesnel tutumlu, öznel tutumlu ve tanrısal konumlu gözlemci anlatıcı olarak üçe ayrılmaktadır. Münevver Hanım bu anlatıcı tipleri arasında en çok tanrısal konumlu gözlemci anlatıcıya yer vermiştir.

Nesnel gözlemci anlatıcının tarafsız bir gözlemci olarak olaya ve kişilere dışarıdan belli bir mesafeden bakar. Okuyucuyu ve karakterleri yalnız bırakır, olayları, varlıkları ve durumları anlatır, konuşmalarından bahseder ve başka hiçbir şeye karışmaz. İnsanların iç dünyasına girip ne düşündüklerini bilemez. Bu anlatıcı tipi örneğine “Derinlerde Anılar” hikâyesinde yer verilmiştir:

“Elbiseleri yırtılmıştı ve oldukça zor nefes alıyordu. Acıkmıştı ve teknenin köşesinde birkaç parça kuru ekmeğe gördü. Hızla onları bir araya getirdi. Sandalyenin altındaki su tankını gördü. Kuru ekmeği yıkadı ve yemeye başladı. İki gün süren acı ve yalnızlık ardından Murat yakınlarında bir ada gördü ve bağırmağa başladı.”

Görüldüğü üzere yazar kişinin sadece yaşadığı olayları gözlemci sıfatıyla anlatmış ve bunu anlatırken kişiye belli bir mesafeden, tarafsız olarak yaklaşmakta, iç dünyasına ve ne düşündüğüne değinmemektedir.

Nesnel tutumlu anlatıcı tipini “Son Öpücük” hikâyesinde de görmekteyiz. Verilen paragrafta yine anlatıcı okurlara sadece mekânda geçen olayı anlatmaktadır. Bu olaylar yaşanırken kişilerin iç dünyasından ve ne düşündüklerinden habersizdir:

“Hayır, olmaz, olmaz! Ayrılmayız köyümüzden! Ayrılmayız, ne olursa olsun! Ayrılamayız!” diye, bağırırdı.

Biz sizi uyardık. Yoksa sonuç vahim olacak!

Neden bizim köy?

“Burası petrol yataklarının çevresi, pek yakında burada bir ordugâh kurulacak ve sıkı güvenlik tedbirleri alınacak. Anladınız mı?!” diyerek, arabayı çalıştırdılar, bölgeyi toz bulutuna boğarak, gözden kayboldular.”

Öznel tutumlu gözlemci anlatıcı tipi kullanılan eserlerde ise öznel anlatıcıyla beraber “yansıtıcı bilinç” görevini üstlenen başka bir karaktere de yer verilir. Anlatıcı, olayları romandaki bir karakterin bakış açısıyla ve değerlendirmeleriyle anlatır. Romandaki karakter yaşanan olayları, romandaki kişileri, durumları, nesnelere kendi bakış açısıyla, kendi yorumu ve algılama tarzıyla gözlemler. Fakat mevcut durum romandaki kişi tarafında değil, anlatıcının ağzından aktarılır. Gözlemci anlatıcı, romanın karakteriyle özdeşleşir, kelimenin tam anlamıyla onun bedenine girer ve onun dilini konuşur. (Çetin,2021:106)

Tanrısal konumdaki gözlemci anlatıcı ise aynı zamanda "egemen anlatıcı", "her şeyi bilen anlatıcı", "Meta-anlatıcı" olarak da adlandırılır. Burada yazar her şeyi gören ve bilen kimsedir. Bir birinden farklı yerlerde ve farklı kişilerin yaşadığı tüm olayları aynı anda sanki kendi gözleriyle görmüş gibi anlatan, takip eden, romandaki karakterlerin dünyasında olup bitenleri bilen bir kişidir. Bu tip anlatıcılara "tanrısal konumlu anlatıcı" denmesinin nedeni de budur.

Bu anlatıcı, roman boyunca insanın manevi dünyasında, geçmişte, bugünde ve gelecekte ve evrenin her yerinde dolaşan soyut bir bilinçtir. Tanrısal konumlu gözlemci anlatıcı, hem anlatma hem de gösterme yöntemine başvurabilir.

Bu tür anlatıcının olduğu hikâyede anlatıcı tipi, aynı zamanda, farklı mekânlarda yaşanan olayları bilen anlatıcıdır. Münevver Hanım'ın “Son Öpücük” adlı hikâyesinde anlatıcı kahramanlardan biri olan Yaşar'ın tarlada çalıştığı sırada kendi kendine mırıldanmasından bahsederken, tarlaya yakın bir evin yanında duran babasının da aynı zamanda ne işle uğraştığını okurlara göstermektedir:

“Yemyeşil mısır tarlasında, dimdik duran Yaşar, elindeki kürekle suyun yolunu tarlasına doğru hızlıca çeviriyordu ve mır mır mırıldanıyordu:

- “ Millî kimliğimi değiştirmek, dinsiz bir davranıştır, hayâsızca bir adımdır. Ne pahasına olursa olsun değişmem, değiştirtmem millî kimliğimi” diyerek, ara sıra dönüp yaşlı babasına bakıyordu.

Tarlaya yakın çamur evin duvarına dayanarak, geleceğin neler gizlediğini telaşla bekler gibi sağ elini, çizgilerle süslü sağ yanağının üzerine koyup düşünüyordu, yaşlı adam.”

Burada dış bir gözlem olarak tanrısal konumlu anlatıcı vardır, fakat paragrafta yer alan pekiştirmeler ve sıfatlar bu gözlemin öznel bir gözlem olduğunu göstermektedir.

Tanrısal konumlu gözlemci anlatıcılar iç konuşmaları da duyabilmektedir. “Sessizlik Durağı” hikâyesinde bu durumun örneği mevcuttur:

“Üzerine şeffaf kelebeklerin saçıldığı bir resim yaparken, sanat merkezlerinden birinin penceresinden onu izliyordu. Parmaklarını o kelebeklerin üzerinde gezdirdiğinde, içinde bir arzu vardı, sanki her kelebeğin kulağına hiçbir kulağın duymadığı ısıltılı dizelerle dolu bir arzuyu, sözleri fısıldıyordu. Bir süre tek kelime etmeden derin sessizliğe daldı.

Onu izlerken kuytu sessizliği bozmak istedi ve düşündü:

“Aylardır buralardayım, sokaktaki durakta ve sanat merkezinde gizlice onu izliyorum. Peki, ya yanına gidip kalbimden geçenleri ona fısıldasam?!”

Hikâyenin bu bölümünde hem dış gözlem, hem de merkezi kişinin iç konuşmasına yer verilmiştir. Bu örnekten tanrısal konumlu gözlemci yazarın hem dışarıda, hem de kişilerin iç dünyasında olanları bilmektedir.

Bu durum “Derinlerde Anılar” adlı hikâyede de görülmektedir:

“Murat elindeki beyaz güvercinin uçup gittiğini hissetti. Bulutların üzerinde yürüyor gibiydi, aniden yere çakıldı. Aniden ayağa kalktı, annesinin elini tuttu ve sessizce arabasına doğru yürüdü.”

Verilen paragrafta merkezî kişi olan Murat’ın hem iç dünyasında yaşananlara yer verilmiş, hem de dışarıda olanlar anlatılmıştır.

Aynı hikâyenin son paragrafında yine tanrısal konumlu anlatıcıya yer verilmiştir. Uzun zamandır birbirinden ayrı düşen iki âşık, o an karşı karşıya kalmıştır. Tanrısal anlatıcı her iki âşığın iç dünyasında yaşadığı duygu ve heyecanları bilmekte ve yine dış dünyada yaşananları da okurlara sunmaktadır:

“Tenha odada kalbinin en derinlerindeki arzuları hatırlayan Suzan aniden çalan kapı zilinin sesiyle irkildi. Kapıyı açtığı anda karşısında saçlı, sakalı karışmış, iyi durumda görünmeyen bir adamla karşı karşıya geldi. Bu adamın gözlerine uzunca bakan Suzan konuşamadı. Nutku tutulmuş gibiydi, o sadece bakıyordu. Anlıyordu. Anlamıyordu. Murat’ın kalbi yerinden çıkacak gibiydi, heyecanlıydı, heyecanını bastıramadığını o da fark ediyordu. Suzan’ın gözleri dağınık sakal arasında dudağının tam köşesinde güçlükle görünen bene takıldı. Ağlıyordu fakat mutluydu. Çünkü gelen iki yıldır umudunu yitirmeden, her gün hasretle yolunu beklediği, Murat’tan başkası değildi...”

Tanrısal konumlu gözlemci anlatıcıya “Düne Yolculuk” hikâyesinde de rastlıyoruz. Burada anlatıcı yine hem dış dünyada olanları aktarırken, merkezi kişinin içinde yaşadığı haykırış ve duyguları da görebilmektedir:

“İnci fısıldadı:

- “İşte tarih kendisini tekrarlıyor”, dedi. Gönlünün en derin köşesinde saklı tuttuğu yaraların kabukları koptu, ağladı.

Güzelim şehri hakkında, işlenen cinayetler, içinde bir volkana döndü. Derin nefes aldı, adeta kalbi acıyordu. Sanrıya yakalanmış gibi seslendi:

- İşte üçüncü deprem! Tarihi hançerlerle parçalanıyor.”

Bu gözlemin de öznel bir gözlem olduğu paragraflardaki pekiştirmelerden anlaşılmaktadır.

Yazarın en sık kullanmış olduğu anlatıcı tipi tanrısal konumlu gözlemci anlatıcıdır. Neredeyse her hikâyede yer alan bu anlatıcı tipi “Gümüş Bulutlar Arasında” adlı hikâyede de mevcuttur:

“Çok ısrarcıydı, adeta kalbini avucunun içine almıştı, diğer elinde ay ışığından lamba ile ona doğru gitmeye devam ediyordu. Sanki içindeki duygularla, kendine özgü gizemli bir dünya kurmuştu. Yüksek bir kale gibi karşısında duruverdi, şaşkın bir halde sordu kendi kendine:

-Bu kadar derin bir sessizlik, bunu nasıl aşabilirim?!

Anlamsız bir şekilde fısıldadı:

-Belki bu suskunluk ve bu fısıltılar acılarını avutacak, cesaret verecek bir şeyleri anlatmak istiyor?!

- Ben bitkin âşığım... Susuzluğum ezeldendir, yalnızca senin derin nehrinden yüzeceğim...

Aklı karıştı, dedi:

- Ben miydim konuşan? Yoksa başka birisi idi!”

Diğer anlatıcı tiplerinden olan özne anlatıcı, yaşadıklarını, gördüklerini, duygu ve düşüncelerini değerlendirmesini ve açıklamasını kendine anlatmaktadır. Zamanla iç konuşmalara da yer veren özne anlatıcı bazen romanın yazarı, bazense romanda yer alan kişilerden biridir. Bu anlatıcı tipi kullanılan eserlerde hem anlatma hem de gösterme yöntemine başvurabilir (Çetin, 2021: 112).

Çoğul anlatıcı tipinde ise, roman kişilerinin her biri kendilerini bizzat kendisi ifade eder. Bu tür anlatıcı yöntemi kullanıldığında romanda birden çok anlatıcı tipine yer verilir.

Münevver Molla Hassun'un hikâyelerinde özne anlatıcı ve çoğul anlatıcı tiplerine yer verilmemiştir.

3.2. Aktarma Yöntemleri

Roman ve hikâyelerde olayların aktarılması “anlatma” ya da “gösterme” yöntemi ile gerçekleştirilir. Anlatıcı, anlatma yöntemi kullanılan eserlerde, ilişkileri aktarır. Gösterme metodu kullanılan eserlerde ise ilişkiler, temsil yoluyla sergilenip ifade edilir. Bu iki yöntem bir birinden bağımsız olarak kullanıla bilindiği gibi karışık da kullanıla bilinir.

Anlatma yöntemi genellikle klasik romanlarda kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde anlatıcı ve ya yazar kendini çok belli ederek araya girer, yorumlar ve değerlendirmelerde bulunur. Ara sıra nasihat veren anlatıcı bazen soru sorar, okurlara hitapta bulunur vs. Anlatma yönteminde genellikle olayların geçmişte yaşandığı hissedilir.

Yazarın hikâyelerinde bu yöntem genellikle mekân ve zaman tasvirleri verilirken kullanılmıştır. “Gümüş Bulutlar Arasında” adlı hikâyeye anlatma yöntemi uygulanarak giriş yapılmıştır:

“Saat akreplerin dönmesiyle, ağaçların yaprakları koyu yeşillerini soyarak, akşam kumruları üstüne dökülürken, güneşin ruh gölgeleri ardında kaybolmasıyla ve gece karanlık uzantısının gökyüzünü örtmesiyle birlikte içimde yerleşen parlak gümüş renkli köpükler yeryüzüne gönderilen ay ışığını kucakladı...”

Aynı yöntem “Son Öpücük” adlı hikâyede de kullanılmıştır:

“Sonbahar, tüm somurtkanlığıyla solgun kanatlarını germişti çileli köyün üzerine. Dut ağacının sararmış yaprakları, annesinden istemeyerek ayrılıp tarlanın kederli göğsüne serpilmişti, acıklı bir tablo gibi. Güneş, uzun yolculuğu sonunda, gevşek adımlarla ilerliyordu baygın ufuklara doğru.”

Gösterme yönteminde ise olaylar, minimum düzeyde dış müdahaleyle, ayrıntılar kaçırmadan, detaylı bir şekilde anlatılır. burada anlatıcının kendisinden ziyade konu ön planda tutulur (Çetin, 2021: 118).

Bu yöntemde okuyucunun dikkati anlatıcının değil, metnin üzerindedir. Romandaki karakterlerin sözleri ve hareketleri olduğu şekilde gösterilir. Tanrısal konumlu bakış açısı oldukça az olduğu yöntem yazar mümkün olduğu kadar tarafsız olmaktadır.

Bu yaklaşımda gerçekçilik daha net görünmektedir. Okuyucu sanki doğrudan olaya katılıyormuş hissine kapılır. Bu yaklaşımda anlatıcı mümkün olduğu kadar mesafelidir ve okuyucu ile roman arasında göze çarpan bir varlık veya rahatsız edici bir aracı olmayı amaçlamaz. Karşılıklı konuşmalar olduğu gibi verilir.

Yazarın “Sessizlik Durağı” adlı eserinde yazar her iki aktarma yöntemini oldukça başarıyla kullanmıştır:

“Yeniden arabaya oturdu ve mahcup bir şekilde aslında bir bahaneyle konuşmaya başladı:

-Kusura bakmayın. Sanırım gitmem gerek. Bir toplantıya yetişmem lazım.”

Burada yazar gösterme yöntemini kullanmaktayken paragrafın devamında anlatma yöntemine, “Mesele şu ki, o konuşma yeteneği olmayan biriydi, fakat o bunu öğrendiğinde iş işten çoktan geçivermişti.” ifadeleriyle geçiş yapmaktadır.

Karşılıklı konuşmaların yer verildiği hikâyelerden biri de “Derinlerde Anılar” hikâyesidir:

“Ailecek Suzan’ı istemeye gittiler ve Murat’ın annesi sözüne şu şekilde başladı:

-Bahçenizde bir gül var, onu almaya geldik.

Kızın babasıysa beklenmedik tepkiyi verdi:

- Bence bu konu ertelenmeli!”

Verilen paragrafta diyaloglar anlatıcı tarafından yorumlanmadan gösterme yöntemi kullanılarak aktarılmaktadır.

3.3. İçerik

3.3.1. Konu

Eserlerde konu “yazar neden bahsediyor?” sorusunun cevabıdır. Romanın konusu, olayın ve romanın içeriğinin tek cümleyle ifade edilen en özlü anlatımıdır. Eserdeki

kişiler kadrosunun yaşadığı olayın zamanını, yerini ve türünü anlatan kısa bir ifadedir.
(Çetin, 2021:121)

Yine Çetin'e göre (2021:121) romanlar incelendiği zaman işlenen konu aşağıdaki şekilde incelenmelidir:

a) Konunun genel niteliğine göre adlandırması: Burada romanın teması, içeriği ve biçimi göz önünde bulundurularak isimlendirilir. Sosyal, ferdî, evrensel, yerel, soyut, somut ve tarihi konular gibi. Ayrıca yazar konusunu farklı coğrafi ve sosyal bölgelerden seçebilmektedir. Örneğin kasabalar, şehirler, gecekonducular, soylular, işçiler ve üniversite öğrencileri. Bu nedenle öncelikle romanın genel özelliklerinden yola çıkarak romanın temasını belirtmek için bazı cümleler kullanır.

b) Konunun mahiyetini ortaya koyma: Bir romanın konusu belirlerken öncelikle romanın dört ana unsurunu belirlemeli ve temayı bu unsurlar etrafında kurulmalıdır:

1. Zaman
2. Mekân
3. Kişiler kadrosu
4. Olayd

Tezimizde Münevver Molla Hassun'un hikâyelerinde konu başlığı incelenirken bu tespitler esas alınacaktır. Yazarın neredeyse bütün hikâyeleri gerçek hayatta yaşanmış ve kendisinin ya da ailesinin bizzat şahit olduğu olayları konu edinmektedir. Edebî hayatını şair olarak yaşayan sanatçıyı aslında hikâye yazmaya cesaretlendiren de işlemiş olduğu konuların duygusal olarak kendisini etkilemiş olmasıdır. Hikâye sayısı az olmasına rağmen yazar, Irak Türklerinin yaşamış olduğu gerçeklikleri ele aldığından bu edebiyat sahası için oldukça değerlidir. Çünkü bu toplum her zaman ezilen, mağdur edilen ve asimile politikası uygulanan, kendi haklarını talep edemeyen ve savunamayan bir

toplum olmuştur. Bu denli sorunları eserlerine taşıyan, özellikle kadın yazarlar Irak Türkmenleri arasında yok denilecek kadar azdır. Yazarın hikâyelerinde ele aldığı konular aşağıdaki başlıklar altında ele alınmıştır:

3.3.1.1. Kadın ve erkek ilişkisi

Yaşamış olduğu coğrafyada kadın ve erkek ilişkisi üzerine içerik üreten kadın edebiyatçılar oldukça azdır. Bu durum toplumun dinî değerlerine oldukça önem vermelerinden kaynaklıdır. Kadın yazarların günlük hayatlarını etkileyen aile ve toplum baskıları, onların eserlerinde işlenen konuları da etkilemektedir. Dolayısıyla bu tür içerikte olan hikâyeler oldukça hassasiyetle yazılmaktadır. Bu durumu Münevver Hanım'ın hikâyelerinde de görmekteyiz. Yazarın hikâyelerinde açık bir şekilde ifade edilen kadın-erkek ilişkisine rastlamak oldukça zordur.

Kadın-erkek ilişkisinin ele alındığı en başlıca hikâye “Derinlerde Anılar” başlığı altındadır. Hikâyenin merkezî kişileri Suzan ve Murat, birbirine derin aşk duyguları beslemektedir:

“Başını kaldırdığında, bahçenin bir köşesinde oturan Murat’ı gördü. Murat, ona beklenmedik bir şekilde saf bir sevgiyle bakıyordu. Suzan onunla aniden göz göze geldiğinde utandı, başını çevirdi ve tekrar bülbülü okşamaya başladı. Murat yavaşça ona yaklaşırken titreyen parmaklarıyla ona kırmızı bir gül uzattı.”

Fakat hayat onlara arzu ettikleri gibi bir saadet sunmamıştır. Bir türlü kavuşamayan bu ikili oldukça zor günler yaşamıştır. İki yıl kadar birbirinden ayrı kalsalar da Suzan, Murat’ın yüzündeki her ayrıntıyı ilk günkü gibi hatırlamaktadır:

“Bu adamın gözlerine uzunca bakan Suzan konuşamadı. Kalbi yerinden çıkacak gibiydi, birden gözleri dağınık sakal arasında dudağının tam köşesinde güçlkle görünen bene takıldı. Gelen iki yıldır yolunu beklediği Murat’tan başkası değildi.”

Bu konunun işlendiği hikâyeler arasında “Sessizlik Durağı” başlıca örneklerdendir. Fakat bu hikâyede de iki âşık arasında kavuşma, özgürce aşk yaşama durumu söz konusu değildir. İçinde beslemiş olduğu aşk duygusunu karşısındaki kişiye söylemeye tereddüt eden merkezî kişi çekingen tavır sergilemektedir. Bir zaman sonra cesaretini toplayan ana karakter duygularını adeta şairane bir şekilde ifade etmektedir:

-“ Keşke bilsen seninle konuşmak için, senden gelecek tek bir sözü duymak için ne kadar da susadım. Diyeceğin tek bir sözü kalbime dövme olarak kazıyabilirim. Bu öyle bir susuzluk ki, damarlarımda kanı bile kurutabilir.”

“Düne Yolculuk” başlıklı hikâyede ise kadın-erkek ilişkisine oldukça farklı bir açıdan yer verildiği görülmektedir. Toplumda kadınların yaşadığı baskılar hikâyenin merkezî kişisi olan İnci’nin de hayatını etkilemektedir. İnci, özel hayatını adeta bir tarafa bırakarak sadece işine odaklanmak zorunda kalan bir karakterdir. Şöyle ki nişanlı olduğunu ve özel hayatını ne kadar da geri planda tuttuğunu arkeolojik kazılarda bulunan tablo üzerindeki yazıları okurken hatırlamaktadır:

“ Bu durum son dört yılda yaşadığı özlemleri, yeniden bir daha gözlerinin önünde canlandırdı. O yıllar ki, fakülte hayatında sevgilisi Orhan'a karşı, gönlünde saklı tuttuğu sevdanın yılları.”

Fakat bu durum kendini işine adanmış ana karakter için yine de etkili olmamıştır:

“Tabloyla kaynaşırken, omuzunda şefkatli bir elin sıcaklığını duydu. Bakınca nişanlısı Orhan'ı gördü, sevinçle kollarına sarılarak kucakladı:

- *Orhan'ım, kavuşuruz, şimdilik yurdumun geçmişini koruyarak, geleceği için savaşıyorum.*”

3.3.1.2. Milliyetçilik ve Millî Mücadele

Münevver Molla Hassun, kendi söylemiyle epikten değil, dramatikten hoşlanan yazarlardandır. Yazar, kalemini topluma ve dünyaya sesini duyurmak için kullanan mücadeleci ruhlu bir kişiliğe sahiptir. Dolayısıyla bir esere konu olacaksa, bu konunun mutlaka millî ruhta olması gerektiğini ve kendi halkının sorunlarını dile getirmesi gerektiğini düşünmektedir.

Yazarın milliyetçilik ve millî mücadele konusunu ele alan en önemli eseri “Son Öpücük” adlı hikâyesidir. Yazar bu hikâyesinde kendi evlerinden, topraklarından zorla göç ettirilen Türkmen halkının yaşadığı olaylardan birini ve evine gönülden bağlı olan merkezî kişisi Yaşar ve aslında ismi belirtilmeyen “Yaşarın babası” olarak tanınan yaşlı adamdır.

Hikâyenin en başında Yaşar söylemiş olduğu cümlelerle aslında millî kimliğini değiştirmeye zorlanan Türkmen halkının iç sesi olmaktadır:

“Millî kimliğimi değiştirmek dinsiz bir davranıştır, hayasızca bir adımdır. Ne pahasına olursa olsun değişmem, değiştirmem millî kimliğimi”

Göçe zorlanan köyde direniş gösteren tek kişi Yaşar’ın babası olmuştur:

“Bu bir zorbalık, adaletsizlik ve haydutluktur. Köyümün sevgisi, evlatlarım kadar içime kök salmış bulunuyor. Burası dedelerimin yadigârı, çocukluk günlerimin hatırası, yaşamın gizemi ve geleceğimin aynasıdır.”

Köyü terk etmek istemeyen köylüler işkencelere maruz kalırken Yaşar'ın babası ölümü göze alarak en son güne kadar evinin önünde çadır kurup beklemiş ve maalesef acı sona kavuşmuştur. Hikâyenin son cümlesi yaşlı adamın bu direnişini özetlemektedir:

“Yaşar'ın babası bu son öpücükle yeni bir vefa ve kahramanlık destanı yazarak, hayatının mertlik kokan son şerbetini kana kana içti.”

3.3.1.3. Siyaset

Siyaset konusunun en yaygın işlendiği hikâye “Son Öpücük” başlığı altındadır. Hikâyenin ana konusu 1987 yılında Baas rejimi tarafından alınan bir kararla Irak Türkmenlerinin yoğun yaşadığı etraf arazilerden hukuka aykırı bir şekilde ve insanlık dışı yöntemlerle zorla Kürt bölgelerine veya Irak'ın güney illerine göçe zorlanmasıdır. Bu olaylarda yaşanan en acı verici olay, rejimin yirmiden fazla Türkmen köyünü, evlerini, dükkânlarını, okullarını, hastanelerini ve camilerini yok etmesidir.

“Son Öpücük” adlı hikâyede rejimin acımasızca uyguladığı siyasi kararın Türkalın köyünde uygulanması ve ardından kahramanların yaşadıkları acı olaylardır. Kendi tarlasında ekin işleriyle uğraşan Yaşar ve babası, yanlarına gelen siyah araba ve karşılarına dikilen üç kişinin tavırları üzerine adeta bir yıkım yaşıyorlar:

“Bizi tanımaya lüzum yok, iyice aç kulaklarını ve dinle! Pek yakında, bu köyü terk etmelisiniz”

Duydukları karşısında şaşkına uğrayan baba ve oğul nedenini sorduklarında:

“Burası petrol yataklarının çevresi, pek yakında burada bir ordugâh kurulacak ve sıkı güvenlik tedbirleri alınacak. Anladınız mı?!” cevabını alırlar. Fakat her şeye

rağmen rejim maalesef ki istediğini alır, köylülerin bir kısmı yaşadığı yeri terk ederken geride kalanlar direniş gösterdiğinde şiddete ve zorbalığa maruz kalırlar.

3.3.1.4. Sanat

Hikâyeler arasında sanat konusunun işlendiği tek hikâyeye “Düne Yolculuk” başlığını taşımaktadır. Hikâyenin merkezî kişisi daha çok küçük yaşta yaşamış olduğu köyün yakınlarında yapılan arkeolojik kazılara şahit olmaktadır. Kazı yapılan bölge eski adıyla Nuzi devletine ait arazilerdir. Kaçak şekilde yapılan kazıda Milattan önce 2350 yılına ait define haritası çıkarılıyor. Hikâyede bu konunun özellikle vurgulanması önemlidir; çünkü bu araziler günümüzde Yorgan Tepe diye bilinmekte ve nüfusun neredeyse tamamı Irak Türkmenlerinden oluşmaktadır.

Bu bölgede yapılan ilk arkeolojik kazı 1896 yılında gerçekleşmiştir. İlk ciddi arkeolojik çalışma ise 1925 yılında Gertrude Belland'ın Bağdat'taki bir pazar yerinde tabletleri fark etmesiyle başlamıştır. Kazılar önce Irak Müzesi ve Bağdat Enstitüsü tarafından, American School of Oriental Research'ten Edward Schilla, Robert Pfeiffer ve Richard Starlander'ın desteğiyle gerçekleştirilmiş, daha sonra ise, Harvard Üniversitesi ve Fogg Sanat Müzesi tarafından yapılmıştır. 1931 yılına kadar devam eden kazılarda ve bölgede 15 yaşanabilir katman ortaya çıkarılmıştır.

Hikâyenin devamında ana kişi olan İnci kendisi de kazılarda yer almaktadır:

“Tarihi çok eskilere dayanan Arapha'nın şimdiki Kerkük dediğimiz, 2600 M. Ö tarihine dayanan Kalesi'nin, 1997 yılında Hasa Su Irmağına bakan tarafında, işçiler ve yöneticiler bir kapı buldular. O kapı tarihi meçhul olan gömülü ama muhteşem bir memleket kapısıydı. Tatlı, nazik ve azimli kız, yurdunun o defineleri yaban ellere göçmesin diye yoğun bir çalışma sürdürdü.”

3.3.1.5. Eğitim

Hikâyeler arasında eğitim konusunun ele alındığı tek metin “Düne Yolculuk” hikâyesidir. Günümüz Irak coğrafyasında hâlâ kız çocuklarının eğitim alması istenilen şekilde destekleniyor değildir. Özellikle köylerde ve çevre bölgelerde yaşayan ailelerde, kız çocuklarının yüksek eğitimden ziyade genel olarak eğitim almalarına maalesef sıcak bakılmamaktadır.

Yazılan hikâyenin içeriği gerçek olaylara dayanmaktadır. Hikâyenin ana kişisi köyde yaşayan küçük bir kızdır. Evlerine yakın bir arazide yapılan arkeolojik kazılar ve bu kazılardan çıkarılan tarihî eserlerin usulsüzce çalınması kahramanı oldukça etkilemiştir. Yaşadığı olay üzerine bütün hayatını bu yönde yaşamayı hedefleyen kahraman ailesinden aldığı destekle Türkalan köyünde ilkokula kaydettirilir:

“O zaman, köylü aileler, kızlarını okullardan uzak tutuyorlardı. Ama İnci, zihin keskinliğine sahip olduğu için, babası Türkalan Köy Okulunda onu kaydetti.”

Eğitim hayatı boyunca İnci kendisine verdiği sözleri unutmuyordu ve yüksek eğitim alacağı zaman ısrarla seçtiği hedefe yürümeği tercih ediyordu:

“Gün geldi, İnci, başarıyla lise mezunu oldu. Fikrinin derin köşelerinde kazılan o olay her an canlanıyordu. İnci heyecanla bağırdı:

- Bir fikrim var!

- Babası: Senin fikirlerine her zaman güvenim var, anlat?

- “Edebiyat Fakültesinde Kalıt Bilimi Bölümü’nde yükseköğrenimimi sürdüreceğim”, dedi.

3.4. Zaman

Hikâye ve romanlarda zaman, olayların gerçekleştiği ve ortaya çıktığı tematik, epizodik ve anlatı dönemlerini kapsamaktadır. Çetin'e (2021: 128-134) göre roman bir zaman sanatıdır, çünkü burada gerçekleşen olay, olguların, deneyimlerin, duygu ve hayallerin, fikirlerin uzun bir zaman dilimi içindeki sunumunu temsil edilir. Burada üç farklı zaman anlayışından bahsedilebilir, bunlar sırasıyla aşağıdakilerdir:

3.4.1. Nesnel Zaman

Nesnel zaman, kozmik zaman dilimine bağlıdır. Dış dünyanın, evrenin ve toplumun, yani insan bilincinin dışında var olduğu genel dönemdir. Nesnel zaman, roman dışındaki herkesin paylaştığı ortak bir zaman dilimidir.

Münevver Molla Hassun'un "Son Öpücük" ve "Düne Yolculuk" adlı hikâyelerinde gerçekleşen nesnel zaman çerçevesi Irak'ta otoriter rejim olan Arap Sosyalist Baas Partisi dönemleridir. Irak Yanlısı Baas Hareketi olarak da bilinen bu parti, 2003 yılına kadar Irak'ın Bağdat kentinden yönetiliyordu. Irak Baas Partisi, orijinal partinin bölünmesinden sonra ortaya çıkan ve aynı adı taşıyan iki siyasi partiden biridir.

1966'da Birinci Baas Partisi iki parçaya bölünmüştür: Biri Suriye'nin Şam kentindeki Baasçı liderler tarafından, diğeri ise Irak'ın Bağdat kentindeki liderler tarafından yönetiliyordu. İki Baas partisi Arap dünyasında aynı adı korudu ve paralel yapıları sürdürdü, ancak aralarındaki ilişkiler o kadar çelişkili hale geldi ki, Suriye, kanlı İran savaşı sırasında İran'a karşı Irak'ı destek olan tek Arap ülkesi oldu. Körfez Savaşı'nda ABD liderliğindeki Irak karşıtı koalisyonla da katıldı. Baas Partisi Irak'ta ilk kez 1963'te

iktidara geldi, ancak birkaç ay sonra devrildi. Partinin bölgesel grubu, 1968-2003 yılları arasında Saddam Hüseyin ve A. H. El-Bekir önderliğinde Irak'ı yıllarca yönetti. Irak Baas partisi 2003'teki Irak işgalinden sonra Geçici Koalisyon Otoritesi tarafından yasaklandı.

Bölgede oldukça önemli bir askerî ve siyasi güce sahip olan bu parti, Irak'ta yaşayan Türk toplumu için maalesef olumlu siyaset yürütmemiştir. Münevver Hanım sadece hikâyelerinde değil, neredeyse bütün edebî eserlerinde kendi toplumunun yaşamış olduğu haksızlıkları cesur bir dille ifade eden sanatçılardandır. Yazarın “Son Öpücük” adlı hikâyesinde gerçekleşen nesnel zaman birimi hikâyede açık şekilde ifade edilmemiştir. Fakat hikâyede yaşanan olaylar gerçek yaşanmışlıktan alındığı için nesnel zamanı tahmin etmek hiç de zor değildir.

Baas rejiminin Irak Türkmenlerine karşı göstermiş olduğu insanlık dışı tutumu Hürmüzlü (2020: 60) şöyle belirtir: “*Rejim, Türkmen köylerini yıkmak gibi bu zalimce icraatını Beşir, Türkalan, Topzava, Tercil, Bulava, Badava, Kümbetler, Yayçı, Tokmaklı ve diğer birçok köyde uygulamıştır. Zorunlu göç, beş yıllık bir plan dahilinde, Türkmenleri buldukları bölgelerden alıp yerlerine Arap aileler yerleştirilmesi şeklinde uygulanmaya devam etmiştir. Anılan beş yıllık plan, 1999 yılında tamamlanmak üzere, 1995 yılının ilk aylarında başlatılmıştır. Rejim, Türkmen bölgelerinde Türkmen varlığını anılan beş yıl içinde bitirmeyi hedeflemişti, ancak bu planında başarısız olunca zorunlu göçe tabi tutma yöntemi dâhil rejimin Nisan 2003 tarihinde çökmesi gününe kadar, Araplaştırma çabalarına devam etmiştir.*”

Belirtilen kaynakta da görüldüğü üzere hikâyede yaşanan olayların nesnel zaman çerçevesi (1995-1999) yılları arasındadır.

“Düne Yolculuk” adlı hikâyede ise, nesnel zaman çerçevesi 1980’li yılları ve sonrasını kapsamaktadır. Fakat bu hikâyede de kesin tarihler belirtilmemiştir. Hikâyede

gerçekleşen olaylardan yola çıkılarak nesnel zaman tahmin edilebilir. Hikâyenin merkezî kişisi İnci, hikâyenin başlarında henüz ilkokula başlamadığı yaşlarındadır, olayların gerçekleştiği zaman ise İnci'nin ilkokul ve üniversite dönemlerini, aynı zamanda mesleğe başladığı ilk yılları kapsamaktadır. Hikâyede yer alan, *“Gün günü kovalıyor, yeniden kasırgalar, fırtınalar meydana at oynuyor, korkunç günler başkaldırıyordu. Pare peristler tüm ahlaki kurallara haykırı olan yönleri izlediler. Bağdat ve Kerkük Müzeleri yağmalandı, o pahalı kalıtlar yabancı ülkelere kaçırıldı.”* cümleleri, olayların bitiş tarihinin mevcut rejimin devrildiği 2003'lü yılları anlatmaktadır. Bu tarihte İnci, üniversiteden mezun olmuş ve mesleğinde uzmanlaşmış biridir. Bu bölgede yetişkin bir insanın bu evreye gelmesi için ortalama 23-25 yaşlarında olması gerekmektedir. Dolayısıyla hikâyenin nesnel zaman çerçevesinin (1980- 2003) yılları arasında olduğu varsayılı bilinir.

3.4.2. Vaka Zamanı

Vaka zamanı romandaki olayların gerçekleştiği zamandır. Nesnel zaman akıp giderken, vaka zamanı basitçe olayın meydana geldiği zaman dilimini ifade eder. Bu nedenle olaylar aktarılırken eksiklikler ve kesintiler meydana gelebilir. Bu aktarımlar üç şekilde gerçekleşmektedir, bunlar:

a) Aynen aktarma: Nesnel zaman diliminde meydana gelen olayların değiştirilmeden özetlenerek kronolojik sıraya göre aktarılması yöntemidir.

b) Özetleme: Nesnel zamanda yaşananları detaylandırmadan, olayları özetleyerek ve kısaltarak aktarma yöntemidir.

c) Genişletme: Romancı veya anlatıcı belirli olayların, gerçeklerin, durumların veya nesnelere çağrıştırdığı çağrışımlara, anılara ve iç diyaloglara yanıt

olarak ileri veya geri hareket eder. Hedeflenen zamandan önce veya sonra olmuş veya olacak bazı olaylar hafıza ve hayal gücüyle eklenir. (Çetin, 2021: 131)

Münevver Molla Hassun'un hikâyelerinde vaka zamanı açısından bakılacak olursak “Solmayan Özlem”, “Gümüş Bulutlar Arasında” ve “Son Öpücük” adlı hikâyede aynen aktarma yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Yazarın sadece “Düne Yolculuk” adlı hikâyesi özetleyerek aktarma yöntemine uygun şekilde yazılmıştır.

3.5. Mekân

Geleneksel anlatım türlerinden olan destan, masal, halk hikâyeleri incelendiğinde bu içeriklerde mekân unsurlarına önem verilmediği görülmektedir. Türk edebiyat tarihinde eserlerde mekân unsurlarının işlenmesi Tanzimat döneminden sonra ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla mekân tasvirleri 18. yüzyıldan sonra belirli amaçlara göre yapılmış ve eserde geçen kişilerle ilişkilendirilmeye başlamıştır. 19. yüzyıldan sonra ise yazılan eserlerde seçilen mekânlar karakterlerin yaşadıkları veya arzuladıkları yerlere göre belirleniyordu.

Prof. Dr. Nurullah Çetin (2021:136) eserlerde geçen mekânları soyut ve somut olmak üzere iki farklı başlık altında incelemektedir. Bu başlıklar kendi içlerinde de belirli alt başlıklara ayrılıyor:

3.5.1. Somut Mekânlar

Bu mekânlar, eserlerde geçen karakterlerin yaşamlarını sürdürdükleri ve çeşitli faaliyette buldukları, bu evrene ait mekânlardır. Somut mekânlar ikiye ayrılmaktadır:

1. Açık mekanlar

2. Kapalı mekanlar

3.5.1.1. Açık Mekân

Münevver Hanım'ın yazmış olduğu hikâyelerin neredeyse tamamında açık mekân unsurlarına rastlamak mümkündür. Yazar hikâyelerinde genellikle yaşanmış ve gerek olayları ele almaktadır. Dolayısıyla hikâyelerde açık mekân unsurunun yaygın kullanımı oldukça doğaldır.

“Son Öpücük” adlı hikâye genel itibariyle açık mekânlara yer veren metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Hikâyede anlatılan olayın tamamı açık mekânda gerçekleşmektedir. Hikâyenin içeriğinde olayların cereyan ettiği mekânın adı tam belirtilmese de Irak'ın Kerkük iline bağlı bir köyde yaşandığını anlamak mümkündür. Yazar kendisiyle yapmış olduğumuz görüşmede hikâyede bahsi geçen köyün “Türkalan” köyü olduğunu belirtmiştir. Açık mekân olarak ele alınan bu köy yazarın “Düne Yolculuk” adlı hikâyesinde de karşımıza çıkmaktadır.

Türkalan köyü Kerkük ile Tikrit yolu üzerinde bulunan ve günümüzde yapılan çalışmalarla köy statüsünden çıkarılıp Kerkük şehir merkezine bağlanması hedeflenen, nüfusun neredeyse tamamı Irak Türklerinden oluşan bölgedir. Kesin veriler olmasa da, köyün yaklaşık 1000 haneli ve 5000 nüfusa sahip olduğu düşünülmektedir. 1987 yılında Baas rejimi tarafından alınan kararlar Irak Türkmenlerinin yoğun yaşadığı çevre arazilerden hukuka aykırı bir şekilde ve insanlık dışı yöntemlerle zorla Kürt bölgelerine veya Irak'ın güney illerine göçe zorlamasıdır. Bu olaylarda yaşanan en acı verici olay rejimin yirmiden fazla Türkmen köyünü, evlerini, dükkânlarını, okullarını, hastanelerini ve camilerini yok etmesidir.

Baas rejiminin Irak Türkmenlerine karşı göstermiş olduğu insanlık dışı tutumu Hürmüzlü (2020: 60) şöyle ortaya koyar: “*Rejim, Türkmen köylerini yıkmak gibi bu zalimce icraatını Beşir, Türkalın, Topzava, Tercil, Bulava, Badava, Kümbetler, Yayçı, Tokmaklı ve diğer birçok köyde uygulamıştır. Zorunlu göç, beş yıllık bir plan dâhilinde, Türkmenleri buldukları bölgelerden alıp yerlerine Arap aileler yerleştirilmesi şeklinde uygulanmaya devam etmiştir. Anılan beş yıllık plan, 1999 yılında tamamlanmak üzere, 1995 yılının ilk aylarında başlatılmıştır. Rejim, Türkmen bölgelerinde Türkmen varlığını anılan beş yıl içinde bitirmeyi hedeflemişti, ancak bu planında başarısız olunca - zorunlu göçe tabi tutma yöntemi dâhil rejimin Nisan 2003 tarihinde çökmesi gününe kadar, Araplaştırma çabalarına devam etmiştir.*”

“Düne Yolculuk” adlı hikâyede açık mekân olarak yine Kerkük iline bağlı “Yorgan Tepe” köyü karşımıza çıkmaktadır. Bu köyün bilindik en önemli özelliği eski Nuzi medeniyetine ait kalıntılara sahip olmasıydı. Nuzi, Nuzu veya günümüzde Yorgan Tepe Kerkük’ün güneybatısında, Dicle Nehri yakınında bulunan eski bir Mezopotamya şehridir. Bölge oldukça zengin arkeolojik eserlere, tabletlere sahiptir fakat bu eserlerin keşfedilmesi oldukça geç tarihlere tesadüf etmektedir. Eserin kahramanı arkeolojik kalıntıların çıkarılmasına şahitlik etmektedir:

“*Onlar tüm güçleriyle Yorgan Tepe’de, Nuzi tepelerinin altında gizemli kalıntıları kazmalar yoluyla izliyorlardı.*”

Yazarın neredeyse her edebî eserinde yer verilen Kerkük kalesi aynı hikâyede yine açık mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehrin sembolü diye nitelendirilen kale, yazarın ilham kaynaklarından biridir, dolayısıyla sıklıkla karşımıza çıkması oldukça doğaldır.

“Sessizlik Durağı” adlı hikâyenin tamamı açık mekânda gerçekleşmektedir. Mekân adı belirtilmeyen hikâye sanat merkezlerinden birinin yakınındaki otoparkta geçer.

“Solmayan Özlem” adlı hikâye genellikle kapalı mekânda cereyan etse de açık mekân olarak sadece ana karakterin kendi evinin bahçesi görülmektedir:

“Tülay evlerinin bahçesinde top oynuyordu. Güneş pırıl pırıl altın ışıklarını bahçenin her köşesine yayıyordu. Tülay ise, elindeki topuyla çok sevinçliydi, oynarken kâh sağa, kâh da sola topu atıyordu.”

“Derinlerde Anılar” adlı hikâye içerisinde açık mekân unsurlarını barındıran örnek hikâyelerden biridir. Hikâyede yer alan ilk açık mekân unsuru hikâyenin merkezî kişilerinin misafir gittikleri bir evin bahçesidir:

“O gün o, kardeşinin elinden tutup evin bahçesine, bülbülün kafesine doğru yürüdü ve içerideki bülbülün başını okşadı. Başını kaldırdığında, bahçenin bir köşesinde oturan Murat’ı gördü.”

İlk tanışmanın ardından bir süre sonra bu iki aile tekrar bir araya gelir. Bu buluşma yine açık mekânlardan birinde, bir piknik alanında gerçekleşmektedir:

“Yemyeşil bir bahar gününde her iki aile tekrar bir araya gelerek yürüyüşe çıktılar. Suzan hazırladığı tatlıları orada bulunanlara ikram ederken Murat uzandığında tatlılardan biri aniden yere düşüverdi. Tatlıyı almak için aynı anda eğilen gençler kafa kafaya çarpıştı.”

Hikâyede yer alan açık mekânlardan diğeri ise merkezî kişilerden biri olan Murat’ın çıktığı deniz yolculuğunda kaza sonucu ulaştığı bir adadır. Murat bu adada kaldığı iki yıl boyunca tarla işleriyle uğraşmıştır.

Göründüğü üzere hikâyelerin neredeyse tamamı açık mekânda geçmektedir fakat bu mekânların tasviri yok denecek kadar azdır. Bunun nedeni hikâyenin çevrenin tanımına değil olayların ve karakterlerin analizine bağlı olmasıdır.

3.5.1.2. Kapalı Mekân

Dar ve ya iç mekân olarak da bilinen kapalı mekân unsurları eserlerde genellikle iş yeri, ev ya da oda şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Münevver Hanım'ın yazmış olduğu “Derinlerde Anılar” adlı hikâyede yer alan kapalı mekân unsuru merkezî kişi olan Suzan'ın derin hayallere daldığı küçük bir odadır:

“Anılarının en derininde sessizce duran o anı aklından silmeye çalışan Suzan dar odanın bir köşesine oturuyordu. Kahverengi saçları iki yıldır giydiği siyah elbisenin üzerinde parlıyordu.”

Yazarın hikâyeleri arasında kapalı mekân unsurlarına “Solmayan Özlem” adlı hikâyede de yer verilmektedir. Hikâyenin merkezî kişisi çok küçük yaşta annesini kaybetmiş Tülay'dır. Hikâyede seçilen kapalı mekân karakterin kişiliğiyle bizzat bağlantılıdır. Burada seçilen ilk kapalı mekân unsuru küçük yaşlı Tülay'ın eğitim aldığı anaokuludur:

“Sınıf öğretmeni Tülay'ın fısıldamasını duyunca ona yaklaştı. Anaokulu öğrencisi olmasına rağmen yüzüne çizilmiş çekici anlamı görünce sordu:”

Hikâyede geçen diğer kapalı mekân unsuru merkezî kişinin babasının arabasıdır. Ders bitiminden sonra Tülay babasının arabasına doğru gider ve hikâyenin devamında baba ile kızı arasında diyalog gerçekleşir:

“Okulda ders saatleri sona erdi, okulun zili çalınca beyaz güllerle süslenen çantasını sırtına alıp okulun kapısında arabada bekleyen babasına doğru koştu. Babasına sarılırken gülümsemeye içinden sözcükler coştı.”

3.5.1.3. Soyut Mekân

Prof. Dr. Nurullah Çetin (2021: 137) soyut mekanları güzel ve iyi yer anlamına gelen “ütopik”, fantezilerin gerçekleşme alanı olarak hayalde üretilen “fantastik”, yaşadığımız evrene ait olmayan özellikle dinlerin sunulduğu “metafizik” ve insan duygu ve düşüncelerine, ruhsal yapısına uygun şekilde üretilen “duyusal” mekan olmakla dört farklı alt başlık altında incelenmektedir. Bu mekanlar genellikle soyut planda kalırlar, aynı zamanda soyut mekanlar hayali ve dünya dışı mekanlar olarak da bilinirler.

Münevver Molla Hassun’un hikâyeleri arasında soyut mekân unsurunun kullanıldığı tek hikâye “Gümüş Bulutların Arasında” hikâyesidir. Hikâyenin tamamı duyusal soyut mekânda gerçekleşmektedir. Rüyaya ait mekân şeklinde nitelendirilen duyusal mekân yazarın bizzat kendi hayal dünyasıdır. Yazar bu hikâyede kaybettiği babasına olan özlemine dile getirirken kendi hayal dünyasında babasıyla konuşabileceği, ona olan özlem duygusunu dile getireceği duyusal mekân üretmiştir:

“O, ah ve özleyiş dalgalarında, düşünce çatışmalarıyla şuursuz dünyasındaiken, o ise, sanki göç eden mevsimlerini aramak ister gibi, sanki zamanın onlardan çaldığı saniyeleri tekrar geri kazanmak istiyordu.”

Yine aynı hikâyede merkezî kişi kendisi olan yazar hayalinde Kerkük’ün ortasından akan Hasa su nehrinin kıyılarını canlandırıyor:

“Sıcak hisleri, düşlerinde Hasa su’nun dalgalı seslerini örüyordu. Bu dalgalar nehrin kenarında yeşil vefayı dikmişti, o kenarlar daima Gurgur Baba’nın alevleriyle aydınlanıyordu.”

3.5.2. Mekân Tasvirleri

Türk edebî eserleri incelendiği zaman yazarların genellikle estetik değerlere odaklandığı gözlemlenmektedir. Bu zaman yazarlar eserlerinde mekân tasvirlerine oldukça önem verir ve bir yerin veya şeyin güzelliğini ortaya çıkarmak için betimleyici teknikler kullanırlar.

Çetin’e göre (2021:140) eserlerde mekân tasviri yapılması için iyi bir gözlem gerekir. Yazarın mekân tasviri zamanı yapmış olduğu gözlem, okurlara eserde anlatılan çevreyi anlamak için kolaylık sağlar. Fakat bazı yazarlar gözlemi vurgularken, bazıları vurgulamazlar. Yine Çetin’e göre eserlerde mekân tasvirleri iki şekilde yapılmaktadır:

a) **Nesnel Tasvir:** Gerçekçi tasvirdir. Nesnel tasvir zamanı görülen ve gözlemlenen nesnelere ve olaylar ayrıntılı şekilde anlatılır. Genellikle uzun olan bu tasvirler, realist ve natüralist yazarların tercihleridir. Bu tasvir zamanı olaylar değiştirilmeden, olduğu gibi aktarılmaktadır. Nesnel tasvirde mekânlar o kadar detaylı anlatılıyor ki romanda bahsedilen olaylar sanki gerçek hayatta yaşanmış gibi görünür.

b) **Öznel Tasvir:** İzlenimci ve ya romantik tasvir olarak da bilinmektedir. Öznel tasvir zamanı mekân ayrıntılı olarak anlatılmaz, belirli bir önemi olan ve ilk başta ön planda görülen unsurlar aktarılır. Realist yazarlar mekânı bir bütün olarak tanımlarlar.

Münevver Molla Hassun’un hikâyelerinde olaylar genellikle açık mekânlarda, özellikle köy ve kasabalarda gerçekleşmektedir. Yazar olayların ilerleyişini anlatırken

açık mekân seçtiği zaman bu mekânların detaylı tasvirinden ziyade eser kahramanlarına ve olay aktarımına önem verir:

“Yemyeşil mısır tarlasında, dimdik duran Yaşar, elindeki kürekle suyun yolunu tarlasına doğru hızlıca çeviriyordu ve mır mır mırıldanıyordu” (S.Ö)

Burada yazar, kahramanın bulunduğu yeri detaylı şekilde tasvir etmemiş, mekânın sadece belli öneme sahip özelliklerini anlatmıştır. Öznel tasvir yöntemiyle kahramanın bulunduğu tarlayı anlatırken aslında yazar, kendi mülkünden zorla göç ettirilecek olan kahramanın bu olaylar yaşanırken herhangi siyasi faaliyetinin olmadığını, mevcut rejime karşı bir tehdit unsuru oluşturmadığını ve sıradan bir çiftçi olduğunu vurgulamaktadır.

“Burası dedelerimin yadigârı, çocukluk günlerimin hatırası, yaşamımın gizemi ve geleceğimin aynasıdır.” (S.Ö)

Yazar, kahramanın yıkılmak üzere olan evini anlatırken nesnel anlatımdan ziyade, kahramanın duygularını ve iç dünyasını daha çarpıcı ifadelerle yansıtmak için şairane üslup kullanarak öznel tasvir yapmıştır. Tasvir edilen mekânın manevi değeri anlatılırken renkli ve süslü dil kullanılmıştır.

3.6. Kişiler Kadrosu

Roman ve hikâyelerin en önemli kurgularından biri kişiler kadrosudur. Bu kişiler içerikte ya özne ya da nesne konumunda olurlar. Olayların dinamik ve verimli şekilde gelişebilmesi için birilerinin onları yönlendirmesi ve uygulaması gerekiyor. Kişiler kadrosu genellikle insanlardan oluşur. Ancak romandaki karakterlerin hayvanlar, nesnelere, harfler, sayılar, işaretler vb. olduğu da görülmektedir. Temsili unsurlar, çoğu

zaman insanın özelliklerini, duygularını ve fikirlerini aktarma görevi taşıyan, insan figürleri dışındaki sembollerden oluşur.

Eserlerde yer alan karakterler genel olarak olumlu ya da olumsuz karakterler, yani iyi ve ya kötü karakterler olarak karşımıza çıkarlar.

Olumlu karakterler yazarın yararlı bulduğu bir değere sahip olan kişilerdir. Romancılar sıklıkla bu kişileri okurlara örnek olarak sunarlar. Bazıları ideal tip, bazıları ise tatmin edici ve nazik, iradeli ve umut ve umut aşıl原因an rol modellerdir. Bu kişiler genellikle güçlü, iyimser, kararlı konumdadırlar ve okurlara umut ve güven hissi vermektedirler.

Olumsuz kişiler ise yazarın değerlerinin kötü, çirkin ve zararlı olduğunu düşündüğü kişilerdir. Bu kişiler genellikle topluma zararlı ve yıkıcıdırlar ve korkuya, kaygıya, hayal kırıklığına ve umutsuzluğa neden olurlar. (Çetin, 2021: 144-148)

Münevver Hanım'ın hikâyelerinde kişiler kadrosunun sayısı oldukça azdır. Bu hikâyelerde yer alan kişiler kadrosunun neredeyse tamamı genellikle iyimser, olumlu kişilerdir. Hikâyelerde geçen olumsuz kişiler isimlendirilmemiş ve genelleme yapılmıştır. Bu hikâyelerde yer alan olumsuz kişiler aslında diktatör rejimi ve onun sebep olduğu durumları temsil amaçlı yazılmıştır.

3.6.1. Merkezî ve Yardımcı Kişiler

Birincil konumda olan bu kişi romanın tamamında veya büyük bölümünde karşımıza çıkar. Bu kişiler genellikle özne konumundadır ve eserdeki diğer kişiler ise ona göre nesne konumunda olurlar. Bazen pasif bir rol oynasa da yine romanda merkezi bir yere sahip olurlar. Diğer kişiler ana karakterin yanında yer alır, onun etrafında döner ve

bir şekilde ona bağılı olurlar. Merkez kişi, ister aktif ister pasif konumda olsun, etrafındaki olayları odaklayan ve organik bir bütün oluşturan güç konumda olur.

Yardımcı kişiler ise, türlerine ve kişilik özelliklerine göre zaman zaman ortaya çıkan, olayların veya koşulların gerçekleşmesi için gerekli olan, görünmez ve faydalı unsurlardır. Genellikle bir isim veya kendilerine verilen kısa bir görev şeklinde sunulurlar. Yeni analizlerde pek kullanışlı değiller. (Çetin, 2021:148)

Münevver Hanım'ın yazmış olduğu “Son Öpücük” hikâyesinin yardımcı kişisi Yaşar iken, merkezî kişi Yaşar'ın babasıdır. Yazar yan karakterden ziyade hikâyenin ana karakterine isim vermemiştir. Bunun nedeni hikâyede kişilerin değil olayların vurgulanmak istenmesidir. Yaşar'ın babasının yazılmış olan “*Tarlaya yakın çamur evin duvarına dayanarak, geleceğin neler gizlediğini telaşla bekler gibi sağ elini, çizgilerle süslü sağ yanağının üzerine bırakıp düşünüyordu, yaşlı adam.*” cümleden, çiftlik işleriyle uğraşan yaşlı bir adam olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyede bu cümle dışında kişilerin fiziksel özelliğine dair bilgi bulunmamaktadır.

“Solmayan Özlem” adlı hikâyenin ise merkezî kişisi anaokulu öğrencisi olan Tülay'dır. Küçük yaşlı Tülay, annesinin acı kaybından sonra yoğun duygular yaşayan ve bu duyguları ifade etmekten çekinmeyen bir tiptir. Hikâyede yer alan yardımcı kişiler küçük kızın anaokulu öğretmeni ve babasıdır. Bu karakterler isimlendirilmemiştir.

Yazarın “Düne Yolculuk” hikâyesinin merkezî kişisi yaşadığı olaylardan etkilenen ve kendisine büyük hedefler koyan İnci'dir. Hikâyedeki olayların tamamı İnci'nin etrafında gerçekleşmektedir. Yazar hikâyede yer alan olayların ilerleyişinde İnci'nin o dönemde hangi yaş aralığında olduğunu da belirtmiş ve bu yaşlara göre fiziksel özelliklerinden de bahsetmiştir. Onlu yaşlarındayken renkli gözlü, masum mizaçlı merkezî kişi, on sekizli yaşlarda artık ayakları yere daha sert basan, servi boylu, altın

renkli ve omuzlarının aşağı sarkan uzun saçlı, beyaz tenli ve dolgun birisidir. Hikâyede yer alan yan karakter İnci'nin babasıdır. Yazar burada yer alan yan karaktere de isim vermemiştir.

“Gümüş Bulutlar Arasında” hikâyesinde ise, merkezî kişi ve yardımcı kişi aslında tek bir karakter, gerçekte yazarın kendisidir. Hikâyedeki kişilerin hiç biri isimlendirilmemiştir. Burada yer alan kişilerin cinsiyetleri belirlenmemiştir. Merkezî kişinin fiziksel özellikleri ifade edilmese de, yardımcı kişinin kumral ve kısa saçlı biri olduğu anlaşılmaktadır.

Ruhsal boyutta, rüya, hayal ürünü gibi görünen hikâyede anlatılmak istenen olay aslında tam bir çizgi üzerinde devam etmez. Okurları muallakta bırakır. Yazarın kendisiyle yaptığımız kişisel görüşmede hikâye içeriğinde bahsetmese de aslında merkezî kişinin kendisi, yardımcı kişinin ise rahmetli babası olduğunu söylemiştir.

Yazarın “Sessizlik Durağı” adlı hikâyesi de kişiler kadrosunun isimlendirilmediği hikâyeler arasında yer almaktadır. Adları belirtilmese de orijinali Arapça olan hikâyeden merkezî kişinin erkek, yardımcı kişinin ise kadın olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyenin merkezî kişisi platonik aşk duygusu yaşayan birisidir ve karşısındaki kişiye duygularını açmakta oldukça tereddüt etmektedir. Sadece merkezî ve yardımcı kişilerin yer aldığı hikâyede her iki karakterin de sanatla uğraştığı belirtilse de, fiziksel özelliklerine yer verilmemiştir.

“Derinlerde Anılar” adlı hikâyenin merkezî kişisi Suzan adında genç bir kadındır. Suzan daha önce hiç âşık olmamış, bilgisayar bölümünde eğitim alsa da mesleğini icra etmemiş, babasının dikiş fabrikasında yönetici olarak çalışan, uzun ve kahve saçlı oldukça bakımlı ve utangaç birisidir. Hikâyedeki iki merkezî kişi vardır ve bu kişilerden diğerisi oldukça iyi görünüme sahip Murat adlı bir gençtir. Murat işletme bölümünden

mezundur ve bir misafirlikte gördüğü Suzan'a âşıktır. Her iki karakter ailelerine oldukça bağlı mizaçtadırlar. Hikâyede yer alan yardımcı kişiler bu iki gencin aile üyeleridir. Suzan'ın babası, annesi ve kardeşi, aynı zamanda Murat'ın anne ve babası hikâyede yardımcı kişiler olarak belirtilse de isimlendirilmeyen karakterler arasındadır. Bu durum Münevver Molla Hassun'un hikâyelerinde oldukça yaygın görünen bir durumdur.

3.7. Anlatma Yöntemi ve Öğeleri

3.7.1. Kurgulama Tekniği ve Öğeleri

Kurgulama tekniği, bir romancının bir hikâyeyi belirli bir anlatım stiline göre düzenleme şeklidir. Yazarın hikâyelerinin tamamı baştan başlatma sistemi ile yazılmıştır. Hikâyeler arasında sadece "Derinlerde Anılar" başlıklı hikâye sondan başlatma örneğine uygundur.

3.7.2. Hikâyelere Ad Verme

Roman ve hikâye kurgularının ilk unsuru, onlara verilen adlardır. Hikâyelere ad verirken romanlarda olduğu gibi öncelikle içerikte yer alan kurgunun tamamı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu tür yazılara ad verilirken özellikle cazibeli olması ve okurların dikkatini çekme özelliğine dikkat edilir.

Hikâyelere verilen isimler içeriği temsil edecek şekilde simgesel değer taşırlar. Dolayısıyla bu simgesel değerlerin incelenmesi gerekmektedir. Eserlere verilen adlar genellikle romanın konusuna ya da ana karakterlere göndermede bulunurlar.

Münevver Molla Hassun'un hikâyelerine verilen adlar genellikle hikâyenin içeriğine göndermede bulunan adlardır. Yazarın hikâyelerine baş kişi ya da iki kişinin isminin yer aldığı adlar verilmemiştir.

3.7.2.1. Son Öpücük

Hikâyenin adı Irak'ın Kerkük iline bağlı Türkalan köyünde yaşanan acımasız ve haksız politikanın uygulandığı mekânda, yaşanmış ve köy halkının aklına kazılmış, unutulmaz bir olaydan almaktadır. Evi yıkılmak üzere olan adam, anılarıyla dolu bu yeri terk etmiyor, duvarları yıkılan binanın taşları arasında şehit olan oğlunun fotoğrafını yerden kaldırarak bağrına basıyor:

“Yıkın, yıkın! Her şeyi yıkın, ama bunu yok, yok!” diyerek, konutunun çöküntüleri altında kaybolmasın diye, şehit oğlunun biricik fotoğrafını, büyük bir telaşla kapıp, öpe öpe ölüm yağmuruna meydan okuyarak bağrına bastı.”

Hikâyeye verilen “Son Öpücük” adı, yaşlı adamın oğlunun fotoğrafını son kez öpmesi olayından almaktadır. Çünkü bu olayın ardından evin tavanında düşen duvar parçası adamın hayatına son verecektir. Fakat o fotoğrafa konulan son öpücük bölge halkı için bir vefa ve kahramanlık destanı niteliği taşıyacaktır:

“Yaşarın babası, bu son öpücükle yeni bir vefa ve kahramanlık destanı yazarak, hayatının mertlik kokan son şerbetini kana kana içti.”

3.7.2.2. Düne Yolculuk

Bu hikâyeye verilen ad, hikâyenin ana karakteri olan İnci'nin küçük yaşlarda gözleriyle şahit olduğu yolsuzluklara karşı kendisine vermiş olduğu söz ve hedefi anlatmaktadır. Hikâyede seçilen ad, aslında karakterin yetişkin yaşlarda arzu ettiği mesleği icra ederken kendisini bu meslekten vazgeçirmeye çalışan arkadaşına vermiş olduğu tepkidir:

“Burada, iş hem güçtür, hem de yorucudur. Buradaki taş ve topraklar arasında çalışmak, senin bu yumuşaklığına yakışmaz”, dedi.

İnci öfkelenerek:

-“Yumuşaklığı erteledim amacıma ererek”, dedi. Sonra ekledi:

- “Düne yolculuk”, o benim kararım.”

3.7.2.3. Gümüş Bulutlar Arasında

Hikâyenin ilk cümlesi okunduğu zaman, içerikte yer alan “Gümüş Bulut” ifadesinin bulutların gece yarısı ayın ışıklarla aydınlandığı zaman almış olduğu renk olduğu düşünülmektedir:

“Saat akreplerin dönmesiyle, ağaçların yaprakları koyu yeşillerini soyarak, akşam kumruları üstüne dökülürken, güneşin ruh gölgeleri ardında kaybolmasıyla ve gece karanlık uzantısının gökyüzünü örtmesiyle birlikte içimde yerleşen parlak gümüş renkli köpükler yeryüzüne gönderilen ay ışığını kucakladı.”

Benzer ifade hikâyenin son cümlesinde de yer almaktadır:

“Varlığın nağmeleri ile gümüş bulutların kucaklarına daldılar ve aydınlığı saçtılar ayların yanağına.”

Fakat hikâyenin tamamı duyuşal soyut mekânda gerçekleşmektedir. Hikâyede yazılanlar aslında yazarın kendi hayal dünyasında yer alan iç konuşmasıdır. Dolayısıyla hikâyeye verilen “Gümüş Bulutlar Arasında” başlığı gerçek anlamdan ziyade, hayal dünyasını yansıtan niteliktedir.

3.7.2.4. Solmayan Özlem

Hikâyenin tamamı annesini kaybeden anaokulu öğrencisi Tülay’ın yaşadıklarını anlatmaktadır. Annesinin beklenmedik ölümü kahramanı oldukça derinden etkilemiştir. Yaşamış olduğu her olayda annesizliğin zorluğunu ve ona karşı duymuş olduğu ağır özlemi dile getiren Tülay, babasıyla beraber oldukça zor bir dönemden geçmektedir. Hikâyede bahsi geçen kişiler Münevver Hanım’ın oldukça değer verdiği kuzeni, öğretmen Ayhan Hanım ve ailesidir. Yazar ana karakterlerin yaşadığı acı olaya bizzat şahit olmuş ve bu hüznü onlarla beraber paylaşmıştır. Hikâyeye verilen “Solmayan Özlem” adı, yaşı küçük fakat ruhu derin Tülay dışında, yazarın kendisinin de rahmetli Ayhan Hanım’a duymuş olduğu özlem duygusundan alınmaktadır.

3.7.2.5. Sessizlik Durağı

Hikâye sanat merkezinin tam yanında arabasını park edip, içeride resim yapan bir kadını izleyen adamın kendi içinde yaşadığı aşk karmaşasını anlatmaktadır. Bu kişi aşkını itiraf etmekte tereddüt etmektedir. Bir türlü cesaretini toplayamayan adam bu durakta arabasının içerisinde kadını izlemekle yetinmektedir. Bir zaman sonra adım atmaya karar

veren adam her zaman kadını izlediği durakta karşısına geçer ve aşkını itiraf eder. Fakat bu itiraf karşısında aldığı cevap sadece sessizlik olmuştur. Çünkü kadın konuşma yeteneği olmayan birisidir. Hikâyenin adı olay örgüsünden alınmıştır.

3.7.2.6. Derinlerde Anılar

Hikâye merkezî kişi olan Suzan'ın dar bir odada hatırladıkça canını acıtan, unutmaya çalıştığı ama bir aslında unutmayı hiç istemediği bir anı hatırlamasıyla başlar. Sevdiği adamla kavuşamayan, aralarına iki yıllık bir ayrılık giren ve adamın akıbetinden habersiz olan Suzan gördüğü en ufak şeyde Murat'ı hatırlamaktadır. Ona kalbini ısıtan bu adamı hatırlatan en önemli detay kafeste öten bir bülbüldür. Odasının hemen yanındaki pencerede kendince öten bülbülün sesi Suzan'a Murat'ı ilk gördüğü gün misafir gittikleri bir evin bahçesindeki bülbülü hatırlatmaktadır.

“Pencerenin yanında duran kafeste öten bülbülün sesi ona canını acıtan en derin anılarını hatırlatıyordu.”

Hikâyeye adını olay örgüsünden almıştır.

3.8. Olay Örgüsü

Olay örgüsü romandaki olayların özet şeklinde sunulmasıdır. Anlatıcı olay örgüsünü anlatırken sonuç - neden ilkesine bağlı kalmalıdır. Aksi takdirde olay eksiksiz bir yapı olarak aktarılamaz ve kesintiler yaşanabilir. Olayların birbirini tamamlaması için kaçınılmazlık ilkesine saygı göstermek ve olayları sunarken zaman olgusunu dikkate almak gerekir. Gergin anlatım tutarsızlık

yaratır ve romanı daha az okunabilir hale getirir. Zamansal olgular hesaba katıldığında bile nedensel ilişkiler nedeniyle gölgede kalıyorlar. (Foster, 2001: 128)

Münevver Molla Hassun'un hikâyelerini incelediğimizde olaylarda neden-sonuç ilkesine bağlı kalındığını görmekteyiz. Yazarın hikâyelerinde olay örgüsü giriş, gelişme ve sonuç şeklinde bölümlendirilmiştir. Her hikâye, mekân ve zaman tasvirleriyle başlamaktadır. Hikâyelerin tamamı baştan başlatma sistemi ile yazılmıştır.

Münevver Hanım, hikâyelerinde okuyucuyu belirsizlik içerisinde bırakmıyor. Olaylar belirli yerlerde başlar ve bu yerlerin tasvirleri verilir yazarın hikâyeleri çoğu zaman kişi değil, olay merkezlidir. Çünkü bir edebiyatçı olarak Münevver Hanım yaşadığı toplumun uğradığı baskılar ve zorlu şartları kalemiyle anlatmaya çalışan sanatçılardandır. Toplumu etkileyen olayları çoğu zaman şiirle ifade eden Münevver Hanım ara sıra hikâyeciliğe de başvurmuştur.

3.8.1. Son Öpücük

Elinde kürekle yeşil mısır tarlasında duran Yaşar, "Etnik kimliğimi değiştirmek dine aykırı bir eylem ve utanç verici bir uygulamadır. Etnik kimliğimi ne pahasına olursa olsun değiştirmeyeceğim ve değiştirilmesine de izin vermeyeceğim" diyerek mırıldanıyordu. Yaşar, babası ve diğer köylüler işlerine devam ederken yüksek hızla gelen siyah bir araç yanlarında durur ve içerisinden üç kişi aşağıya iner. Gelen kişiler Baas Partisi görevlileridir. Köylülere yaklaşan görevli tehditkâr tonda arazi sahibinin kim olduğunu sorar. Kendisini tarla sahibi olarak tanıtan Yaşar'ın babası onlara kim olduklarını sorduğundaysa, "Hakkımızda daha fazlasını bilmenize gerek yok. Yakında bu şehirden ayrılacaksınız!", şeklinde cevap alır. Neden onların yaşadığı arazi diye

sorulduğundaysa, bölgenin petrol sahası olduğunu, itiraz etme haklarının olmadığını ve zorluk çıkaranların cezalandırılacağı uyarısıyla karşı karşıya kalırlar.

Yapılan uyarılardan sonra başlarına geleceklerden korkan köylüler kısa zaman içerisinde evlerini terk etmek zorunda kalırlar. Fakat Yaşar ve babası bu durumu kabullenmeyip yaşadıkları evlerinin önünde itiraz göstergesi olarak çadır kurar ve olabilecekleri kabullenerek direnç gösterirler.

Yıkım günü geldiği zaman yetkililer yaşlı adamın varlığını önemsemez ve evinin tam yanındayken yaşadığı müstakil evi ağır makinelerle yıkmaya başlarlar. Yere dökülen duvar parçaları arasında yaşlı adam şehit oğlunun fotoğrafını kaldırır ve ona sıkıca sarılır. Elindeki fotoğrafı son kez öpen adam tavandan düşen beton parçası altında kalır ve kucağında oğlunun fotoğrafıyla birlikte hayata gözlerini kapatır.

Yaşanan olay çevre halkını oldukça derinden etkiler ve yaşlı adam bölgedeki direniş için kahramanlık örneği sergilemiş olur.

3.8.2. Düne Yolculuk

Onuncu baharında olan İnci, babasıyla beraber Yorgan Tepe bölgesinde arkeolojik kazılar yapılan çalışanları izlememektedir. Bölge tarihi Nuzi devletinin günümüzde verilen addır. Dolayısıyla bu bölgede benzeri kazıların yapılması oldukça sık görülmektedir. Fakat küçük kız, o an yapılan kazıların yasal olmadığını anlayacak yaşta değildi.

Tepenin gölgeli yerinde çadırda dinlenen İnci, ansızın eğlen araba sesiyle irkilir. Arabadan inen üç kişi oldukça iyi görünümündedir. Onlardan birinin elinde siyah bavul vardır. Yaşanacaklara hazır olmayan kızcağız gördükleri karşısında panik yapmakta ve

babasını seslemektedir. Gelen kişilerden biri arkeolojik kazıda bulunan antik eşyaları hızlıca siyah bavula koymaktadır. O an kızcağz ve babası bu kişilerin yasal çalışan olmadığını ve aslında birer hırsız olduklarını anlamıştır, fakat ellerinden bir şey gelmemektedir.

Yaşanan olaydan oldukça etkilenen İnci, şahit olduğu o anları yetişkin olana kadar unutmuş değildir. Yaşadıkları köyde kız çocuklarının eğitim alması pek yaygın olmasa da babası ona iyi bir eğitim vermek için ileri zamanda köyden şehre göç etmiştir. Tarla işlerini bırakan babası büyük şehirde zengin bir ailenin yanında bahçıvanlık yapmaktadır.

On sekizinci baharında, servi boylu, altın saçlı, beyaz tenli genç kız olan İnci adeta bilim seferindeydi. Yıllar geçse bile bütün detaylarıyla yaşadığı o anları hatırlayan İnci, sanki bir çözüm arayışındaydı. Lisans eğitimi dönemi yaklaştığında yurdunu ve toprağını gönülden seven kızcağz yükseköğretimini Kalıt Bilimleri bölümünden yana kullanmıştır. Onun için artık tek bir hedef vardır, bu tür olayların tekrar yaşanmasını engellemek ve yurdun emanetlerine sahip çıkmak.

Kurmuş olduğu hayale ve hedefe ulaşmak için durmadan çalışan kahraman, özel hayatını ertelemeyi tercih etmektedir. Katılacağı ilk arkeolojik çalışmada yapılan işin tehlikeli, bazen ürkütücü olabileceği ve bu işin kadınlar için pek uygun olmayacağı uyarılarına rağmen asla vazgeçmemektedir.

Tarihi çok eskilere dayanan Arapha'nın şimdiki Kerkük dediğimiz, M.Ö 2600 tarihine dayanan Kalesi'nin, 1997 yılında Hasa Su Irmağına bakan tarafında, işçiler ve yöneticiler tarafından bir kapı bulunur. O kapı tarihi meçhul olan, gömülü ama muhteşem bir memlekete ait bir kapıydı. Tatlı, nazik ve azimli kız, yurdunun o defineleri yaban ellere göçmesin diye yoğun bir çalışma sürdürmektedir.

Bu çalışmalarda eski bir tablo daha bulunur ve o tabloda yazılanları çalışanlar arasında sadece İnci okuyabilmektedir, bu bir aşk şiiridir.

İşine bu denli âşık olan İnci günler geçtikçe tekrar hayal kırıklığına uğramıştır. Ülkede yapılan savaşlar, hırsızlık olaylarını da beraberinde getirmiştir. Belirli belirsiz kazılar artmış, bulunan eşyalar yurtdışına kaçırılmış, müzeler yağmalanmıştır. Yaşanan olaylar kızcağızı oldukça derinden etkilemektedir:

“- İşte tarih kendisini tekrarlıyor, dedi. Gönlünün en derin köşesinde saklı tuttuğu yaralar, yeniden bir daha söküldü.”

Fakat her şeye rağmen İnci vazgeçmemektedir. Yurdunun kaburgasına dikilen hançeri sökeceğine ve ölmeden önce parçalanan tarihini toplayacağına yemin etmiştir. O artık daha güçlü adımlar atmaktadır.

3.8.3. Solmayan Özlem

Kırmızı karanfil gülünü çizen Tülay kendisiyle konuşmaktadır:

“- Sen karanfil gülünü çok severdin. Bugün bunu senin için getiririm, bu güllü sevdiğin için doya doya kokla.”

Tülay'ın fısıldadığını gören anaokulu sınıf öğretmeni yapmış olduğu resmi çok beğendiğini ve arkadaşlarının da görebilmesi için resim bittikten sonra masasına bırakmasını söyler. Bunu duyan Tülay oldukça üzülmüştür. Bunu gören öğretmen, üzüntüsünün nedenini sorar, çünkü bu resimle oldukça yüksek puan alacaktır. Nemli gözlerle öğretmenine bakan Tülay:

“ – Hayır, hocam, özür dilerim çizdiğim bu resmi teslim etmeyeceğim. Bu resmi anneme götüreceğim” diye cevap verir. Küçük kızın öğretmeni almış olduğu cevapla oldukça sarsılmıştır. Çünkü küçük Tülay’ın annesi kısa zaman önce vefat etmiştir. Bu koca yürekli kızcağızı sakinleştirmek için ona:

“- Tülay’cım, tüm çizdiğiniz resimler için bir sergi düzenleyeceğiz. Annen, senin resmini sergide görünce çok sevinecek.” der.

Tülay, bu söze hiçte gülümsememiştir. Gülümsemesini hüznün dalgaları arasında saklamış, sınırsız rüyalarını, gözlerinde arzuyu, gönlünde mutluluğu gizlemiştir. Dolu dolu gözlerle öğretmenine:

“- Benim annem, o sergiye hiçte gelmeyecek, çünkü o bu dünyadan göç etti”, cevabını verir.

Öğretmen, bu acı dolu sözleri duyduğunda, gözlerine dolan yaşları saklayarak, öksüz kızı kucaklar:

“- Sen, büyüyeceksin, okulu bitirdikten sonra yüksek diploma aldığında, annenin gözleri aydın olacaktır. Hele hele sen güzel bir ressam olacaksın.” der.

Tülay, en anlamlı bakışlarıyla öğretmenin gözlerine bakarak, yüzünde nazik bir gülümseme çizer.

Okulda, ders saatleri bitmiştir. Tülay, beyaz güllerle süslenen çantasını sırtına atıp, okulun kapısında arabada bekleyen babasına doğru koşmaktadır. Artık önceki kadar üzgün değildir. Öğretmenin ona söylemiş oldukları küçük kızcağız için oldukça değerlidir, dolayısıyla ders zamanı yaşananları heyecanla babasına anlatır.

Tülay, eve döndüğünde, çizdiği karanfil gülünü diğer resimleri arasında saklar ve derin bir uykuya dalar. Uykusunda pembe elbisesiyle annesine doğru koşar ve ona özlem

dolu duygularını dile getirir. Aniden uyanan küçük kız hıçkırıklara boğularak ağlamaktadır. Bunu duyan babası hızlıca kızının yanına koşar ve onu sakinleştirir.

Tülay, anaokulunda çocuk bayramı münasebetiyle düzenlenen faaliyetlerin birine katılmıştır. Orada söyleyeceği şarkı da annesi ile ilgilidir. Yoğun duyguyla sergilemiş olduğu performans kendisini yarışmanın birincisi yapmıştır.

Rengârenk baharın bir yeşil gününde, Tülay, evlerinin bahçesinde top oynarken onu camdan izleyen babası rahmetli eş, Ayhan'ı hatırlamaktadır. O arada elindeki topu uzağa atan ve bir yere odaklana Tülay babasının dikkatini çekmiştir. Küçücük avuçlarıyla bahçenin toprağından bir miktar toplayan Tülay, elindeki toprağı masaya bırakır. Gözyaşlarıyla ıslanan topraktan adeta insan figürü yapar. Bu durum babası için oldukça ilgi çekmektedir. Kendisine toplamış olduğu topraklardan ne yapmaya çalıştığını sorar. Aldığı cevap içler acısıdır:

“- Annemi yapıyorum babacığım, ben annemi özleyerek yapıyorum! Günlerin birinde , "Allah insanı çamurdan yaratmış" demedin mi?"

3.8.4. Gümüş Bulutlar Arasında

Gece yarısı Ay'ın ışıklandığı bulutların gümüş renk almasını izleyen ana karakter hayal dünyasına dalmıştır. Adeta kendi kendiyile konuşan, adı ve cinsiyeti belli olmayan merkezî kişi, duygu karmaşası içerisinde. Hayalinde canlandığı birinin kumral, alnını örten ve omuzuna kadar uzanan saçlarını hayal ediyor, gülerken kırışan yüzünü ve umut dolu bakışlarını özlemektedir.

Düşünce dünyasında, kendi zindanında mahkûm olan karakter, aya merdiven dayayarak ona ulaşmayı arzulamaktadır. O sırada kulağına aşk ve özlem sözcükleri

fısıldanmaktadır, fakat merkezî kişi bu fısıltıların gerçek mi, oksa hayal ürünü mü olduğunu ayırt edememektedir.

Eline aldığı lambanın loş ışığıyla Ay'a doğru yürüyen kahraman kendini sorgulamaktadır: *“Nasıl bu derin suskunluğunu aşacaktır?”* Aniden aslında kapılmış olduğu suskunluğun acılarını avutacak ve cesaretlendirecek bir güç olabileceğini düşünür:

“- Ben bitkin âşığım... Susuzluğum ezeldendir, yalnızca senin derin nehrinden doyacağım... Duyguları karmakarışık oldu.”

Konuşanın kim olduğundan emin değildir, fakat duymuş olduğu ses karşısında nutkunu kaybetmiştir:

“- Şaşkın mihrabına geri dön, tekrar hapis kapını kapat... Senin çırağına ihtiyacım yoktur, bana ayımdaki sürekli olan ışık yeter.. Artık beni bekleme şafağın saydamlığında.”

Duyduğu cümleler merkezî kişiyi adeta uykudan uyandırmıştır, artık daha duygusaldır. Eski anıları hatırlamış ve hüzünlenmiştir. Hikâyenin sonunda her iki karakter sarılarak vedalaşmaktadır.

Münevver Molla Hassun'un yazmış olduğu hikâyelerin tamamı gerçek olaylardan alınmıştır. Kendisine ait 4 hikâye arasında sadece “Gümüş Bulutlar Arasında” hikâyesi farklılık göstermektedir. Hikâyenin içeriğinde karakterlerin cinsiyeti ve kimliği okurlara sunulmamıştır. Fakat yazarın kendisiyle yaptığımız görüşmede bu hikâyenin ana karakterin kendisi olduğu ve hayalindeki kişinin de rahmeti babası olduğunu öğrenmiş olduk. Hikâye okunurken bu bilgi göz önünde bulundurulduğu zaman, hikâyede işlenen konu daha kolay anlaşılacaktır.

3.8.5. Sessizlik Durağı

Adı belirtilmeyen merkezî kişi sanat merkezlerinden birinin hemen yanındaki durakta arabasını paketmiş, içeride kelebeklerle dolu bir tablo yapan birini izlemektedir. Bu onun sık sık yapmış olduğu bir eylemdir. Çünkü merkezî kişi içten içe bu kişiye âşıktır. Fakat duygularını ifade etmekte oldukça zorlanmakta ve çekingen tavır sergilemektedir.

Bir gün sanat merkezine giderken o kişiyle karşılaşır ve ondan sıcak bir tavır bekler, ama bu gerçekleşmez. O kişi hiç tepki vermeden yanından geçerek yoluna devam eder. Bu durum merkezî kişinin duygularını daha da bastırmasına neden olmaktadır:

“Gülümsemesini bekliyordu ama o, elindeki güzel bir sanat eseri ile yarışmaya katılmaya kararlıydı, yanından düz geçerek yoluna devam etti. Bir an kendini topladı, duygularını bir kenara bıraktı ve yaşadığı duyguları bastırarak sadece sanat yolunda ilerlemeye devam edeceğine dair kendine söz verdi.”

Bir zaman sonra cesaretini toplayan merkezî kişi bu defa oldukça kararlıdır. Yine aynı durakta arabasının yanında âşık olduğu kadını bekler ve o şairane bir üslupla duygularını ifade eder:

“-Keşke bilsen seninle konuşmak için, senden gelecek tek bir sözü duymak için ne kadar da susadım. Diyeceğin tek bir sözü kalbime dövme olarak kazıyabilirim. Bu oyle bir susuzluk ki, damarlarımda kanı bile kurutabilir.”

Fakat bu durum merkezî kişiye mutlu etmez, çünkü duyguları karşısında aldığı cevap derin bir sessizliktir. Bu durum karşısında şaşkına dönen karakter ne yapacağını bilmez ve panik halinde arabasına binerek bir bahaneyle oradan uzaklaşır. Hikâyenin

sonunda bu kişinin aslında konuşma yeteneği olmayan birisi olduğu ve bu nedenle cevap veremediği ortaya çıkar.

3.9. Olay Bütünlüğü

“Romanda metin halkaların em düzenlenişinde, olay örgüsünün yerleştiriliş biçiminde, anlamlı bir bütün içinde bir sunuluşunda uyulan sistem, bize olay bütünlüğünü verir.” (Çetin, 2007:194).

Olay bütünlüğü aynı zamanda olay kompozisyonu olarak da bilinmekte ve bazı şekillere sahiptir. Bunlar aşağıdakilerdir:

1. Hal değişimi kalıp
2. Arayış yolculuğu kalıbı
3. Organik bütünlük,
4. Dalga biçimi
5. Mekanik yapılaşmalar.

Münevver Hanım'ın hikâyeleri arasında dalga biçimi ve mekanik yapılaşma teknikleri unsurlarına rast gelinmemiştir.

3.9.1. Hal Değişimi Kalıbı

Roman ve hikâyelerde olay bütünlüğü sağlanırken karakterlerin birden fazla halinden yararlanıla bilinir. Bu oldukça doğaldır çünkü gerçek hayatta da insanlar zaman zaman farklı psikolojik ruh yaşar ve bazen kötü bir halden iyi hale veya aksi duruma gelebilir.

Münevver Molla Hassun “Son Öpücük” adlı hikâyesinde olay bütünlüğünü sağlarken bu tekniği kullanmıştır. Hikâyenin merkezî kişisi olan Yaşar’ın babası başlarda Türkalın köyünde yaşayan, bir oğlu şehit olmuş, kendi halinde tarla işleriyle uğraşan, siyasetten uzak, kimseyle işi olmayan sıradan bir vatandaşken, köyünün boşaltılıp, evinin yıkılacağı haberini aldıktan sonra adeta öfke dolu, dönemin siyasi rejimine başkaldıran ve baskılara boyun eğmeyen biri gibi yeni bir hal değişimine girmektedir. Hikâyenin sonunda kahraman evinin yıkılan duvarları altında can verirken adeta sıradan bir köylü statüsünden çıkmış ve çevrede milli kahraman gibi tanınmıştır:

“Yaşarın babası, bu son öpücükle yeni bir vefa ve kahramanlık destanı yazarak, hayatının mertlik kokan son şerbetini kana kana içti.”

Yazarın “Derinlerde Anılar” adlı hikâyesinde de hal değişimi unsuruna rast gelmektedir. Şöyle ki hikâyenin merkezî kişisi olan Suzan en başlarda neşeli, hayat dolu ve oldukça bakımlı bir genç kız iken, âşık olduğu adama kavuşamayınca ve o adamdan iki yıl kadar bir sürede haber alamayınca ruhen çökmüş, devamlı siyah giren ve karalar bağlayan birine dönüşmüştür.

3.9.2. Arayış Yolculuğu Kalıbı

Arayış yolculuğu kalıbı özellik olarak hal değişim kalıbıyla benzerdir. Organik bütünlüğü sağlamak için kullanılan bu kalıp geleneksel Doğu Edebiyatında çok eskiden var olan bir sistemdir.

Arayış yolculuğu kalıbı dört temel unsurdan oluşmaktadır:

1. İsteme: Burada istenilen şey bir sevgili, bir tanrı, bir hazine, bir amaç, ya da herhangi bir değerli nesne olabilir.

2. Ayrılış: Ulaşmak istenilen şeye doğru yola çıkma.

3. Mücadele: Yolculuk sırasında engellerle, sorunlarla, zorluklarla karşılaşp bunları aşmak, sınavı geçmek ve başarıya ulaşmak için çok çalışmak.

4. Buluş ve Geri Dönüş: Arzu edilen şeyin bulunması ve geri dönüş. Bazen aranan şey bulanamaz. (Çetin, 2021: 197)

Münevver Hanım'ın yazdığı hikâyelerden "Düne Yolculuk" hikâyesinde organik bütünlüğün sağlanması için arayış yolculuğu kalıbı kullanılmıştır. Hikâyede çok küçük yaşta yaşadıkları köyde izinsiz yapılan kazılara tepki olarak merkezî kişi kendisine büyüdüğü zaman vatanını yer altı hazinelerini korumayı hedef belirler. Bununla kişi uygulanan kalıptaki ilk aşamayı tamamlamış olur.

Kalıbın ikinci aşamasında karakter köyde kız çocuklarının okutulması yaygın olmasa bile babası tarafından desteklenir, hatta iyi bir eğitim alması için şehre doğru taşınırlar. Karakterin ulaşmak istediği hedefe doğru atacağı ilk adım yükseköğrenim görmesidir ve kendisi bunu başarmaktadır.

Mücadele aşamasında ise merkezî kişi olan İnci, arkeolojik kazıların kadınlar için uygun olmayacağı, sahada çok yorulacağı, bazen korkacağı gibi uyarı ve askılara rağmen hedefinden vazgeçmez ve işine odaklanmaya çalışmaktadır.

Dördüncü aşamada İnci olmak istediği yerdedir ve ulaşmak istediği hedefe ulaşmaktadır. Fakat bu çok fazla uzun sürmez çünkü toplumda yaşanan yolsuzluklar o dönem daha da artmış ve karaktere hayal kırıklığı yaşatmıştır. Yaşanan olaylara kayıtsız kalamayan İnci, kendisine ne olursa olsun işine devam edeceği ve bu olayları durdurmak için tekrar çalışacağı sözünü vererek adeta yeni bir döngüye girmektedir. Bahsi geçen hikâye, arayış yolculuğu kalıbı tekniğine uygun bir örnek olmuştur.

Bu kalıpta yazılan diğer hikâye “Sessizlik Durağı” başlığı altındadır. Kalıbın ilk aşamasında merkezî kişi bir sanat merkezinde resim yapan kadına âşıktır ve bu derin duyguları bir ona da anlatmayı hayal etmektedir.

Ayrılış aşamasında merkezî kişi bütün cesaretini toplar bu âşık olduğu kadına duygularını açmak için bir adımda bulunur. Mücadele aşamasında çekingen bir tavırla aşkını dile getiren kişi son aşamada adeta hayal kırıklığı yaşamaktadır. Çünkü bu duygular karşısında almış olduğu cevap sadece bir sessizliktir. Yaşadığı durum karşısında mahcup olan karakter panik halinde bir bahaneyle arabasına binerek oradan uzaklaşır. Fakat kişi âşık olduğu kadının konuşma yeteneği olmayan birisi olduğunu çok geç öğrenecektir.

Yazarın “Derinlerde Anılar” adlı hikâyesinde de arayış yolculuğu kalıbına uygun mekanizma kullanılmıştır. Kalıbın ilk aşamasında merkezî kişiler olan Suzan ve Murat bir birine âşık iki gençtir. Onlar bu aşkı daha ileriye taşıma niyetindedir ve evlenmeyi arzulamaktadırlar.

İkinci aşamada Murat ailesinin de onayını aldıktan sonra Suzan'ı istemeye gider, fakat beklemediği bir cevapla karşılaşır. Buna dayanamayan âşık yaşadığı şehri terk eder ve çıktığı deniz yolculuğunda bir kaza yaşayarak yakınlardaki adalardan birinde iki yıl mahsur kalır.

Diğer aşamada sevdiğinden uzak düşen bu genç geri dönmek için oldukça çaba sarf etmekte, bunun için adadaki tarlada çalışmaktadır.

Son aşamada merkezî kişi hedefine ulaşmıştır ve memleketine geri dönerek ailesine ve sevdiği kadına kavuşmuştur.

3.9.3. Organik Bütünlük

Eserlerde olay bütünlüğünü sağlamak amacıyla kullanılan organik bütünlük tekniğinde olaylar düz bir çizgiye bağlantılar eklenmesi gibi akışını kesintiye uğratmaz. Olay deterministik bir formül gibi; Nedensel bir çerçevede tamamen doğal görünmektedir. İçerikte olaylar bir yerde başlar ve sebep-sonuç oluşturan anlamlı ilişkiler ağı içerisinde devam eder. Özellikle realist kurgularda determinist, sebep-sonuç yaklaşımı ve nedensel bir ilişki hakimdir. (Çetin, 2021: 199)

Münevver Molla Hassun'un "Solmayan Özlem" hikâyesi, organik bütünlük sağlayan hikâyelerdendir. Fakat bu hikâye hacim olarak çok kısa olsa da hikâyedeki bu tekniği çözümlenmek kolay değildir. Çünkü hikâyede olay örgüsü iç içe geçen birden fazla olay yer almaktadır. Olaylar bir biriyle ilgilidir ve kronolojik sıra korunmaktadır. Anaokulunda öğrenci olan küçük kahraman Tülay annesini kaybettikten sonra yaşamış olduğu özlem duygusuyla zor zamanlar geçirmektedir. Okulda resim yaparken bu duyguyu yansıtan Tülay ardından babasının arabasında, katıldığı etkinlikte, babasıyla beraber yalnız yaşadığı evde bu duyguyu yansıtacak birden fazla olay yaşamaktadır.

3.9.4. Gerilim Unsurları

Romancılar olay örgüsüne dinamiklik kazandırmak ve gerilimi sürdürmek için belirli teknikler kullanırlar. Gerilim, romanları okumayı güzel kılan, okuyucuyu olayların nereye gideceği, nasıl biteceği, ne gibi yenilikler ve değişimler olacağı konusunda meraklı, kaygılı, korkulu, öngörülü hale getiren psikolojik bir gerilim durumudur. Bunlardan en önemlileri çatışma ve düğümlerdir.

Çatışmalar iç çatışma ve sosyal çatışma olarak ikiye ayrılmaktadır. İç çatışma, kişinin kendi içinde yaşamış olduğu farklı eğilimler arasındaki çatışmadır. İyilik ya da kötülük, ceza ve affetme, acıma ve zulüm, gibi farklı duygular kişinin iç dünyasında yoğun çatışmalara neden olabilir. Kişinin duygu ve düşünceleri arasında içsel bir çatışma da söz konusu olabilir. Öte yandan insanların gerçek tutumları, deneyimleri, fırsatları, beklentileri, umutları ve idealleri arasındaki tutarsızlıklardan kaynaklanan iç çatışmalar da vardır. İçsel çatışmalar yaşayan kişiler sürekli içsel değerlendirmeler yaparlar, karar veremezler, kararsızdırlar ve kendileriyle sürekli çatışma halindedirler. Korku, endişe, pişmanlık, özeleştiri ve kendini suçlama hissederler.

Sosyal çatışma ise birkaç kişi arasındaki çelişkilere ve farklılıklara dayanan çatışmalardır. Farklı özellikleri nedeniyle birbirleriyle uyuşmayan veya anlaşamayan sosyal topluluklar düşüncede veya eylemde çatışmaya girecektir. Bu çatışmalar kişilikler arası, cinsiyetler arası, nesil çatışması, ekonomik, düşünce çatışması ve askeri çatışma şeklinde olabilir.

Düğümler ise olayın etnik ve aslında merak uyandıran unsurlarıdır. Bu unsurlar ana ve ara düğümlerden oluşmaktadır:

-Ana düğüm: Romanın başından sonuna kadar temaya sadık kalmasını sağlayan merak unsurudur.

-Ara düğümler: Kısa süreli düğümler olmakla beraber hikaye ve romanın genelinde olmaz ve ana düğümü desteklerler. (Çetin, 2021:203-207).

Münevver Molla Hassun'un "Son Öpücük" adlı hikâyesinde çatışma unsuru iç ve sosyal çatışma unsurları görülmektedir. Hikâyenin merkezî kişisi Yaşar'ın babası yaşadığı bölgeye terk etme ve ya kalarak yapılacak zulümlere göz yumma konusunda duygusal bir çatışma içerisindedir. Hikâyedeki sosyal çatışma unsuru ise Irak'ta dönemin otoriter rejimi olan Baas Partisinin ekonomik çıkarlar uğruna bölge halkına uyguladığı fiziksel şiddet ve baskılardır. Bu çıkarlara uymayan köy halkı yetkililer tarafından hapse atılarak darp edilirken, hikâyenin merkezî kişinin de göz göre göre ölümüne sebebiyet vermektedir.

Hikâyedeki ana düğüm, köy halkının akıbetinin nasıl olacağı üzerine olurken, ara düğüm uyarı amaçlı elen ve kaba tavır sergileyen yetkililerin olması, bu uyarılardan sonra köyün boşaltılması, itiraz edenlerin cezalandırılması, merkezî kişinin evini terk etmemesi ve en sonunda şehit olan oğlunun fotoğrafını son kez kucaklarken görevliler tarafından yıkılmakta olan evinin duvarları altında kalarak can vermesidir.

Yazarın "Düne Yolculuk" adlı hikâyesinde de iç ve sosyal çatışma unsurları mevcuttur. Bu hikâyedeki iç çatışma unsuru yapılan adaletsiz işlemlere şahit olan, fakat yaşının küçük olması nedeni ile her hangi eylemde bulanamayan, sadece bağırarak ve öfkelenmekle yetinen ve kendi kendine içsel bir çatışmaya, kavgaya giren İnci'dir. Hikâyenin sosyal çatışması ise aslında hem ekonomik hem de askerî çatışma şeklinde görünmektedir. Hikâyenin başlarında usulsüz yapılan arkeolojik kazılar ve elde

edilenlerin çalınması ekonomik ve çıkar çatışması iken, hikâyenin sonunda ülkede yaşanan savaş ve bu sonucunda müzelerin yağmalanmasından bahsedilmektedir.

Hikâyenin ana düğümü, küçük İnci'nin büyürken kendine vermiş olduğu sözü tutmasına ve hedefine ulaşip ulaşmayacağı konusunda nasıl sonlanacağı üzerine kurulmuş bir düğümdür. Buradaki ara düğümler ise yasa dışı yapılan kazılardan çıkarılanları siyah bavula koyularak çalınması, köyde pek yaygın olamasa da kız çocuğunun okutulması, karakterin özel hayatını es geçerek sadece işine odaklanması ve başarılı olması, bu yolda karşısına çıkan engelleri aşması ama en sonda tarihi tekerrür etmesidir.

Yazarın “Gümüş Bulutlar Arasında” adlı hikâyesi, baştan sona aslında iç konuşma ve bu yönde yaşanan içsel karmaşalardan oluşmaktadır.

“Solmayan Özlem” adlı hikâye, içsel çatışmaların yer aldığı örneklerden biridir. Hikâyede ana karakterin yaşamış olduğu duygusal zorluk ve bununla nasıl başa çıktığı, bu yolda neler yaşadığı anlatılmaktadır. Hikâyede ana düğüm, karakterin yaşamış olduğu duygusal zorlukla nasıl mücadele edeceği olurken, ara düğümler kahramanın anaokulunda vefat eden annesinin mezarına götürmek için çizmiş olduğu çiçek resmi, öğretmeninin bu durumu fark etmesi, karakterin babasıyla yapmış olduğu konuşmalar ve Allah'ın insanları topraktan yarattığına inanarak evinin bahçesindeki topraktan insan figürü yapması ve onun annesi olacağını düşünmesidir.

Yazarın “Sessizlik Durağı” adlı hikâyesi de içsel çatışmalara örnekler içermektedir. Hikâyenin en başından merkezî kişi âşık olduğu kadına duygularını ifade etmek ve ya etmemek arasında tereddüt yaşamaktadır:

“-Aylardır buralardayım, sokaktaki durakta ve sanat merkezinde gizlice onu izliyorum. Peki, ya yanına gidip kalbimden geçenleri ona fısıldasam?!”

Fakat yine cesaret edemedi, bu yüzden tereddütle bir adım geri çekildi, arabaya bindi ve gürültülü sokağa doğru hareket etti.”

Hikâyenin ana düğümü, merkezî kişinin aşkını itiraf edip etmeyeceği ve karşılığında ne cevap alacağı olurken, ara düğüm bu iki kişinin karşılaşması, karşılaştıkları zaman merkezî kişinin olumlu bir davranış ve ya bir tebessüm beklemesi fakat bunların gerçekleşmemesi, âşık olduğu kadının sessizce yanından geçip gitmesidir.

“Derinlerde Anılar” adlı hikâye iç çatışma unsuruyla beraber, sosyal çatışma unsurları da barındıran hikâyelerdendir. Buradaki iç çatışma merkezî kişilerden biri olan Suzan’ın bir yandan unutmaya çalıştığı, canını acıtan anıları en ufak detaylarda tekrar hatırlaması, aslında unutmak istediği bu anıların karakter için oldukça değerli olmasıdır. Hikâyedeki sosyal çatışma unsuru ise kişiler arası sosyal çatışmadır. Merkezî kişilerden diğeri Murat, Suzan’ı ailesinden istemeye gider fakat babasının olumsuz cevabıyla karşılaşır.

Hikâyedeki ana düğüm bir birini saf sevgisiyle seven iki aşğın kavuşup kavuşmayacağı olurken, ara düğümler aynı kişilerin çıkmış oldukları piknikte yere düşen bir şeyi kaldırırken çarpışması ve ilk defa bu kadar yakından göz göze gelmeleri, Murat’ın ailesinin Suzan’ı istemesi fakat olumsuz cevap alması, Murat’ın çıktığı deniz seyahatinde geminin batması ve şans eseri bir adaya ulaşması, bu adada iki yıl kadar kalması ve sonunda geri dönme şansının olması, en sonda ise bir birini hasretle bekleyen bu iki aşğın nihayet kavuşmasıdır.

3.9.5. Son

Romanlarda olduğu gibi hikâye kurgularında da en önemli unsurlardan biri sonlandırma ve bitiriliştir. Bu tür içeriklerde en önemli vurgu bitirilişlerdedir, çünkü

okurların aklında roman ve hikâyeler genellikle sonları, bitirilişleriyle kalır. Kurgunun “sonuç” kısmı tamamlanmış, bitmiş ya da ucu açık bırakılmış bir son şeklinde ortaya çıkmaktadır. Roman ve hikâye sonları özelliklerine göre aşağıdaki türlere ayrılmaktadır (Çetin, 2021: 207-210)

a. Şaşırtıcı Son: Bu aynı zamana sürpriz son olarak da bilinmektedir. Bu tür sonlar içeriğe heyecan katma, okurda duygusal bir etki bırakmak için başvurulan yöntemdir. Münevver Hanım’ın “Sessizlik Durağı” adlı hikâyesi, şaşırtıcı sonla bitmektedir. Hikâyenin merkezî kişisi sanat merkezlerinden birinde gördüğü kadına âşık olmuştur, fakat bu duyguları ona anlatmakta oldukça çekingen tavır sergilemektedir. Hikâyenin sonunda cesaretini toplayan merkezî kişi, âşık olduğu kadına açılmaktadır. Bu duygular karşısında aldığı cevap ise sadece sessizliktir. Ana karakter yaşadığı olayın ardından mahcup bir şekilde buldukları terk eder. Hikâyede sonunda kadının konuşma yeteneği olmayan birisi olduğu ve bu nedenle erkeğin aşk itirafına cevap veremediği ortaya çıkmıştır. Bu durum şaşırtıcı son örneğidir.

b. Trajik son: Trajedi insanın psikolojik olarak yenilmiş, çaresiz halidir.

Yazarın “Son Öpücük” adlı hikâyesinde merkezî kişi olan Yaşar’ın babasının üzerine kendi evinin yıkılan tavanın düşmesi sonucu hayatını kaybetmiş olması bir trajik son örneğidir.

c. Ucu açık son: Bazı eserlerde olaylar belirli bir sonuca bağlanmaz ve kesilir. Bu durumda yazar olayların okur tarafından sonlandırılmasını ve tamamlanmasını ister. Yazar içeriğin yazılışına okurları da dâhil etmek ister.

Münevver Molla Hassun’un “Düne Yolculuk” hikâyesinde merkezî kişi İnci, çocukluğundan beri kendisine vermiş olduğu sözü tutmaya çalışmaktadır. Hikâyenin sonunda toplumda yaşanan haksızlıklar İnci’ye adeta bir hayal kırıklığı yaşatmaktadır.

Fakat her şeye rağmen umudunu kaybetmeyen ve tekrar ayağa kalkan İnci kendisine yeniden söz vermektedir. Hikâye, “*Ömrünün süresine rağmen, İnci, içindeki kanamalı yarasına ve tutuklanan vatanına söz atarak ant içti. Yurdunun kaburgasına dikilen hançeri söksün, ölmeden önce. Parçalanan tarihini toplansın ve o tarihine yeniden bir süs bir düzen versin. O tarihi ayakta durdurmak için, yolunu yeniden daha güçlü adımlarla başladı. Yolun sonunda, milletini, tarihini Kerkük’ün Türkmen şehri olduğunu tüm dünyaya anlatsın. Buna da kimsenin şüphesi olmasın.*” Şeklinde biterken, İnci’nin vermiş olduğu sözü tutup tutmadığı belirsiz olması ucu açık bir sona örnektir.

Ucu açık bir sona örnek olan diğer hikâye ise “Sönmeyen Özlem” hikâyesidir. Hikâyenin ana karakteri olan Tülay’ın annesine olan acı bir özlemine anlatan hikâye aslında oldukça duygusal bir sonla biterken, karakterin akıbetinin nasıl tamamlandığı açık bir şekilde ifade edilmemiş, okurların hayal gücüne bırakılmıştır.

Yazarın “Gümüş Bulutlar Arasında” adlı hikâyesi de ucu açık son örneğine uygun yazılan hikâyelerdendir. Bunun nedeni ise hikâyenin en başından bir hayal, rüya havası vermesinden kaynaklıdır.

“Derinlerde Anılar” adlı hikâye bir birini seven iki âşığın kavuşmak uğruna yaşadıkları zorlukları anlatmaktadır. Sevdiği kadını ailesinden isteyen fakat bir türlü babasının onayını alamayan Murat yaşadığı aşk acısıyla çıktığı deniz yolculuğunda bir kaza sonucu ailesinden ve sevdiklerinden iki yıl ayrı kalmıştır. Bu sürenin sonunda merkezî kişi evine dönmeyi başarsa da hikâyenin sonunda bu iki gencin akıbeti açık bir şekilde anlatılmamıştır:

“Suzan aniden çalan kapı zilinin sesiyle irkildi. Kapıyı açtığı anda karşısında saçı, sakalı karışmış, iyi durumda görünmeyen bir adamla karşı karşıya geldi. Bu adamın gözlerine uzunca bakan Suzan konuşamadı. Kalbi yerinden çıkacak gibiydi, birden

*gözleri dağınık sakal arasında dudağının tam köşesinde güçlükle görünen bene takıldı.
Gelen iki yıldır yolunu beklediği Murat'tan başkası değildi...”*

Uzun zaman sonra birbirini hasretle bekleyen âşıklar hikâyesinin sonunda yeniden karşılaşsalar da, devamında evlenmek hayallerine ulaşıp ulaşmadıkları okurların hayal gücüne bırakılmıştır. Hikâye şaşırtıcı son örneğine uygun bir şekilde bitirilmiştir.

3.10. Metinler Arası İlişkiler

1960'tan sonra metinler arası tekniklerin kullanımı özellikle post modern romancılar arasında giderek daha popüler hale geldi. Bu özellik günümüz romanlarının vazgeçilmez bir unsurudur ve iki şekilde kullanılmaktadır. Bunlar aşağıdakilerdir:

1. **Metin ekleme:** Metin eklemek, yeni yazılan metne, onu değiştirmeden herhangi yeni bir metnin eklenmesidir. Montaj veya kolaj tekniği olarak da bilinen bu yöntemin tarihi 20. yüzyıla kadar uzanıyor.
2. **Metin dönüştürme:** Metin dönüştürme ise metni veya metnin diğer bölümlerini tamamen kopyalayıp yapıştırmak yerine değiştirerek ve dönüştürerek elde etme, kullanma ve değerlendirme yöntemidir. (Çetin, 2021:211)

Münevver Hanım'ın hikâyeleri incelendiği zaman, yazarın kullandığı en yaygın tekniğinin metin ekleme olduğu görülmüştür. Bu eklemeler genellikle şiir ya da bir deyiştir:

“Düne Yolculuk” adlı hikâyede, “Ölüler beni korkutmaz, canlılardan korkum var” şeklinde anonim bir deyiş karşımıza çıkmaktadır.

“Solmayan Özlem” adlı hikâyede ise genellikle Irak’ta yaygın olarak bilinen bir çocuk şarkısına yer verilmiştir:

“Bu benim güzel annem

Sözleri gazel annem

İçimde yaşıyorsun

Her şeyi özel annem

Bu benim kaynar gönlüm

Her şeyi aynar²⁴ gönlüm

Birde annemi görsem

Durmadan saynar²⁵ gönlüm”

“Derinlerde Anılar” adlı hikâyede de aynı tekniğin kullanıldığını görmekteyiz:

“Martular denizde kanat çırparken Murat Suzan’ı hayal ediyor ve bir şarkı fısıldıyordu:

Unutulmaz anı yar,

Sil gözümde kanı yar.

Seninle anılarım

Nerelerde kaldı yar?”

²⁴ Anlamak: anlar

²⁵ Ötmek: öter

3.11. Dil

3.11.1. Dil Öğeleri

Münevver Molla Hassun'un hikâyeleri incelendiğinde dil öğelerinden terimler, samimî hitap ifadeleri, yöresel sözlere neredeyse hiç yer verilmemiştir. Bu hikâyelerde yer alan deyimlerin ise, atalar sözlerine oranla daha fazla kullanıldığı görülmektedir, hatta atasözlerine rastlamak da oldukça zordur. Bu durum yazarın şiirlerinde de geçerli bir durumdur. Yazarın bütün hikâyelerinde deyimlere rastlanmıştır ve bu deyimler hikâyeler içerisinde defalarca tekrarlanmıştır.

Yazarın hikâyelerinde geçen deyimler aşağıdaki gibidir:

Ne pahasına olursa olsun değişmem... (SÖ)

İyice aç kulaklarını ve dinle. (SÖ)

Bölgeyi toz bulutuna boğarak gözden kayboldular. (SÖ)

Evlatlarını toprağa veren bir babanın acısı... (SÖ)

Köyümün sevgisi, evlatlarım kadar içime kök salmış bulunuyor. (SÖ)

Çiçekler bülbüllere kucak açmadan... (SÖ)

Kahramanlık destanını yazarak... (SÖ)

Umut veren göz bakışını özlemişti... (GBA)

Gurur duyduğunu demek istiyordu... (GBA)

Suskunluğuna isyan ediyordu... (GBA)

Gençlik çağlarına sırtını vermiş duygusundaydı... (GBA)

Ötüşen kuşlara yanıt vermiyor... (GBA)

Gözlerinde kaybolarak cereyan ediyordu sanki... (GBA)

Gözleri yaşla doldu... (DY)

Gözleri yaşardı, sesi titredi. (DY)

Geceni gündüze katan İnci bilim seferindeydi. (DY)

Yabancılar tarafından el koyuluyordu. (DY)

Gözlerinin önünde canlandırdı... (DY)

3.11.2. Dil Sapmaları

Dilsel sapma çerçevesinde, dilbilgisine aykırı kullanım ve standart kültürel dilden ayrılan daha spesifik kullanım değerlendirilmektedir. Bu tür kullanımların bazıları romanın daha da genişlemesine yol açabileceği gibi, bazen romanı zayıfta bilmektedir.

Eserlerde dil sapmaları aşağıdaki şekilde kendini göstermektedir:

1. Yazım ve noktalama sapmaları,
2. Kelime ve ifade sapmaları
3. Dilsel sapmalar

Bu saptamalardan yazarın hikâyelerinde sadece dilsel saptamalara yer verilmiştir. Toplumda kadın yazar olma sorumluluğunun getirmiş olduğu nedenlerden Münevver Hanım'ın hikâyelerinde argo, küfür, ayıp sözlere rastlamak mümkün değildir.

Yazarın hikâyelerinde dilsel sapmalar genellikle kelimeler arası yer değiştirmeler şeklinde görölmektedir. Bu tür sapmalarda yazarlar bazen kelimeler arasında yer değiştirler. Bu tür cümlelerde daha sonra olması gereken bir kelime önceye alınırken, önde olması gereken kelime sona koyulmaktadır. Bu tür sapmalara “Son Öpücük” hikâyesinde rastlıyoruz:

“Zavallı Yaşar’ın babası ise, ölümünü tercih ederek, kıyıcı bir zamanın bağrına gömülü günlerini kucaklayarak, evinin önünde bir çadır kurup barındı, kirpik çalmadan.”

“Düne Yolculuk” hikâyesinde de dilsel sapmaya yer verilmiştir:

“Zamanı geldi tüfek kaldırmanın!”

Yine aynı hikâyede:

“Ömrünün süresine rağmen İnci, içindeki kanamalı yarasına ve tutuklanan vatanına söz verdi, yurdunun kaburgasına dikilen hançeri söksün, ölmeden önce.”

3.11.3. Üslup

Üslup, "Bir romancı romanını nasıl anlatır?" sorunun cevabı ve ortak dilin kişisel kullanımınıdır. Üslup, her kişi tarafından kullanılan geniş kapsamlı dilsel materyali kişisel ama özgün bir ifadeye dönüştürme çabasıdır. Bir başka deyişle birbirinden ayrılan insan dünyasını ifade etmek için aynı dilin kullanılmasıdır.

Bir yazarın kendine özgü tavrı, anlatımı ve konuşma tarzı ona ait olan üslubu oluşturur. Üslup, kişinin duygu, düşünce ve hayallerini sözlü veya yazılı olarak kendine özgü bir şekilde ifade etme biçimidir. Her yazarın kendine özgü üslubu vardır ve bu üslup

onun kendisine ait dünya görüşünü, hayata olan bakış açısını ve dili deneyimleme biçimini yansıtır. Üslup, yazar ve sanatçıların samimi duygularının yorumlanması ve kişiliğinin ifadesidir. (Çetin, 2021:273)

Münevver Molla Hassun yazmış olduğu hikâyelerde en yaygın kullandığı üslup, “Dramatik Üslup” tur. Bu üslup, insanın kendisiyle, toplumla ve doğayla trajik neticelere yol açan bir çatışma durumunu ifade eder. Bu üslup yazarın en çok kullanmış olduğu üsluplardan biridir.

Çevresiyle çatışmayı esas alan dramatik üslubun en önemli örneğini Münevver Hanım’ın “Son Öpücük” adlı hikâyesinde görmekteyiz. Hikâyenin merkezî kişisi evini yıkmaya gelen yetkililerin uyarılarına asla boyun eğmemiş ve hayatı boyunca yaşamış olduğu evine adeta etten duvar olmuştur:

“Bir Cuma sabahı, alaca karanlıklar dağılmadan, çiçekler bülbüllere kucak açmadan, kan kokan makineler uyardırmadan köyün güzelim sessizliğini bozarak, evleri yıkmaya koyuldu. Yaşarın babası evine ağır yumruklar yağdırmaya başladı. Gözü önünde bu acı ve insafsızca duruma dayanamayan zavallı adam, tüm beklenti ve düşlerinin, demir yumruklar altında kalmasını görünce ölümü bile ucuz görerek, uzun yılların geride bıraktığı, hüznü günlerin acısı damarlarında kök salıp derinleşmişti. İçinde biriken öfkeyle evinin önüne doğru atıldı:

-Yıkın, yıkın! Her şeyi yıkın! Ama bunu yok, yok!”

Dramatik üslubun bir örneğini de “Derinlerde Anılar” başlıklı hikâyede görmekteyiz. Merkezî kişilerden olan Murat sevdiği kadını babasından istemektedir, fakat almış olduğu cevap Murat’a bulutlar üzerinde yürürken yere çakılmış gibi hissettirmiştir:

“Ailecek Suzan’ı istemeye gittiler ve Murat’ın annesi sözüne şu şekilde başladı:

-Bahçenizde bir gül var, onu almaya geldik.

Kızın babasıysa beklenmedik tepkiyi verdi:

- Bence bu konu ertelenmeli!

Murat elindeki beyaz güvercinin uçup gittiğini hissetti. Bulutların üzerinde yürüyor gibiydi, aniden yere çakıldı. Aniden ayağa kalktı, annesinin elini tuttu ve sessizce arabasına doğru yürüdü.”

Bu üslubun kullanıldığı diğer hikâye ise “Düne Yolculuk” hikâyesidir. Hikâyenin merkezî kişisi yaşamış olduğu kaçakçılık olayına karşı adeta çırpınmaktadır fakat yaşamın küçük olması kahramanın önünde en büyük engellerden biridir:

“Kalbini tuttu, nefes nefese katıldı bir an, gözleri yaşardı, sesi titredi:

-Eyvaaah! Eyvaaah!

O üç kişi, pahalı antikalarla dolan bavulu getirip, arabaya yüklediler, araba tüm hızıyla hareket etti! İnci, öfkeyle baktı! Gergin bir halde bağırdı:

-Dönderiiiiin! Dönderiiiiin!”

“Sessizlik Durağı” adlı hikâyede de merkezî kişinin kendi içerisinde yaşamış olduğu çatışmayı görmekteyiz:

Onu izlerken kuytu sessizliği bozmak istedi ve düşündü:

-“Aylardır buralardayım, sokaktaki durakta ve sanat merkezinde gizlice onu izliyorum. Peki, ya yanına gidip kalbimden geçenleri ona fısıldasam?!”

Fakat yine cesaret edemedi, bu yüzden tereddütle bir adım geri çekildi, arabaya bindi ve gürültülü sokağa doğru hareket etti.”

Aynı üslup unsurlarına “Solmayan Özlem” adlı hikâyede de yer verilmiştir:

“Babası kendi odasında dinlenirken, yavrusunun hıçkırık hıçkırık ağlamasını duyunca, hızla ona yönelendi. Tülay o kelebekleri bire birer öperek içten ağlıyordu. Kızını acılar gördüğünde, kalbi sızlıyordu.”

Yazarın hikâyelerinde kullanmış olduğu üsluplardan bir diğeri de “Sanatkârane Üslup”tur. Çetin’e göre (2021: 295), “Şairane üslup” olarak da bilinen bu üslup, aslında mensur şiir türünün romana uyarlanmış halidir. Sanatkârane üslupta kafiye sanatını, keskin karşıtlıkları, çağrışımları, görselleri ve simgelerin yanı sıra uyumlu, yumuşak ve melodik sözcükleri de içerir. Şiirin üslubunu belirleyen en önemli faktör romanın içeriğidir. Konunun sanat, şiir, hayaller, güzellik, doğa, kadınlık, aşk, zarafet ve incelik ile ilgili olması durumunda bu tarz genellikle tercih edilir.

Münevver Molla Hassun’un hikâyeleri arasında bu üsluba “Derinlerde Anılar” başlıklı hikâyede rastlamaktayız:

“Başını kaldırdığında, bahçenin bir köşesinde oturan Murat’ı gördü. Murat, ona beklenmedik bir şekilde saf bir sevgiyle bakıyordu. Suzan onunla aniden göz göze geldiğinde utandı, başını çevirdi ve tekrar bülbülü okşamaya başladı. Murat yavaşça ona yaklaşırken titreyen parmaklarıyla ona kırmızı bir gül uzattı. Suzan önce bahçedeki salıncağa oturdu, ardından çekingen bir tavırla gülü kabul etti.”

“Kalbini hiç kimseye açmamış Suzan, bu gencin gönlünde taht kuracağını tahmin etmiyordu. İşte o an, göz göze geldiklerinde ulvi duygular çoktan kalbe inivermişti.”

Sanatkârane üslup parçalarını barındıran diğeri hikâyeye ise “Sessizlik Durağı” hikâyesidir:

“Üzerine şeffaf kelebeklerin saçıldığı bir resim yaparken, sanat merkezlerinden birinin penceresinden onu izliyordu. Parmaklarını o kelebeklerin üzerinde gezdirdiğinde, içinde bir arzu vardı, sanki her kelebeğin kulağına hiçbir kulağın duymadığı ısıltılı dizelerle dolu bir arzuyu, sözleri fısıldıyordu. Bir süre tek kelime etmeden derin sessizliğe daldı.”

“Solmayan Özlem” adlı hikâyede ise aslında dramatik üslup gibi görünen sanatkârane üslup parçalarına yer verilmiştir:

"Çiçek renkli Ayhan'ım, niye erken ömür kitabını büktün? Kapattın yeşil gözlerini, Nasıl ölüm götürdü seni sonu gelmez yolculuğa? Yuvamızda, mevsimler yeşermeden; hızla topladın pembe, ak umutları, bahar kokan köşelerden. Bağladın kapıları göçtün uzak yollara. Bil artık neler geldi başa! Ben ve yavrun seni içten özliyoruz!"

SONUÇ

Türkmenler olarak bilinen Irak Türkleri yaşamış oldukları bölgeye Orta Asya'dan göç eden Oğuz Türkleri olduğu bilinmektedir. Irak Türklerinin Irak'a yerleşmesi üç göç dalgasıyla 694 yılında Emeviler'in gelişiyle başlayan ilk dalga, 1050 yılında Selçuklular tarafından gerçekleştirilen göç dalgası ve Yavuz Sultan Selim tarafından Musul bölgesinin Osmanlı yönetimine geçirilmesi ve Kanuni Sultan Süleyman'ın Bağdat'ı

fethettikten sonra günümüz Irak Devleti coğrafyası üzerinde Türk hâkimiyetini kurmasıyla sonuncu göç dalgası gerçekleşmiştir.

Bugün bölgede yaşayan yaklaşık üç milyon nüfusa sahip Türkmenlerin varlığı bilinmektedir. Irak Türkleri bugün ülkenin kuzeybatısından güneydoğusuna uzanan bir şeritte yaşamaktadırlar. Bölgede yaşayan soydaşlarımızın yaşadıkları araziler, Irak'ın kuzeybatısından güneydoğusuna kadar uzanan bir arazide, Musul'dan 60 km. doğuda yerleşen Telafer'den başlayarak Erbil, Altunköprü, Kerkük, Tazehurmatu, Tavuk, Tuzhurmatu dâhil olmak üzere çevrelerindeki yer alan yüzlerce köyde yaşamaktadırlar. Bu bölgelerden etraf arazilerde ise başta Bayat köyleri olmak üzere, Kifri, Karatepe, Hanekin, Kızlarbat, Karağan Şahraban, Bedre, Kazaniye ve Mendeli gibi il, ilçe, kasaba ve köyler de Türkmenlerin merkezi yaşam alanları olarak bilinmektedir.

Yaşadıkları bölgede neredeyse 1918 yılından itibaren Birinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra, Irak Cumhuriyeti adı altında kurulan ülkenin vatandaşlığını aldıktan sonra daima ezilen, hor görülen ama aslında etnik kimlikleri nedeni ile tehdit unsuru olarak değerlendirilen Türkmenler Arap ve Kürt toplumları arasında eritmeye çalışılmış ve asimile politikalarının kurbanı olmuşlardır.

Türkmenler yaşadıkları bölgede de ara sıra sosyal ve kültürel haklara sahip olsalar da bu haklar değişen her yeni düzen gibi verilen haklar üzerinde de oynama yapılmış, başlarda tanınan haklar zamanla içi boş vaadlere dönüştürülmüştür. Yaşadıkları haksızlıklara karşı direniş gösteren, karşı çıkan vatansever Türkmenler neredeyse her seferinde işkencelere maruz kalmış, hapsedilmiş, eziyet görmüştür. Bu olaylar üzerine Türkmenler, kendi seslerini duyurmak için adeta kalemlerine sarılmış, görmüş oldukları haksızlıkları ve adaletsizliği şiir ve düz yazılara dökmüştür.

Münevver Molla Hassun da kalemini silah niteliğinde kullanan Türkmen edebiyatçılarından birisidir. Kendisi yaşamış olduğu toplumun cesur yazar ve şair olarak bilinmektedir. Bunun asıl nedeni özellikle şiirlerinde işlemiş olduğu konulardır. Şiirlerini genellikle Arapça yazan Münevver Hanım diktatör rejim zamanında bile sesini duyurmaktan korkmamış ve büyük bir cesaret örneği göstererek şiirlerinde duygu ve düşüncelerini okurlarına aktarmıştır. Pozitif milliyetçi kişiliğe sahip Münevver Hanım'ın şiirlerinde işlemiş olduğu en başlıca temalar, vatan ve vatan sevgisi, dil, bayrak, insanların ve özellikle Türkmen halkının dertleri, yaşamış oldukları haksızlıklar, çektikleri çileler, din ve dünya gibi konular olmuştur.

Münevver Molla Hassun'un kitapları arasında en dikkat çekenini 2020 yılında basılan *Gönül Zirvesinden* adlı kitabıdır. Bahsi geçen kitabı değerli kılan özellik, günümüz Türkiye Türkçesi ve yeni Türk alfabesiyle yazılmasıdır. Şair duygu ve duyarlılıklarını ifade etmek için daha çok serbest vezin ve günlük konuşma üslubuyla yazmıştır. Çünkü millî ve manevî duyguları özgürce ifade etme hakkına sahip olmayan Irak Türkmenleri, üzerlerine yapılan baskı ortadan kalktıktan sonra bu yoğun duyguları özgürce haykırma ihtiyacı duymuşlardır. Neredeyse tamamı Türkiye Türkçesiyle yazılan *Gönül Zirvesinden* adlı kitapta ara sıra Irak Türkmen ağzıyla yazılan dörtlülere, hoyratlara da rastlanmaktadır.

Bu kitap dışında şairin *Bitmeyen Çile*, Arapça yayınlanan *Susuzluk Tılsımları*, *Şanlı Tarihimiz*, *Dumanlı Limanlar*, adlı toplamda beş şiir kitabı mevcuttur. Bu kitaplar değerlendirildiğinde şiirlerde işlenen başlıca temalardan elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Psikolojik ve bireysel temaların işlendiği şiirler arasında aşk ve cinsellik gibi temalarda yazılan şiirler oldukça azdır. Bu durum neredeyse bütün Türkmen kadın şairler için geçerlidir. Çünkü yaşamış oldukları coğrafya, baskıcı ve aşırı derecede tutumlu

toplumların yaşadıkları yerdir. Dolayısıyla özellikle baskıcı rejim zamanında kadın şair olmak, şair olarak sesini duyurmak imkânsızken bu cesareti gösterenlerin bu gibi konuları açıkça işlemesi pek yaygın değildir. Bunun asıl nedeni, toplum ve yakın çevreleri tarafından görme ihtimalleri olan baskılardır. Münevver Hanım'ın sadece, "Ey Ömrümün Lalesi", "Aynada Sözler", "Ey Ruhumun Nisanı" başlıklı şiirlerinde aşk sözcüklerine rastlamak mümkündür. Bir yazar olarak değerlendirildiğinde ise Münevver Hanım'ın aşk temasını şiirlerden ziyade hikâyelerinde daha fazla işlediğini görebiliriz. Fakat bu hikayelerde de yine aşk konusu âşık ve maşuk ilişkisinden ziyade, kavuşamama, acı duygusu şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Şairin şiirlerinde bireysel ve psikolojik temalarda yazılan şiirler arasında umut ve umutsuzluk duyguları oldukça yaygın işlenmiştir. Münevver Hanımın yazmış olduğu şiirlerde göze çarpan en önemli noktalardan biri de özellikle bu konuların ele aldığı şiirlerde görülmektedir. Şair, karanlıkların ortasında görünen bir ışık gibi okurlarına umut aşılacaktır. Umut ve umutsuzluk çelişkisi şairin neredeyse bütün şiirlerinde kendini göstermektedir.

Münevver Hanım'ın şiirlerinde karşımıza çıkan temalardan en önemlilerinden biri metafizik temalardır. Şair, dinine oldukça bağlı, dinî vecibelerini her zaman yerine getirmeye özen gösteren birisidir. Bunda şairin babasının imamlık yapmış olması ve çocukluğundan itibaren İslam ahlakı ile büyütülmüş olması oldukça büyük bir etkidir. Bu durum şiirlerine de yansımaktadır. Metafizik konuların işlendiği şiirlerde Münevver Hanım'ın Allah ve İslam sevgisi göze çarpmakla beraber, Danyel Peygamber, Hazret-i Muhammed Peygamber'in torunlarından olan İmam Hasan ve İmam Hüseyin gibi isimlere de sık sık rastlamak mümkündür. Şair Sünnî mezhebinden olan birisidir fakat şiirlerinde Şîî mezhebinin önemli isimlerine de sıklıkla yer verilmiştir. Bu durum, okurlarla beraber inceleme yaparken bizim de dikkatimizi çekmiştir. Kendisi ile yapmış

olduğumuz telefon görüşmesinde şaire bunun nedenini sorduk ve cevabında Sünnî olsa bile o isimlere kalbinde büyük bir sevgi taşıdığını ve derin saygı duyduğunu öğrenmiş olduk. Bu konu başlığı altında ele alınan en önemli şiirler, “Şehitler Şahı Hüseyin” ve “Geri Dönseydin Eğer”, “Hakkın Yolu” adlı şiirlerdir.

Oldukça duygusal bir yapıda olan Münevver Hanım kaybetmiş olduğu yakınlarının derin acısını gönlünde her daim hissetmektedir. Bu durumu hem kendisiyle olan görüşmelerimizde gözleme fırsatına sahip olduk, hem de şiirlerini incelerken anlamış olmaktadır. Metafizik temalı şiirler arasında şair ölüm ve ahiret temalarını da sıklıkla kullanmıştır. Bu tür içerikte yazılan şiirlerinden en önemlileri ise, “Ayhan’ım”, “Tazeli Fatma’nın Ardından”, “Ey Ruhumun Nisan’ı” başlıkları altındadır.

Toplumsal temalı içeriklerden genellikle kadın ve yoksulluk teması işleyen Münevver Hanım’ın bu başlık altında örnek gösterilecek çok fazla şiiri bulunmamaktadır.

Türklük ve tarihsel bilinç temalı şiirlerde ise durum oldukça farklıdır. Söylediğimiz gibi Münevver Hanım millî ruhu yüksek, vatanına ve toplumuna oldukça bağlı bir kişiliğe sahiptir. Dolayısıyla şairin şiirlerinde yoğun olarak ele aldığı konular da özellikle Türklük bilinci, vatan aşkı, şehitler, bayrak ve millet sevgisidir. Yazmış olduğu şiir kitaplarının içeriklerine baktığımız zaman bu konuları içeren şiirlerin sayısının neredeyse yarıdan fazla olduğunu gözlemledik. Bu şiirlerde tarih boyunca ezilmekte olan ve kendi haklarını savunmakta güçlük çeken Irak Türkmenlerinin mevcut duruma rağmen her zaman millet ve bayrak için savaşmaya ve bu yol uğruna şehit olmaya hazır olduklarını ifade edilmektedir.

Millî ve manevî duyguların, özellikle Türkiye sevdasının yoğun olduğu şiirlerden en önemlisi “Güneş Batmadan Önce” başlığı altındadır.

Hassun şiiirlerinde yazmış olduğu mısralarıyla halkın kendi hürriyetine sahip çıkması için bir an önce harekete geçilmesi gerektiğini ve buna engel olmak isteyen dış mihrakların tarih boyunca varlığını ve her zaman çalışma içerisinde olduğunu ve aynı zamanda geçen zamanın arzu edilen ülkü için aleyhe işlediğini ifade etmektedir.

Şiiirlerinde beslendiği kültürel kaynaklar ve etkileşimlerden en önemlisi mitoloji ve İslam'ın temel kaynak ve kültürleridir. Şair, Arapçaya ve Arap kültürüne oldukça hâkimdir, dolayısıyla şiiirlerinde genellikle Arap mitolojisinden olan unsurlara, Sümer Tanrısı “İnanna”ya, yine Arap mitolojisinde yer alan “Abkar” a yer vermiştir.

İslam'ın temel kaynak ve kültürlerinden ise şair şiiirlerinde ayet ve hadislerden ziyade peygamber soyundan olan ve Şiiilik mezhebinin önemli isimlerinden biri olan İmam Hüseyin'in yaşamı, karakteristik özellikleri ve şehit edilişi konularını oldukça sık ele almıştır. Bu isim şair için neredeyse bir idol niteliği taşımaktadır.

Münevver Molla Hassun'un incelemiş olduğumuz bütün şiiirleri arasında anonim halk şiiiri nazım biçimlerinden olan “hoyrat”lara, manilere, âşık edebiyatı nazım türlerinden olan ağıtlara, karışık düzenli serbest nazım, serbest müstezat ve tamamen serbest vezinde yazılan yeni Türk şiiiri nazım biçimlerine rastladık.

Şairin edebî hayatında kaleme aldığı ilk şiiirleri hoyratlar olmuştur. *Gönül Zirvesinden* adlı kitap “Cinaslı Hoyratlar” başlığı altında kendine ait olan hoyratların derlemesi mevcuttur.

Münevver Molla Hassun, şiiirlerinde Âşık edebiyatı nazım biçimlerden genellikle ağıtlara yer vermiştir. Bu ağıtlar, şairin annesine, kuzeni Ayhan Hanım'a, küçük yaşta bir kaza sonucu vefat eden Fatma'ya, aynı zamanda Şii mezhebinin bilinen isimlerine, özellikle İmam Hüseyin'e yazmış olduğu ağıtlardır. Ağıtlar, “Annem İçin Sessiz Duygu”,

“Ayhan’ım, Gel Geri Ver Kanatlarımı”, “Tazeli Fatma’nın Ardından”, “Şehitler Şahı Hüseyin”, “Geri Dönseydin Eğer” başlığı altında yazılan şiirlerdir.

Münevver Molla Hassun’un şiirlerinde serbest nazım şekillerinden eşit düzenli serbest nazım biçime rastlanmazken, serbest müstezat ve tamamen serbest nazım türünde yazılan şiirlerinin önemli ölçüde çokluk teşkil etmektedir.

Hassun’un şiirlerinde genellikle mısra kümelenişi, kafiye durumu bakımından ise serbest nazım ve halk şiiri nazım biçimlerini kullanmadığından, şiirlerinin çoğunda vezin ve kafiye kaydı gözetilmemiştir.

Münevver Hanım’ın şiirlerinde Divan edebiyatı unsurlarına, mecazlara rastlamak kolay olmamıştır, bunun asıl nedeni şairin şiir dilinin yeni dönem Türk edebiyatına daha yakın olmasından kaynaklıdır. Yine de bazı şiirlerinde Teşhis ve Telmih sanatı en yaygın görünen mecazlardandır.

Şairin şiirlerinde kırık mısra düzenine oldukça sık olmamakla beraber, genellikle Arapça basılan kitaplarında rastgelmek mümkündür. Bunlar, “Acılar konuşurken” adlı şiir başlarda Arapça yazılmış olup, sonradan günümüz Türkçesiyle yazılan “Üzüntü” adlı şiirlerdir. Somut şiir örneklerine ise şairin şiirlerinde rastlanmamıştır.

Şairin hacimce kısa şiirlerinin sayısı uzun şiirlere göre oldukça azlık teşkil etmektedir. Hacimce uzun yazılan şiirler, “Tazeli Fatma’nın Ardından”, “Oğuzlu Duygular”, “Kerkük’ün Kucağına Kavuşmadan”, “Ayhan’ım, Gel Geri Ver Kanatlarımı”, “Süsenlerin ve Zambakların Hikâyesi”, “Geri Dönseydin Eğer”, Yüceliğin Sultanı”, “Şehitlerin Şahı Hüseyin” başlığı altında olan şiirlerdir.

Münevver Molla Hassun’un şiirlerinde mısraları birleştirme ve mısraları boş bırakma durumuna rastlanmasa da mısra bölünmesi ve mısralar arası yer değiştirme olaylarına yer verilmiştir. Şairin Arapça şiir yazma eğiliminin oldukça ileri düzeyde

olması ve bazen Türkçe şiir yazdığında mısraları Arapça düşünme ihtimalinin olmasından kaynaklı sebeplerle şiirlerinde mısra bölünmesi olayları sıklıkla görülmektedir.

Şiirlerinde dil öğelerine oldukça önem veren şair, günlük hayatında Irak Türkmen ağı ve Arapça konuşmasına rağmen günümüz Türkçesiyle yazmış olduğu şiirlerde dilin bütün imkânlarını en iyi şekilde kullanmaya özen göstermiştir. Dolayısıyla yazmış olduğu şiirlerde yazım, ses ve ifade sapmalarına çok fazla girmeden, kadın şair olmanın getirmiş olduğu sorumluluklardan da kaynaklı küfür ve argo kelimeleri neredeyse hiç kullanmamıştır. Fakat istisna durumlarda şairin, küçük harfle başlaması gereken kelimelerin büyük harfle başlaması, bazı kelimelerin koyu yazılması, fazla kelime kullanımı, kelimeler arası yer değiştirme gibi dil olaylarına yer verdiği görülmektedir.

Münevver Hanım'ın şiirlerde yer alan konuşma dili unsurlarından en yaygını deyimler olmakla beraber ara sıra atasözlerine, ikilemelere ve ünlemlere de yer vermiştir.

Şiirlerinde genellikle hitabet üslubu yer veren şair, sorgulayıcı, övgü üsluplarını da sık sık kullanmış, bazı serbest tarzda yazdığı şiirlerde gerçeküstücü üsluba da baş vurmuştur.

Münevver Molla Hassun iyi yaşamış olduğu toplumda bilinen bir şair olmanın yanı sıra aynı zamanda iyi derecede hikâye yazarıdır. Toplamda beş adet hikâyesi olan yazarın “Sessizlik Durağı”, “Derinlerde Anılar” adlı hikâyeleri daha önce hiç bir yerde yayınlanmamış hikâyelerdir. Bu hikâyeler tezimizde incelenmek üzere yazarın bizzat kendisinden temin edilmiştir. Diğer hikâyeleri ise “Son Öpücük”, “Düne Yolculuk”, “Gümüş Bulutlar Arasında”, “Solmayan Özlem” başlığı altındadır. Yazarın neredeyse bütün hikâyeleri gerçek hayatta yaşanmış ve kendisinin ya da ailesinin bizzat şahit olduğu olayları konu edinmektedir. Edebî hayatını şair olarak yaşayan sanatçıyı aslında hikâye yazmaya cesaretlendiren de işlemiş olduğu konuların duygusal olarak kendisini etkilemiş

olmasıdır. Münevver Molla Hassun, hikâyelerine ad verirken genellikle içeriklere göndermede bulunmuştur. Yazarın hikâyelerine başkışı ya da iki kişinin isminin yer aldığı adlar verilmemiştir.

Çalışmanın içeriğinde de belirtildiği gibi Münevver Molla Hassun, kendi söylemiyle de epikten değil, dramatikten hoşlanan yazarlardandır. Yazar kalemini topluma ve dünyaya sesini duyurmak için kullanan mücadeleci ruhlu kişiliğe sahiptir. Dolayısıyla bir esere konu olacaksa, bu konunun mutlaka millî ruhta olması gerektiğini ve kendi halkının sorunlarını dile getirmesi gerektiğini düşünmektedir.

Münevver Hanım hikâyelerinde genellikle anlatıcı tipleri arasından en çok tanrısal konumlu gözlemci anlatıcıya yer vermiştir. Bu anlatıcı tipi neredeyse yazarın bütün hikâyelerinde görülmektedir. Özne anlatıcı ve çoğul anlatıcı tiplerine ise yazar, hikâyelerinde yer vermemiştir.

Bildiğimiz üzere roman ve hikâyelerde olayların aktarma yöntemi genellikle ya “anlatma” ya da “gösterme” yoluyla gerçekleşmektedir. Yazarın hikâyelerinde anlatma yöntemi “Gümüş Bulutlar Arasında” ve “Son Öpücük” adlı hikâyede de kullanılmıştır. Gösterme yöntemine ise “Derinlerde Anılar” adlı hikâyede kullanılmıştır. “Sessizlik Durağı” adlı hikâyede ise yazar her iki aktarma yöntemine aynı anda başvurmuştur.

Hikâyelerinde işlenen konular arasında kadın-erkek ilişkilerine şiirlerinde olduğu gibi hikâyelerinde de açık bir şekilde rastlamak oldukça zordur. Bu konunun daha rahat bir şekilde işlendiği hikâye “Derinlerde Anılar” başlığı altındadır. Yine “Sessizlik Durağı” adlı hikâyede de kadın-erkek ilişkilerine yer verilmiştir. Fakat bu hikâyede de iki âşık arasında kavuşma, özgürce aşk yaşama durumu söz konusu değildir.

Yazarın milliyetçilik ve millî mücadele başlığı altında yazılan en önemli eseri “Son Öpücük” başlığı altındayken, siyaset ve siyasi meseleler konusunun en yaygın işlendiği hikâye “Son Öpücük” başlığı altındadır.

İşlenen konular arasında sanat konusuna sadece “Düne Yolculuk” adlı hikâyede rast gelinirken, eğitim konusuna da yine bu hikâyede daha geniş yer verilmiştir.

Hassun’un “Son Öpücük” ve “Düne Yolculuk” adlı hikâyelerinde gerçekleşen nesnel zaman çerçevesi Irak’ta otoriter rejim olan Arap Sosyalist Baas Partisi dönemleriyken, “Düne Yolculuk” adlı hikâyede 1980’li yılları ve sonrasında kapsamaktadır. Hikâyeler vaka zamanı açısından değerlendirilirse “Solmayan Özlem”, “Gümüş Bulutlar Arasında” ve “Son Öpücük” adlı hikâyede aynen aktarma yönteminin kullanıldığı, sadece “Düne Yolculuk” adlı hikâyede aynen aktarma türüne bağlı kalınmadan özetleyerek aktarma yöntemine uygun olarak yazıldığı görülmektedir.

Münevver Hanım’ın yazmış olduğu hikâyelerin neredeyse tamamında açık mekân unsurlarına rastlamak mümkündür. Yazar hikâyelerinde genellikle yaşanmış ve gerek olayları ele almaktadır. Dolayısıyla hikâyelerde açık mekân unsurunun yaygın kullanımı oldukça doğaldır. Kapalı mekân unsurlarına ise sadece “Derinlerde Anılar” ve “Solmayan Özlem” adlı hikâyede yer verilmiştir. Münevver Molla Hassun’un hikâyeleri arasında soyut mekân unsurunun kullanıldığı tek hikâye “Gümüş Bulutların Arasında” hikâyesidir. Hikâyenin tamamı duyuşal soyut mekânda gerçekleşmektedir. Rüyaya ait mekân şeklinde nitelendirilen duyuşal mekân yazarın bizzat kendi hayal dünyasıdır.

Münevver Molla Hassun’un hikâyelerinde olaylar genellikle açık mekânlarda, özellikle köy ve kasabalarda gerçekleşse de, yazar olayların ilerleyişini anlatırken bu mekânların detaylı tasvirinden ziyade eser kahramanlarına ve olay aktarımına önem

vermektedir. Dolayısıyla hikâyede detaylı mekân tasvirlerine rastlamak mümkün değildir.

Yazarın hikâyelerinde kişiler kadrosunun sayısı oldukça azdır. Bu hikâyelerde yer alan kişiler kadrosunun neredeyse tamamı genellikle iyimser, olumlu kişilerdir. Hikâyelerde geçen olumsuz kişiler isimlendirilmemiş ve genelleme yapılmıştır. Bu hikâyelerde yer alan olumsuz kişiler aslında toplumda yer alan diktatör rejimi ve onun sebep olduğu durumları temsil amaçlı yazılmıştır.

Yazarın hikâyelerinin tamamı baştan başlatma sistemi ile yazılmıştır. Hikâyeler arasında sadece “Derinlerde Anılar” başlıklı hikâye sondan başlatma örneğine uygundur.

Roman ve hikâyelerde yer alan olay bütünlüğü aynı zamanda olay kompozisyonu olarak da bilinmektedir. Münevver Hanım’ın hikâyeleri arasında dalga biçimi ve mekanik yapılaşma teknikleri unsurlarına rast gelinmemiştir. Münevver Molla Hassun, “Son Öpücük” adlı hikâyesinde olay bütünlüğünü sağlarken hal değişim kalıbı tekniğine başvurmuştur. Yazarın “Derinlerde Anılar” adlı hikâyesinde de hal değişim unsuruna rast gelinmektedir. “Düne Yolculuk” ve “Derinlerde Anılar” adlı hikâyelerinde ise organik bütünlüğün sağlanması için arayış yolculuğu kalıbı kullanılmıştır. Hassun’un “Solmayan Özlem” hikâyesi ise organik bütünlük sağlayan hikâyelerdendir.

Münevver Molla Hassun’un “Son Öpücük”, “Düne Yolculuk” ve “Derinlerde Anılar” adlı hikâyesinde gerilim unsurlarından iç ve sosyal çatışma unsurlarına yer verilmiştir. “Gümüş Bulutlar Arasında” adlı hikâye baştan sona aslında iç konuşma ve bu yönde yaşanan içsel karmaşalardan oluşurken, “Sessizlik Durağı” ve “Solmayan Özlem” adlı hikâye içsel çatışmaların yer aldığı örneklerden biridir.

Münevver Hanım’ın hikâyelerinden “Sessizlik Durağı” adlı hikâye şaşırtıcı sonla biten hikâyelerdendir. Yazarın “Son Öpücük” adlı hikâyesi ise trajik sonla biterken,

“Düne Yolculuk, “Sönmeyen Özlem”, “Derinlerde Anılar” ve “Gümüş Bulutlar Arasında” adlı hikâyeleri ucu açık bırakılan son örneğini içermektedir.

Münevver Hanım’ın hikâyeleri incelendiği zaman yazarın metinler arasında kullanmış olduğu en yaygın tekniğin metin ekleme olduğu görülmüştür. “Düne Yolculuk” adlı hikâyede eklenen “Ölüler beni korkutmaz, canlılardan korkum var” şeklinde anonim bir deyiş karşımıza çıkarken, “Solmayan Özlem” adlı hikâyede ise Irak’ta bilinen çocuk şarkısına yer verilmiştir. Yine “Derinlerde Anılar” adlı hikâyede de aynı tekniğin kullanıldığını görülmektedir.

Münevver Molla Hassun’un hikâyeleri incelendiğinde dil öğelerinden terimler, samimi hitap ifadeleri, yöresel sözlere neredeyse hiç yer verilmediği görülmüştür. Bu hikâyelerde yer alan deyimlerin ise, atalar sözlerine oranla daha fazla kullanıldığı ve bu deyimlerin hikâyeler içerisinde defalarca tekrarlandığı sonucuna varılmıştır.

Münevver Hanım’ın hikâyelerinde argo, küfür, ayıp sözlere rastlamak mümkün değildir. Bu durum şiirleri için de geçerlidir. Yazarın hikâyelerinde dilsel sapmalar genellikle kelimeler arası yer değiştirmeler şeklinde görülmektedir.

Münevver Molla Hassun yazmış olduğu hikâyelerde en yaygın kullandığı üslup “Dramatik Üslup” tur. Bu üsluba yazarın neredeyse bütün hikâyelerinde yer verilmiştir. Çevresiyle çatışmayı esas alan dramatik üslubun en önemli örneği ise “Son Öpücük” adlı hikâyesidir.

KAYNAKÇA

ABU-LUGHOD, Lila **Peçeli Duygular**, Çev. Suat Ertüzün, Epsilon, İstanbul, 2004.

AKALIN, L. Sami, **Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Varlık Yay. 1980.

AKKOYUNLU, Ziya, **Irak Türkleri Edebiyatı**", Ankara: **Türk Dünyası El Kitabı**, Türk Kültür Araştırmaları Enstitüsü, 1992.

AKTAŞ, Şerif, (1998), **Edebiyatta Üslup ve Problemleri**, Ankara: Akçağ Yay.

BAYAT, Fazıl Mehdi, **Irak Türkmen Edebiyat Tarihi**, Türkmen Kardeşlik Ocağı Yay, Bağdat, 1984.

BAYAT, Fazıl Mehdi, **Irak'ta Türkmen Edebiyatı Tarihi (1958-1968)**, Bağdat: Kardeşlik Ocağı Yay. 1984.

BAYATLI, Hidayet Kemal **Irak Türkmen Türkçesi**, Ankara, TDK. Yay. 1996.

BENDEROĞLU, Abdullatif, **Et-Turkuman Fi İrak El-Sevre (Devrim Irak'ında Türkmenler)**, Irak Tanıtma Bakanlığı Yay. Bağdat, 1971.

BENDEROĞLU, Abdullatif, **Irak Türkmen Edebiyatına Bir Bakış, C.1**, Irak Kültür İşleri Basımevi Bağdat, 1989.

BENDEROĞLU, Abdullatif, **Irak Türkmen Edebiyatına Bir Bakış, C.2**, Irak Kültür İşleri Basımevi, Bağdat, 1989.

BEYAT, Fazıl Mehdi, **Irak'ta Türkmen Edebiyatı Tarihi** Bağdat, Kardeşlik Yay, 1984.

ÇETİN, Nurullah, **Behçet Necatigil, hayatı, Sanatı ve Eserleri**, Akçağ Yay. Ankara, 2013.

ÇETİN, Nurullah, **Roman Çözümleme Yöntemi**, 7.Basım. Öncü Kitap , Ankara, 2009.

ÇETİN, Nurullah, **Şiir Çözümleme Yöntemi**, 7.Basım. Öncü Kitap, Ankara, 2009.

ÇETİN, Nurullah, **Şiir Tahlilleri 2**, Akçağ Yay., Ankara, 2012.

HASSUN Münevver Molla, **Bitmeyen Çile**, Bağdat Yay. Bağdat, 2001.

HASSUN Münevver Molla, **Dumanlı Limanlar**, Bağdat Yay. Bağdat, 2002.

HASSUN Münevver Molla, **Gönül Zirvesinden**, Dar`ül Kutup ve El-vasa`ik Yay., Bağdat, 2020.

HASSUN, Münevver Molla, **Kıra'a ve Rü'ya**, Dar`ül Kutup ve El-vasa`ik Yay., Bağdat, 2010.

HASSUN, Münevver Molla, **Şanlı Tarihimiz**, Fuzuli Yay., Kerkük, 2016.

HASSUN, Münevver Molla, **Susuzluk Tılsımları,,** Dar`ül Kutup ve El-vasa`ik Yay., Bağdat, 2016

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2547316>. Abkar vadisi hakkında bilgi.

<https://sozluk.gov.tr/?q=jale&aranan=jale> “Jale” kelimesinin anlamı

<https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nanna#:~:text=S%C3%BCmerler%2C%20%C4%B0nanna'ya%20hem%20sava%C5%9F,aceleci%20biri%20olarak%20tasvir%20edilmi%C5%9Ftir>. Mitolojik Tanrı-İnanna hakkında bilgi.

https://translate.yandex.com/tr/?source_lang=ar&target_lang=tr “Seccat” kelimesinin Türkçe karşılığı

HÜRMÜZLÜ, Erşat, **Irak'ta Türkmen Gerçeği**, İstanbul: Kerkük Vakfı, 2006.

HÜRMÜZLÜ, Erşat, **El Turkuman ve El Vatan El İraki “Türkmenler ve Irak Yurdu”**, İstanbul, Kerkük Vakfı Yay., 2003.

HÜRMÜZLÜ, Erşat, **Et-Turkuman ve'l- Vatanul İraki (Türkmenler ve Irak Yurdu)**, Kerkük Vakfı Yay, İstanbul. 2003.

HÜRMÜZLÜ, Erşat, **Irak Türkleri**, İstanbul: Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yay., 1991.

HÜRMÜZLÜ, Erşat, **Türkmen ve Irak**, Kerkük Vakfı Yay, İstanbul, 2003.

HÜRMÜZLÜ, Erşat, **Türkmenler ve Irak**, İstanbul, Kerkük Vakfı Yay, 2003.

HÜRMÜZLÜ, Habib, **Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü**, Türkmen İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayınları, 2. Baskı, Kerkük, 2013.

HÜRMÜZLÜ, Habib, **Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü**, Türkmen İşbirliği ve Kültür Vakfı Yay, 2. Baskı, Kerkük, 2013.

HÜRMÜZLÜ, Habib, **Kerkük Türkçesi Sözlüğü**, İstanbul: Kerkük Vakfı Yay, 1.Baskı, 2003.

KOÇSOY, Şevket, **Irak Türkleri**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1991.

KÖPRÜLÜ, Faruk Faik, **Irak'ta Türkmen Şairleri**, Bağdat, 1998.

KÖPRÜLÜ, Ziyat (1996), **Irak'ta Türk Varlığı**, Ankara: Örnek Limitet Şirketi Yay.

KÜZECİ, Şemsettin, (2010), **Kerkük Şairleri**, DGTYB Yay, Ankara.

Meselelerine Kısa Bir Bakış, Türk Kültür Dergisi, Y. XXX.

Nazmi Sevgen, “Kerkük Türkleri I.”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 38, Kasım 1970.

SAATÇİ, Önder, “Irak'ta Türkmenlerinin Eğitim Dili”, **Kardaşlık Dergisi**, . İstanbul Y,13, S.52, Ekim-Aralık 2011, s.22-23.

SAATÇİ, Suphi, **Kazancı ve Türk Edebiyatı**, Kardaşlık, İstanbul, 2008.

SAATÇI, Suphi, **El-Kıyanil Turkumani Fil İrak “Irak’ta Türkmen Varlığı”**
Şen Yıldız Yay, İstanbul, 2014.

SAATÇI, Suphi, **Tarih Gelişmesi İçinde Irak’ta Türk Varlığı**, Araştırma ve
Geliştirme Vakfı Yay, İstanbul, 1996.

SAATÇI, Suphi, **Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri**, İstanbul: Ötüken
Neşriyat, 2003.

SARIKAHYA, Kasım, **Irak Türkmen Edebiyatı Tarihi**, (1968 – 1977), 1.Cilt,
Bağdat, Türkmen Kültür Müdürlüğü Yay, 1978.

TOGAN, Zeki Velidi, **Umumi Türk Tarihine Giriş**, cilt 1, Akgün Matbaası,
İstanbul, 1946.

TOKATLI Ümit, (Haziran-1993) **Irak Türklerinin Türkçe Eğitim ve Alfabe
Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, Azerbaycan ve Kerkük Edebiyatı,
6.Cilt, Ankara, T.C Kültür Bakanlığı Yay, 1997

TOKATLI, Ümit, “Irak Türklerinin Türkçe Eğitim ve Alfabe Meselelerine Kısa
Bir Bakış”, **Türk Kültür Dergisi**, Y. XXX, S. 362, Haziran 1993.

Us, Hakkı Tarık, **Ahmet Midhat Efendi ile Şair Fıtnat Hanım**, Vakıf Matbaası,
İstanbul.1948.

ZÂBİT, Şâkir Sâbir, “Kerkük’te Danyal Peygamber”, **Kardaşlık Dergisi**, S. 4/6
(1964), s. 26.

EKLER

EK 1.

“Solmayan Özlem” Adlı Hikaye

Kırmızı karanfil gülünü çizerken kendi kendisiyle konuşuyordu:

-Sen Karanfil gülünü çok severdin. Bugün bunu senin için getiririm, bu gülü sevdiğin için doya doya kokla.

Sınıf öğretmeni, Tülay'ın fısıltısını duyunca ona yaklaştı.

Anaokulu öğrencisi olduğuna rağmen yüzündeki çizilen çekici anlamları görünce:

-Tülay, çizdiğin kırmızı gül senin gibi güzeldir, Tabloyu bitirdikten sonra, arkadaşlarının çizdikleri tablolarla beraber onu masa üzerine bırak, dedi. Ama Tülay buna çok üzüldü ! Öğretmeni ise bu durumu görünce:

- Niye üzülüyorsun güzel Tülay'ım? Çok güzel bir gül çizmişsin, sen en yüksek puanı alırsın.

- Hayır hocam, özür dilerim çizdiğim bu resmi teslim etmeyeceğim!

- Niye...?

- Ben bu gülü annem için götüreceğim.

- Tülay'ım, tüm çizdiğiniz resimler için bir sergi düzenleyeceğiz. Annen, senin resmini sergide görünce çok sevinecek.

Tülay, bu söze hiçte gülümsemedi. Gülümsemesini hüznün dalgaları arasında sakladı. Sınırsız rüyalarını, gözlerinde arzuyu gönlünde mutluluğu gizliyordu.

Öğretmenine, dudaklarında saklı kalan, umutsuz cevabı verdi:

- Benim annem, o sergiye hiçte gelmeyecek.

- Niye?

- Çünkü, o bu dünyadan göç etmiş

Öğretmen, bu acı dolu sözleri duyunca, gönlünü incikli hasret kapladı, gözlerine dolan yaşları saklayarak, öksüz kızını kucakladı:

- Sen, büyüyeceksin, okulu bitirdikten sonra yüksek diploma aldığında, annenin gözleri aydın olacaktır. Hele hele sen güzel bir ressam olacaksın.

Tülay, en anlamlı bakışlarıyla öğretmenin gözlerine bakarak, yüzünde nazik bir gülümseme çizdi. Annesinin kokusuyla yaşadığı için o koku, susuz topraklara akan son baharın yağmuru gibi duygularını canlandırıyor.

Okulda, ders saatleri sona erdi, okulun zili çalınca, beyaz güllerle süslenen çantasını sırtına atıp, okulun kapısında arabada bekleyen babasına doğru koştu. Babasına sarılırken, gülümsemeyle içerisinden sözcükler coştı:

- Babacığım, bugün öğretmenimi çok mutlu ettim, dedi.

Bu cümleyi derken, çizdiği kırmızı karanfil gülünü babasına gösterdiğinde, sanki mutluluk çiçekleri gözlerinde açmış gibiydi, onun mesut olmasını yansıtıyordu:

- İşte çizdiğim bu tablo, resim öğretmenimi çok mutlu etti ve beğenini de kazandı, dedi.

Babası, yavrusunun çizdiği saydam ve basit bir şekilde çocukça duygularını saçan o tabloya çok sevindi.

Tülay, eve döndüğünde, çizdiği karanfil gülünü diğer resimleri arasında sakladı.

Sonrası, yumuşak yatağına sarılıp dinlenirken, kaybettiği annesi için gönlünün köşelerinde derinleşen sonsuz özlemler, yeniden bir daha canlandı.

Hızla elbise dolabına doğru koşunca, pembe fistanını eline alıp ona sarılırken, içindeki beyaz kelebeklere fısıldıyordu. O kelebekler ki annesi kendi elleriyle onları işlemiştir, sonrası, pembe fistanına uygun ve nazik bir şekilde serpererek dikmiştir. Annesinin her durağını arayıp acısını yaşayan Tülay, ellerini o beyaz kelebeklere sürerken, içindeki silinmeyen izler ve gözündeki sonsuz bekleyişlerle:

- Her şeyini özlüyorum... Allah'ım ne olur son defa göreyim yeter bana.

Babası kendi odasında dinlenirken, yavrusunun hıçkırığa hıçkırığa ağlamasını duyunca, hızla ona yönelendi.

Tülay o kelebekleri bire birer öperek içten ağlıyordu. Kızını acı bir durumda gördüğünde, içerisi acıyla coşup sızlıyordu. Ama minik yavrusunu kucaklayarak, onun taze gönlünü hayatın pembe rengine doğru yönelmesi için çalıştı:

- Hadi babasının bir tanesi, gir bakalım bu kelebekli güzel pembe fistanını. Yeşil Minikler Parkı'na gidelim. Yavrusunun, kurumuş pınar gibi küçücük gönlünü, bir daha hayatın tadına ve rengine doymak için coşa getirdi.

Tülay, bir gün ana okulda çocuk bayramı münasebetiyle düzenlenen faaliyetlerin birine katıldığında, gönülleri okşayan sesiyle oynayarak bir çocuk şarkısını sunarken, ansızın ezberinde olan çizgi filminden öğrendiği Anne şarkısına başladı:

Bu benim güzel annem

Sözleri gazel annem

İçimde yaşıyorsun

Her şeyi özel annem

Bubenim kaynar gönlüm

Her şeyi aynar gönlüm

Birde annemi görsem

Durmadan saynar gönlüm

Törende bulunan eğitimci ve veliler özellikle de babası buna çok hayran kalmışlardır. Tülay'ın annesiz bir yavru oluşunu anlamışlardır. Şarkıyı bitirdikten sonra yetenekli bir çocuk diye onu ödüle layık görmüşler.

Rengarenk baharın bir yeşil gününde, Tülay, evlerinin bahçesinde top oynuyordu. Güneş, pırl pırl altın ışıklarını bahçenin her köşesine yolluyordu. Tülay ise, elindeki topuyla çok sevinçliydi, oynarken kâh sağa, kâh sola topu atıyordu babası ise, mutfak penceresinden küçük kızını sevinçle izliyordu. Baharın yeşil rengi, çiçeklerin kokusu ve filizlerle dolu ağaçlar, duygularını okşarken, eşi Ayhan'la geçirdiği günleri yeniden hatırladı:

- Çiçek renkli Ayhan'ım, niye erken ömür kitabını büktün? Kapattın yeşil gözlerini. Nasıl ölüm götürdü seni sonu gelmez yolculuğa? Yuvamızda, mevsimler yeşermeden; hızla topladın pembe, ak umutları, bahar kokan köşelerden. Bağladın kapıları göçtün uzak yollara. Bil artık neler geldi başa! Ben ve yavrun seni içten özledik.

O anda bu dörtlüğü hasretle söyledi:

Coşkunum çoştu gene

Dert haddin aştı gene

Meğer konca ölüptü

Baş açtı gene bülbül

Gözlerini yaş, yüreğini keder kaplayan baba, Allah'ın yazdığına şükretti, gözyaşını silerken, tül perdenin arkasından, bahçede çayır üzerinde uzanan kızını izliyordu. Sağ elinde topu sol kolu da ilahi çehresinin parlak güzelliğini çerçeveliyordu.

Tülay, ansızın duygularının köşesinde saklı kalan özlem uyanınca, topu uzağa atıp; bir köşede oturdu . Küçük avcuyla bahçenin toprağından bir miktar topladı. Topladığı toprağı, yanında bulunan masa üzerine bıraktı. Sanki o toprağa baktığında toprağı gözyaşları ile ıslatıyordu.

Onu, suyla hamur gibi ettikten sonra, küçük ve ufak bir insan şeklinde oyma işi yaparken, ona sessizce fısıldıyordu:

- Bu başın, bu da cesedin.

- Aaa ne güzelsin annecim!

Tülay, saydam duygular içerisinde o ufak oyma işini yaparken, babası, yine mutfak penceresinden onu izliyordu. Sonra, bahçeye yönelince yavaşça yaklaşarak merakla ona sordu:

- Benim can parçası Tülay 'ım ne yapıyor ?

- Annemi yapıyorum!

Sürpriz bir durumda olan babası, yavrusunu kucaklayarak, annesinin acısıyla büyüyen özlemine içerisinden silmeye çalıştı.

Annesinin sevda coşan kucağını anarken, inanmıyordu ki annesi hayatının perdelerini kapatarak, mevsimlerin renklerini toplayıp bir daha dönmeyen bir zamanın çantasına bırakıp gitmiş.

Annesinin, henüz kokusuyla yaşadığı için, nasıl olursa olsun ısrarla küçücük parmaklarıyla onu bitirmeye çalışıyordu. Babası, içerisi özlem dolu küçük kızını bu hayalden uyandırmaya çalıştı:

- Bu güzel fistanının güllerini çamurlar örttü. Yeter vazgeç Tülaycım, dedi.

Tülay ise, dayanılmaz bir bekleyiş içerisinde olduğu için ve saf gönüllü bir yavru diye kendine güvenerek söyledi:

-Babacığım, ben annemi özleyerek yapıyorum! Günlerin birinde, "Allah insanı çamurdan yaratmış" Demedin mi?

Ek 2.

“Son Öpücük” Adlı Hikaye

Sonbahar, tüm somurtkanlığıyla solgun kanatlarını germiştii çileli köyün üzerine. Dut ağacının sararmış yaprakları, annesinden istemeyerek ayrılıp tarlanın kederli göğsüne serpilmişti, acıklı bir tablo çizerek. Güneş, uzun yolculuğu sonunda, gevşek adımlarla ilerliyordu baygın ufka doğru.

Yemyeşil mısır tarlasında, dimdik duran Yaşar, elindeki kürekle suyun yolunu tarlasına doğru hızlıca çeviriyordu ve mır mır mırıldanıyordu:

- Milli kimliğimi değiştirmek, dinsiz bir davranıştır, hayasızca bir adımdır. Ne pahasına olursa olsun değişmem, değiştirtmem milli kimliğimi, diyerek ara sıra dönüp yaşlı babasına bakıyordu.

Tarlaya yakın çamur evin duvarına dayanarak, geleceğın neler gizlediğini telaşla bekler gibi sağ elini, çizgilerle süslü sağ yanağının üzerine bırakıp düşünüyordu, yaşlı adam .

Başakları koklaya koklaya esip geçiyordu meltem. Hayat her yerde kokarken, köylülerin çalışmaları devam ederken, bir tür sessizlik çöküvermişti o köye. Aniden! Köyün, güzelim sessizlik perdesi yırtıldı.

(Land Crouse) Tipi siyah bir araba, yaşlı adamın burnu önünde dikilerek, üç kişi hızlıca arabadan indi ve selam vermeden, yüksek bir sesle:

- Nerde bu tarlanın sahibi? Diye sordu.

- Benim, tarlanın sahibi (Yaşarın babası). Ama ! Siz kimsiniz? Ne istiyorsunuz?

- Bizi tanımaya lüzum yok . İyice aç kulaklarını ve dinle: Pek yakında , bu köyü terk etmelisiniz , diyerek göçme kararını çaresiz adamın önüne atıp , bir put gibi durup yanıt beklediler . Bu beklenmedik durum karşısında zavallı adamın kirpikleri dönüyor , ayakta durma gücünü kaybedercesine, üzüntü dalgaları arasında titriyordu. Az kalsın çıldıracaktı .

Oğlu Yaşar ise, öfke ateşiyle bulgur tenceresi gibi kaynayıp taşmak üzereydi. Elindeki kürekle tarlanın bağırını yararak, babasının karşısına dikilen bu kişilere:

- Hayır, olmaz, olamaz! Ayrılmayız köyümüzden! Ayrılmayız, ne olursa olsun! Ayrılamayız, diye bağırdı.

- Biz sizi uyardık. Yoksa sonuç vahim olacak!

- Neden bizim köy?

- Burası petrol yataklarının çevresi. Pek yakında, burada bir ordugâh kurulacak ve sıkı güvenlik tedbirleri alınacak. Anladınız mı? Diyerek arabayı çalıştırdılar, bölgeyi toz bulutuna boğarak, gözden kayboldular.

Bu arada, Yaşarın babası, evlatlarının birini toprağa veren bir babanın acısı ve şaşkınlığıyla uzun bir yolculuktan yaya döner gibi, yere çökerek oturdu ve kendi kendine:

- Bu bir tür zorbalık, adaletsizlik ve haydutluktur. Köyümün sevgisi, evlatlarım kadar içime kök salmış bulunuyor. Burası dedelerimin yadigârı, çocukluk günlerimin hatırası, yaşamımın gizemi ve geleceğimin aynasıdır.

Göçemem. Göçemem, diye mırıldanıyordu.

Çok sürmeden bu uğursuz haber, kurumuş bir ormana yayılan ateş gibi yayıldı. Herkes, tedirginlik buhranı içinde! Yüzlerde meçhulün çizdiği üzüntü, şaşkınlık ve keder dalgaları açıkça dalgalanıyordu.

Aradan yüce dağların çekemediği ağır günler geçti. Göç kararı hâlâ daha geçerli! Kıyıcı baskılar altında göçe hazırlanan köylüler, tazminat istediler. Yanıt ise, hapse atılmak oldu!

Parmaklıklar ardında çekilmez işkencelere maruz kalan çaresiz köylüler, tazminatsız, köyü terk etme koşulu altında salıverildiler.

Zavallı köylüler, ölüm kürsüsüne ilerleyen adımlarla, gurup gurup başka köylere ve kasabalara dağıldılar. Toprağın taa derinliğine uzanan anılardan ayrılmadan... Zavallı Yaşarın babası ise, ölümünü tercih ederek, kıyıcı bir zamanın bağrına gömülü günlerini kucaklayarak, evinin önünde bir çadır kurup barındı, kirpik çalmadan.

Bir Cuma sabahı, alaca karanlıklar dağılmadan, çiçekler bülbüllere kucak açmadan, kan kokan makineler uyarmadan köyün güzelim sessizliğini bozarak, konutları yıkmaya koyuldu. Yaşarın babasının konutuna ağır yumruklar yağdırmaya başladı . Gözü önünde, bu acı ve insafsızca duruma dayanamayan zavallı adam, tüm beklenti ve düşlerinin, demir yumruklar altında kalmasını görünce ölümü bile ucuz görerek, uzun yılların geride bıraktığı, hüznü günlerin acısı damarlarında kök salıp derinleşmişti, o günler içerisini depreterek; güç dinlemez bir güçle, konuta doğru atıldı bağırarak:

- Yıkın yıkın! Her şeyi yıkın, ama bunu yok yok! Diyerek, konutunun çöküntüleri altında kaybolmasın diye, şehit oğlunun biricik fotoğrafını, büyük bir telaşla kapıp, öpe öpe ölüm yağmuruna meydan okuyarak bağrına bastı.

Bu arada şehit oğlunun gözlerinden öperken, dev bir parça tavandan gözü yaşlı adamın kafasına düştü.

Yaşarın babası, bu son öpücükle yeni bir vefa ve kahramanlık destanı yazarak,
hayatının mertlik kokan son şerbetini kana kana içti.

Ek 3.

“Düne Yolculuk” Adlı Hikâye

Boynunu kaybetmiş testiye usul usul bakındı :

- Seninle birlikte olduğum için çok duyguluyum bugün, hem de yer kazıcı işçilerini yakından görmeği özlüyordum. Babasına söyledi. Ceylan misali yürüyordu. Sabahın erken vaktinden iş başına gelen kızcağız, onuncu baharındaydı.. Benzi kaçmış bir çadırın ağacına abandı, ıslak parmaklarıyla kalıt bir testini okşadı, gah ince bir bakışla... Gah ondan kokan toprak kokusunu solukladı. İnci o an, tüm sevinçlerini, mutluluğunu bir an içinde yaşıyordu.

O gün havalar yeşil renkli idi, güneş altın bilgilerini tel tel serpiyordu. Çocukluğuna karşın işçilere derin bakışlarıyla bakınıyordu ..

Onlar, tüm güçleriyle (Yorgan Tepe) (Nuzi) tepelerinin altındaki gizemli kalıtları, kazmalar yoluyla izliyorlardı. Yeraltı kucağından çıkarılması için çalışıyorlardı.. Kerkük'ün yakınında (Türk Alan) köyünün uzantısında (Elhuri Devleti) nin baş kenti olan(kasur) oralarda yatıyordu, sanmışlar.

İnci'nin güzelim gözleri, işçileri izliyordu, onlar ise, kazmalarının taşlarla, güçle savaştığı sesiyle, o kalıt tepeni titretiyorlardı. Tarihçe, oralarda evrenin ilk haritasını bulmuşlar. Harita, 2350 yıl Milattan önce evreni anlatıyor. O harita (Nuzi Memleketi)' nin, kalıntılarında nedenli defineler ve kalıtların var olduğunu vurguluyordu.

Aynı zamanda, bahar renkli İnci'nin, masum gözleri, bir takım Yabancı kişileri gözetliyordu .. O kişiler ki bu gizemli tepe onları bir araya toplamıştı , yanı sıra , kazıcı işçileri seyrediyordu ..sanki gebe bir kadın tuhaf testiler , nefis ve pahalı kalıtlar doğuyordu.

İnci'nin tomurcuk misali aklı, o planların nedenli tehlikeli olduğunu kavramıyordu.

Tepenin gölgesinde, zamanlar harcamış çadıra yaklaşınca, İnci , yeri yatak sanarak, dinçlik arıyordu .Dinçliğinde, nazik parmakları yerin kumlarını okşuyordu...

Ansızın bir araba sesi duydu. Araba yaklaşınca, yere kıyan bel balta seslerini , kısırtıyordu, o baltalar eğer dilsiz olmasaydı , tepenin kocaman tarihini dile getirip, önünde boyun eğdi...

Arabadan üç kişi indi , özel kıyafetleriyle yakışıklı giyimleri ile birisinin elinde siyah çanta vardı ..

İnci baka kaldı ..Onlar, arabadan bir büyük bavul indirdiler, yerin kucakladığı defineleri, muayene ederek, bavulun içinde yerleştirmeye çalışıyorlardı..

İnci, o görüntüleri gördüğünde, gözleri yaşlarla doldu ! Vücudu sarsılıyordu. Farkında olmadan onlara bakarak, babasına doğru adım adım atıyordu :

Baba, baba görüyorsun...? -

Ne ?-

Hareket ediyorlar, hareket ediyorlar.

Babası, baktığında şaşırıldı, merakla yaklaştı, baktı .Ama o davranışın, ne amacı olduğunu bilmiyordu. Kalbini tuttu, nefes nefese katıldı bir an, gözleri yaşardı , sesi titredi :

-Eyvaaah ! Eyvaaah !

O üç kişi , pahalı kalıtlarla dolan bavulu getirip, arabaya yüklediler , araba tüm hızıyla hareket etti!!!

İnci, öfkeyle baktı! Gergin bir halde bağırdı:

Dönderiiiiin! Dönderiiiiin! -

Ama bir yanıt almadan, yalnız araba tekerlekleri altından savrulan topraklar kaldı...! kendisini bir cenaze merasiminde sandı ..

Taze düşüncesine rağmen , İnci, bu olayı gördüğünde, bilincinde yerleşti ve bu olay geleceğini sınırladı.

O zaman, köylü aileler, kızlarını okullardan uzak tutuyorlardı. Ama İnci, zihin keskinliğine sahip olduğu için, babası, Türk Alan Okulunda onu kayıt etti, eğitimini başarıyla sürdürdü. zaman geçti, yoksul ailesi, Kerkük'te yerleşti.. Babası bir zengin adamın bahçesinde bahçeci diye çalışmaya başladı ..Bu küçücük aile, kendisine yeni bir hayat seçti . Gün geçti günler geçti.. Geceni gündüze katan İnci bilim seferinde idi ..Ama parlak andacından o pahalı günün hatırası hiçte silinmiyordu .. Nasıl bu milletin olan kalıt defineleri talana çalıyordu? Anında, sizef hatırına geldi .. O işçilerin her birisini ona benzetti. Onlar kazıyorlardı, defineler ise bol bol toplanıyordu. Batı Aleminin Müzelerini zenginleştirmek için, yabancılar tarafından el koyulurdu. O testi gözünden kaybolmuyordu. Çin çin müzikal fikrinde kazıldı, kazılan silinmez. Her an içinde bir özlem, İnci'ni memleketinin kalıtına daha güçlü bağıyordu .. Gün geldi artık o bir soruna döndü .

İnci, on sekizinci baharında, Servi boylu, altın saçı omuzlarından beli ortasına dek uzanıyordu, beyaz renkli , pembe dolgun bilekli.

Dudakları, gözleri, bedeninin çarpıntısı hep beraber bir çözüm arıyordu ..! Çözüm ancak kalıt nasıl korunur. Onu bilmek istiyordu.. Ah ne güzel idi o Yorgan Tepe'nin kokusu! Ah ne acıydı o bavul şeklinde o cenaze ! O cenaze ki yurdunun definelerini kaçırttı..

Babası ,onunla daima övünürdü ." Benim kızım başarılı olacak"

Gün geldi, İnci, başarıyla lise mezunu oldu. Fikrinin derin köşelerinde kazılan o olay her an canlanıyordu. İnci heyecanla bağırdı:

- Bir fikrim var !

- Babası: Senin fikirlerine güvenim vardı , ne demek istiyorsun ?

- Edebiyat fakültesinde Kalıt Bilimi Bölümünde yüksek öğretimimi sürdüreceğim, dedi.

-Babası : Zaten, senin ısrarın, parlak gelecekler müjdeliyor .

Artık kendisinde bir güç duydu, o güç, kendisini iteliyordu. Memleketinin kalıtlarına daha fazla bağlandı. kendisiyle kalıtlar arasında bağlantılar uzadı.

Aradan yıllar geçti. İlk inatlık, Kalıt Bilimi Bölümünden mezun olmasıydı . Böylece geçmiş uygarlıkların kültürleri hakkında, bilgi sahibi oldu.

İnci, Kalıt dairesinde memurluğa atandı .. İşte ilk adımları başladı. tarih öncesi ve eski çağlardan kalma eserleri tarih ve sanat bakımından inceliyordu .Kerkük'ünün kalıtlarına daha yakından tanık olmak için ,dünü bugüne; bugünü de yarına bağlayan bir köprü gibi olan Müzeleri , aktarmaya çalıştı..!

İşte! Kalenin yıkma günü geldi. İçerisinde o gün, yeniden bir ısrar doğdu.

- Kale yıkılsa da, yeniden daha güçlü yapılır, dedi .

İnci'nin, ikinci güçlü ısrarı ise, Kalıt Bilimi Bölümünde uzmanlık diploması idi. Onu, Üniversiteden pekiyi başarıyla kazandı. Artık İnci yetenekli durumda oldu. Zamanı geldi tüfek kaldırmanın.

Günlerin bir gününde , iş başında olduğunda , yurdunun kalıtları için, içerisinde büyüyen özlemler alevlendi..!

- Burada, iş hem güçtür, hem de yorucudur. Buradaki taş ve topraklar arasında çalışmak, senin bu yumuşaklığına yakışmaz, dedi,

İnci öfkelenerek: Yumuşaklığı erteledim amacıma erene dek, dedi Sonra ekledi :

- Düne yolculuk, o benim kararım .. Yurdumun toprakları kokusunu

yıllardır içimde taşıyorum, dedi .

- Ya..! Toprak altında yatırırlar bulsak korkmaz mısın..?

- Ölüler beni korkutmaz, canlılardan korkum var ..İnsan oğlu demişler "dört ayaklılar korkutmaz, iki ayaklılar onu ürkütür".

Tarihi çok eskilere dayanan Arapha'nın şimdiki Kerkük dediğimiz,2600 M .Ö tarihine dayanan Kalesi'nin ,1997 yılında Hasa Su Irmağına bakan bedeninde, işçiler ve yöneticiler bir kapı buldular. O kapı tarihi meçhul olan bir gömülü ama muhteşem bir memleket kapısıydı . tatlı , nazik ve azametli kızı, yurdunun o defineleri yaban ellere göçmesin diye hızlı hızlı çalışmalarını yoğun bir şekilde sürdürdü .

İnci'nin, nedenli memleketine bağılı olduğunu halk anladı .. Anladı ki o Türkmen tarihini içinde taşıyordu ve bir daha güneş şehrinde batmasın diye, kendine söz verdi.

O güzelim yurt tutkunu olan Türkmen kızı, Kale'nin bedeninde bulunan kalıtları heyecanla izliyordu. İzlediğinde bir tuhaf tablo buldu! Yumuşak elleriyle toprağını silerek, tabloyu temizledi .Kalıt uzmanı olduğu için, derin bakışlarla tarihsel harflerini okuyunca, saydam bir gülümsemeye dudakları titredi .

- Allah'ım ! Kerkük'ümde öyle derin , duygulu aşk hikayeleri varmış !! Eyvah !

O durum, son dört yılda yaşadığı özlemleri anıları, yeniden bir daha gözlerinin önünde canlandırdı . O yıllar ki, fakülte hayatında sevgilisi Orhan'a karşı, gönlünde saklı tuttuğu sevdanın yılları .

Tabloyla kaynaşırken, omuzunda, şefkatli bir elin sıcaklığını duydu , bakınca ! Nişanlısı Orhan'ı gördü, sevinçle kollarına sarılarak kucakladı.

- Orhan'ım, kavuşuruz, şimdilik yurdumun geçmişini koruyarak, geleceği için savaşıyorum .

Gün günü kovalıyor. Yeniden kasırgalar. Fırtınalar meydanda at oynattı. Korkunç günler baş kaldırdı. Pare peristler tüm ahlaki kurallara haykırı olan yönleri izlediler. Bağdat ve Kerkük Müzeleri yağmalandı, o pahalı kalıtları yabancı ülkelere kaçırıldı. Uzun çağları yaşayan, Kerkük Kışlası da kanla boyandı.. Hale Kerkük'ün Kışlası ve öksüz Kalesinin kanamalı vardır.

İnci derin bir hıçkırıyla parlak çehresinde, inciklerin parmakları bellice göze çarpmaktaydı. İnci fısıldadı:

- İşte tarih kendisini tekrarlıyor, dedi. Gönlünün en derin köşesinde saklı tuttuğu yaralar, yeniden bir daha söküldü .. ağladı .

Güzelim şehri hakkında, işlenen cinayetler, içinde bir volkana döndü.. İnci, derin ve içli bir hasretten sonra, sanrıya yakalanmış gibi seslendi :

- İşte üçüncü deprem !! Tarihin dolyatağını hançerlerle parçalıyor .

Onun nedenini epeyi kavıyorum ..

Ömrünün süresine rağmen , İnci, içindeki kanamalı yarasına ve tutuklanan vatanına söz atarak ant etti .. Yurdunun kaburgasına dikilen hançeri söksün, ölmeden önce. Parçalanan tarihini toplansın ve o tarihine yeniden bir süs bir düzen versin.. O tarihi ayakta durdurmak için, yolunu yeniden daha güçlü adımlarla başladı.

Yolun sonunda ,milletini, tarihini Kerkük'ün Türkmen şehri olduğunu tüm dünyaya anlatsın ..

Buna da kimsenin şüphesi olmasın

Ek 4.

“Gümüş Bulutlar Arasında” adlı hikaye

Saat akrelerin dönmesiyle, ağaçların yaprakları koyu yeşillerini soyarak , akşam kumruları üstüne dökülürken , güneşin ruh gölgeleri ardında kaybolmasıyla ve gece karanlık uzantısının gök yüzünü örtmesiyle birlikte içimde yerleşen parlak gümüş rengi köpükler yer yüzüne gönderilen ay ışığını kucakladı ...

O, ayı ince, ince düşünüyordu , dudaklarından sabır öfkesi art arda yanık sesiyle çıkıveriyordu ... bu yanık sabır öfkesi yuvarlak yüzünü, tatlı gülümsemesini çimenlerle kapatılmış gibi saf gözlerinin parlaklığını koruyordu .

Alnını örten kumral saçlarını, omuzuna orman gibi düşen saçlarını ne kader okşamak istemişti . Gülerken alnında belirlenen kırışıkları sevmiş ve umut veren göz bakışını özlemişti .. Onun için , ona varmak için hapis olduğu zindanın çubuklarını kırıp bir merdiven örüp ay ışığından alıp bir lamba işleyi, nabzına hakim olana sunmak için kişiliğinde yok oluncaya kadar etrafında dolaşıp yok olan günleri aydınlatmayı temenni etmişti. İncinmiş bir sevdanın, gerilemesi için çalışıyordu. Bir erkek aşık olunca akıl saltanatını kaybeder sevgilisinin adıyla zavallı kalbine sığınır:

Sana çılgınım, aşığım .. -

Bu sözcükler acaba sevgilisine mi ? Duydukları çılgınlığı anlatırlar mı acaba ??

Kalbinin hızlı nabızlarıyla titreyen avuçlarına, soğuk adımlarla ve alevlenmiş kalbiyle geldi, onu tedirgin bir hale çevirdi adımları yaklaşınca , o tedirginlik büyümekteydi .

Sanki yalnızlık dünyayı doldurmuş, yüreğinden coşan sözcükleri fısıldadı:

Acılar kanadında dağılıyor en güzel günlerimiz.. tartıyor zamanın değirmeni, ektiğimiz umutları!

Yaşam verici bir varlığı bırakmadan, ter dökmeye başladı. Ama ısrar edici olması, kalbini avcunun içine alıp, diğer elinde ay ışığından ördüğü lamba ile ona doğru gitmeye devam etti. Sanki içindeki duygularla , kendine özgü gizemli bir dünya kurmuş.. Yüksek bir kale gibi karşısında duruverdi şaşkın bir halde soruyor:

Nasıl bu derin suskunluğunu aşacaktır ? -

Anlamsız bir şekilde kendi içinde fısıldadı... Belki bu suskunluk ve bu fısıltılar acılarını avutacak , cesaret verecek bir şeyleri anlatmak istiyor .

Sanki tüm içini kapladı , acılarını , karanlık günlerini belirtti . Zamanın , günlerin içinde oyduğu yaraları açıkladı .

- Ben bitkin aşığım... susuzluğum ezeldendir, yalnızca senin derin nehrinden doyacağım... duyguları karmakarışık oldu, dedi :

- Ben miydim konuşan? Yoksa başka birisi idi !!

Karşısında her türlü konuşma kuralını unuttu .. !

İlhamlarında boğulurken gururla dalgalanıyor, soğuk renkler dünyasında yüzerek , musiki sesiyle ebedi bestesini çalarak karşısına sureti çıkıverdi ve dedi :

- Şaşkın mihrabına geri dön, tekrar hapis kapını kapat ... Senin çırağına ihtiyacım yoktur , bana ayımdaki sürekli olan ışık yeter.. Artık beni bekleme şafağın saydamlığında .

Kulaklarına bu ağır sözlerini dedikten sonra, ısındı ve dinlendi sanki gerçeklerle gurur duyduğunu demek istiyordu:

- İçinin yaralandığına önem vermeden, sözlerim birden çıkıverdi.

Tüm bunlar karşısında suskun dururken, bakışları şaşkın bir halde dudaklarının titreyişini izliyordu, bu bakışlar , onu vuran hasret kamçılarının acısını artırıyordu . O anda sandı ki, perdeler de kapatıldı .. Umutsuz bekleyişler Soğuk güneşler doğacak .. !!

Ama , Acıların gemisi , anılarına doğru koşa gelmeden ..! Düşündü:

- Peki , kim seni alıp cumartesileri (Danyel Peygamber)e götürecektir !!

Dudakları hareket etti sanki suskunluğuna isyan ediyordu. Titremekte olan dudaklarını izlerken, dudaklarıyla değil kalbiyle fısıldadı :

- Ay, benim diğer yüzümdür... her yönden korkular beni kovalıyor, zaman ve günlerin kamçı ve derinliğimizdeki acıların sona erdirilmesinin zamanı gelmedi mi ? sanki ona, kalbindeki arzuları anlatıyormuş gibi .

O, ah ve özleyiş dalgalarında , düşünce çatışmalarında , şuursuz dünyasındayken , o ise sanki göç eden mevsimlerini aramak isteyip , sanki zamanın onlardan çaldığı saniyeleri tekrar almak istiyor gibi ...

O saniyelerdir ki (Danyel Peygamber)in gölgesini özleyerek Kale sokaklarını geziyorlardı, güneşin ışıltısıyla amaçlarını örüyorlardı ... Güzelliklerini yitirmeyen bir zamanın günlerini geri çekiyorlardı, takip solmasın yeşil başaklar mevsimine varmadan ...

Karşısında dururken sanki zaman onların gençlik çağlarına sırtını vermiş duygusundaydı. Sanki içi ondan soruyordu :

- Neden (Gavurbağı) çıplak dallarda ötüşen kuşlara yanıt vermiyor ?

Aradan yıllar geçecek, yüzler birbirine karışacak, yer adları unutulacak, Cumartesi günleri hatırlanmayacaktı . Tartıyor zamanın değirmeni geçen tatlı anıları...

Artık her şey çok gerilerde kılıyordu .

Sıcak hisleri, düşlerinde (Hasasu)nun dalga seslerini örüyordu bu dalgalar (Hasasu) kenarında yeşil vefayı dikmişti, o kenarlar daima Gürgür Baba' nın alevleriyle aydınlanıyordu ...

Örölmüş hayallerin karışık ipliklerinde, unutulmuş anahtarlarını aramaktaydı ... Kaybolan eski neşeli günlerin üstüne, serpildiği toprakları silmek istiyordu . Kahkahalı serçelerin sesleri ise, kulaklarında çınılıyordu .

Tüm bunlar açık alnına bakarak , gözlerinde kaybolarak cereyan ediyordu sanki kalbinin sesini onun içinden duymuş gibi oldu , beyaz güvercin gibi şarkı söyleyip sessizce çağırı verdi :

- Özleyiş duvarını atla, suskunluk engelleri bırak mesafeleri ellerin tutuşmasıyla kısalt .

Bu eller tüm imkansızlıkları isyan edip ümitleri dikti mi ...??

Evet ... Yeşil umutlara doğru , yeni günümüze Bismillah derken , sanki ağızlarından inciler dökülmüş ..

O an, sanki bir cananın avlusunda olduğunu hissederek çırağını onun elinde ışınlarını önüne dağıttığını görmekteydi . Gönüllerinden doğan türkü, bir daha çağırı verdi gözlerinde büyüyen sevgiye .

Şaşkınlığı durumunda gülümsemekte olan gözleri, sevinçten bakıveriyordu bilmiyordu ki şaşkınlık ve rahatlık arasında olan mesafe , yalnızca bir göz kırpdaması kadarmış .

Tüm bunları, kucaklaşırken fark ettiler ... Varlığın nağmeleri ile gümüş bulutların kucaklarına daldılar ve aydınlığı saçtılar ayların yanağına ...

EK 5.

“Derinlerde Anılar” Adlı Hikaye.

Anılarının en derininde sessizce duran o anı aklından silmeye çalışan Suzan dar odanın bir köşesine oturuyordu. Kahverengi saçları iki yıldır giydiği siyah elbisenin üzerinde parlıyordu. Pencerenin yanında duran kafeste öten bülbülün sesi ona canını acıtan en derin anılarını hatırlatıyordu:

-Şu an saatin durmasını ve senin hatıralarımı sadece güzel anılarla doldurmanı istiyorum.

Uzun zaman önce ailesiyle birlikte ziyaret ettiği büyük evin bahçesindeki bülbülün öttüğünü hatırladı. O gün o, Kardeşinin elinden tutup evin bahçesine, bülbülün kafesine doğru yürüdü ve içerideki bülbülün başını okşadı. Başını kaldırdığında, bahçenin bir köşesinde oturan Murat'ı gördü. Murat, ona beklenmedik bir şekilde saf bir sevgiyle bakıyordu. Suzan onunla aniden göz göze geldiğinde utandı, başını çevirdi ve tekrar bülbülü okşamaya başladı. Murad yavaşça ona yaklaşırken titreyen parmaklarıyla ona kırmızı bir gül uzattı. Suzan önce bahçedeki salıncağa oturdu, ardından çekingen bir tavırla gülü kabul etti. Hafif bir tebessümle dedi:

-İçeri girsem iyi olacak.

Kardeşinin elini tuttu, diğer eliyle kırmızı gülü koklayarak oturma odasına doğru yürüdü. Kalbini hiç kimseye açmamış Suzan, bu gencin gönlünde taht kuracağını tahmin etmiyordu. İşte o an, göz göze geldiklerinde ulvi duygular çoktan kalbe inivermişti.

Yemyeşil bir bahar gününde, rüya gibi ağaçların ve meyve bahçelerinin ortasında bahar yürüyüşüne çıkan iki aile, gözleri yeniden buluştu ama utangaçlık onları açmaya

izin vermedi. Kayıtsızmış gibi davrandı... ve ikisi de sonsuz hayallerini açığa vurmadan birbirlerinden memnun kaldılar...!

Şekeri dağıtmaya başladı ve yanına vardığında bir parça almak için uzandı ve bir parçası yere düştü. İkisi onu almak için bir kez eğildiler ve sonra kafaları yavaşça çarpıştı. Suzan'ın yüzünde utangaç ve parlak bir tebessüm vardı.

Suzan'ın bilgisayar bölümünden mezun olmuş ama babasının dikiş fabrikasında yönetici olarak çalışıyor. Murad ise işletme bölümü mezunudur. Bir gün Murad'ın aklına yeni bir iş fikri gelir ve Suzan'ın çalıştığı dikiş fabrikasını ziyarete gitti. Onunla karşılaştığı zaman kalbi hızlıca çarpıyordu, duyguları karşılıklıydı, Murat anlıyordu. Murat'ın sunduğu projeyi Susan memnuniyetle kabul etti. Murat "Çok şükür" derken Suzan'ın mor gömleğine baktı ve sessizce şunları söyledi:

Mor rengi bana baharın kokusunu hatırlatır... Yanakları kızaran, gözleri parlayan, kalbi hızlıca çarpan Susan utanarak cevap verdi:

-Umarım tekstilde harika sonuçlar elde edebiliriz.

- İnşallah

Suzan aşağıya baktı ve sessizlik giderek ısındı, sonra babasıyla giyim mağazası hakkında konuşmaya karar vererek oradan ayrıldı. Aralarındaki aşk duygusu, yavaş yavaş açan ve kokusunu günlerin anılarına yayan bir çiçek gibiydi.

Kalpleri iki nehir gibi buluşup her gün birbirini kucaklıyordu. Murad'ın susan kalbi yoğun duygulara dayanamadı ve annesine Suzan ile evlenmek istediğini söyledi. Annesi bu durumu oldukça olumlu karşıladı. Çünkü Suzan çok yakın tanıdığı bir ailenin kızıydı ve tam da onların ailesine uygun biriydi.

Ailecek Suzan'ı istemeye gittiler ve Muradın annesi sözüne şu şekilde başladı:

-Bahçenizde bir gül var, onu almaya geldik.

Kızın babasıysa beklenmedik tepkiyi verdi:

- Bence bu konu ertelenmeli!

Murad elindeki beyaz güvercinin uçup gittiğini hissetti. Bulutların üzerinde yürüyor gibiydi, aniden yere çakıldı. Aniden ayağa kalktı, annesinin elini tuttu ve sessizce arabasına doğru yürüdü.

Suzan'ın annesi, kızının duygularından haberdardı. O narin duyguların üzerine kara bulutlar gelmeden işe çözüm bulmaya çalışıyordu. Murad ise yaşadığı kalp kırıntısını kaldıracak güçte değildi. Sanki hüzünlü rüzgarlar ve mevsimler umutlarının yelkenlerini yırtmış gibi hayalleri dağılmış, o ise bilinmeyen geleceğinin çizgilerini çizecek birini özlemle bekliyordu. Zamanın acı eziyetine dayanamayan ancak kaybın yarattığı gürültüden kurtulmak için işini bırakıp bir grup mülteciyle birlikte bir ülkeye seyahat etmeye karar verir. Bu aşk acısı onu uzun bir yolculuğa sürüklemek üzereydi. Anne babasından helallik alıp arkadaşlarıyla birlikte uzun bir yola çıktı:

- Dualarınızı bekliyorum. Annesi Murad'a sarıldığında ağlıyordu ama yapabileceği bir şey kalmamıştı.

Oysa murat ve arkadaşlarını bu yolculukta hiç de güzel şeyler beklemiyordu. Geminin uzak bir köşesinde otururken kalbinde saklı olan aşkı unutmaya çalışıyordu Murat. Ama kalbi yorulmadan bu aşk için atıyordu. aniden esen kuvvetli bir rüzgar, teknenin bazen sağa bazen de sola dönmesine neden oldu. Kaptan şiddetli dalgalar karşısında kendini çaresiz kaldı. Gemi batarken çığlıklar yükseliyordu:

- Allah'ım, yardım et!

Güçlü dalgaların arasında geminin bir kısmı derin sulara gömüldü. Yolcular "Allah diye bağırdılar. Gemi tamamen parçalanınca Murad şiddetli dalgaları görmezden geldi ve bir çıkış yolu arayarak sağa sola yüzmeye başladı. Kendini eski, batık bir geminin yanında buldu. Yüzmek için fazla yorulduğundan teknenin en yakın kısmına zor ulaştı ve içine atladı.

Elbiseleri yırtılmıştı ve oldukça zor nefes alıyordu. Acıkmıştı ve teknenin köşesinde birkaç parça kuru ekmeğe gördü. Hızla onları bir araya getirdi. Sandalyenin altındaki su tankını gördü. Kuru ekmeği yıkadı ve yemeye başladı. İki gün süren acı ve yalnızlık ardından Murat yakınlarında bir ada gördü ve bağırmaya başladı:

- sesimi duyan var mı? Defalarca tekrar etti. Sonunda sesi duyulmuştu. deniz kenarında yürüyen bir kadının kulağına onu duydu. Bu kadın yakınlardaki adada yaşayan zengin bir kadındı. Kadın Murat'ı kurtarmak için tekneye doğru iki adam yolladı. Adada kadının yanında dinlendikten sonra Murad, yaşadıklarını ona anlattı. Kadın yardım etmek için bir çözüm bulmaya çalışıyordu ve Murada geri dönünceye kadar tarlasında çalışmayı teklif etti.

Murat çok güçlüydü ve hiç şaşırmadan kabul edildi.

İki yıldır adada çiftçilik yapan Murad, ailesini özliyordu. Martılar denizde kanat çırparken Murat Suzan'ı hayal ediyor ve bir şarkı fısıldıyordu:

Unutulmaz anı yar

Sil gözümde kanı yar

Seninle anılarım

Nerelerde kaldı yar

Key, hâlâ memleketine dönme umudunu kaybetmemişti... ve ada hanımına bu arzusunu dile getirdiğinde, doğum günü olan topraklarına dönme konusundaki başarılı girişiminden dolayı onu tanıyan insanlara teşekkür etti.

Yurda dönme umudunun anahtarlarını henüz kaybetmemişti. Ada hanımına dönme isteyini anlatında ona yardım etmek için bir yol aramaya başladılar.

Geminin kaybolması haberinden sonra, iki yıl boyunca Suzan kara elbisesiyle odasının bir köşesinde, bahçedeki bülbülün ötüşüyle, kalbindeki sızlayan hüznüleri sessizce avutuyordu.

Sonunda o gün gelmişti. Murat ada hanımıyla saygıyla vedalaştı. Anayurduna ve sevgilisine kavuşmak için aşırı korkunç denizleri... Murat Uzaklara bakarak:

- Ey anayurdumun toprağı, ne zaman seni öpeceğim?

Ey Suzan'ım geliyorum sana doğru... Çiçeksiz bülbül öter mi..?

Gözlerini kapattı, düşünüyordu:

- Hüznlerimi unutmak için varlığından öpüyorum. Damarlarım kuru çünkü özlüyorum. Sen benim mor sevincim, Suzan'ım.

Tenha odada kalbinin en derinlerindeki arzuları hatırlayan Suzan aniden çalan kapı ziline sesiyle irkildi. Kapıyı açtığı anda karşısında saçlı, sakalı karışmış, iyi durumda görünmeyen bir adamla karşı karşıya geldi. Bu adamın gözlerine uzunca bakan Suzan konuşmadı. Nutku tutulmuş gibiydi, o sadece bakıyordu. Anlıyordu. Anlamıyordu. Murat'ın kalbi yerinden çıkacak gibiydi, heyecanlıydı, heyecanını bastıramadığını o da fark ediyordu. Suzan'ın gözleri dağınık sakal arasında dudaklarının tam köşesinde güçlkle

görünen bene takıldı. Ağlıyordu fakat mutluydu. Çünkü gelen iki yıldır umudunu yitirmeden, her gün hasretle yolunu beklediği, Murat'tan başkası değildi...

Ek 6.

“Sessizlik Durağı” Adlı Hikaye

Üzerine şeffaf kelebeklerin saçıldığı bir resim yaparken, sanat merkezlerinden birinin penceresinden onu izliyordu. Parmaklarını o kelebeklerin üzerinde gezdirdiğinde, içinde bir arzu vardı, sanki her kelebeğin kulağına hiçbir kulağın duymadığı ısıltılı dizelerle dolu bir arzuyu, sözleri fısıldıyordu. Bir süre tek kelime etmeden derin sessizliğe daldı.

Onu izlerken kuytu sessizliği bozmak istedi ve düşündü:

“Aylardır buralardayım, sokaktaki durakta ve sanat merkezinde gizlice onu izliyorum. Peki, ya yanına gidip kalbimden geçenleri ona fısıldasam?!”

Fakat yine cesaret edemedi, bu yüzden tereddütle bir adım geri çekildi, arabaya bindi ve gürültülü sokağa doğru hareket etti.

Bir sabah stüdyoya giderken onun kendisine yaklaşmaya çalıştığını hissetti fakat utangaçlığı yine önünü kesti. Gülümsemesini bekliyordu ama o, elindeki güzel bir sanat eseri ile yarışmaya katılmaya kararlıydı, yanından düz geçerek yoluna devam etti. Bir an kendini topladı, duygularını bir kenara bıraktı ve yaşadığı duyguları bastırarak sadece sanat yolunda ilerlemeye devam edeceğine dair kendine söz verdi.

Sonra bir gün arabasını stüdyonun tam yanındaki durakta durdurdu ve pencerenin arkasından onu izledi. Cesaretini topladı, arabadan dışarı çıktı. Göz ucuyla ona bakarken aslında onun kendisine tutkuyla baktığını gördü. Uzun zamandır hissettiği duyguları anlatmak için yavaş adımlarla ona yaklaştı. Bu sefer anlatmaya kararlıydı, derin nefes aldı:

-Keşke bilsen seninle konuşmak için, senden gelecek tek bir sözü duymak için ne kadar da susadım. Diyeceğin tek bir sözü kalbime dövme olarak kazıyabilirim. Bu öyle bir susuzluk ki, damarlarımda kanı bile kurutabilir.

Durdu, yine bir umutsuzluk duygusu hissetmeğe başladı. Çünkü o, tam karşısında, olduğu yerde duydukları karşısında sadece sustu, sessizce kalakaldı. Oysa bu sessizlik onun beklemediği bir şeydi. İçinde uzun zamandır taşıdığı duyguları anlatmıştı fakat karşılığı sadece bir sessizlikti. Canını acıtıyordu. Adeta buza döndü, ne yapacağını bilemedi, duyguları donmuş gibiydi. Yeniden arabaya oturdu ve mahcup bir şekilde aslında bir bahaneyle konuşmaya başladı:

-Kusura bakmayın. Sanırım gitmem gerek. Bir toplantıya yetişmem lazım.

Mesele şu ki, o konuşma yeteneği olmayan biriydi, fakat o bunu öğrendiğinde işi çoktan geçivermişti.

Ek 7. Katıldığı Faaliyetlerden Kareler

a) Kısa Öykü Ödül yarışmasına katılımı, 26 Kasım 2017.

b) Kadına destek projesine katılımı, 29 Ekim 2018

c) Kültür görüşmesi, Bağdat, 26 Kasım 2018

d) Türkmen eğitimci ve siyasetçi Sevsen Ceddua'ya destek programı, 26 Ekim 2023

ÖZET

ALSALIHI FATIMAH, Münevver Molla Hassun, Doktora Tezi, Ankara, 2023.

Bu çalışmada Irak Türkmen kadın yazarlarından biri olan Münevver Molla Hassun'un hayatı ve edebî kişiliği, aynı zamanda yazmış olduğu şiirleri ve hikâyeleri incelenmiştir. Münevver Molla Hassun, yaşamış olduğu toplumda “cesur yazar” olarak tanınan edebiyatçılardandır. Bunun asıl nedeni, uzun yıllar Irak'ta var olan baskıcı rejime rağmen kendi halkının sorunlarını edebî eserlerine taşımaktan çekinmemesi ve oldukça cesur davranmasıdır. Münevver Hanım, kadın edebiyatçı olarak bu edebî sahada adını sıklıkla duyuran bir isim olmakla beraber, oldukça değerli şiirleri ve hikâyeleri kaleme almış bir sanatkârdır. Dolayısıyla onun eserlerinin doktora düzeyinde incelemeye alınması sadece Türkiye değil, aynı zamanda Irak Türkmen edebiyatı sahası için de oldukça önem arz etmektedir.

Çalışmanın temel amacı, Hassun'un eserlerinden hareketle Türk edebiyatının yapısında yer alan şiir ve hikâyelerdeki kurgusal yapı özelliklerini incelemektir. Yapmış olduğumuz çalışmada Türk edebiyatının genel özellikleri ile ilgili daha önce yazılan eserler değerlendirilmiş ve özellikle inceleme bölümü hazırlanırken Prof. Dr. Nurullah Çetin'in çalışmamıza temel çerçeve olarak kabul edilecek eserleri ele alınmıştır. Ardından bu kaynaklardan yola çıkılarak, belirli sınıflandırma yapılmış ve yazarın eserlerinde kullanmış olduğu edebi üslubu daha derinden anlamak amacıyla, bütün alt başlıklar örneklendirilmiştir.

Çalışma Münevver Molla Hassun'un eserlerinden alınan örneklerden hareketle, şiirlerinde içerik ve hikâyelerindeki kurgusal yapı ile ilgili tespitte bulunmayı amaçlayan metin merkezli çalışmadır. Münevver Molla Hassun'un hayatı, sanatı ve eserlerindeki özellikleri incelemeyi hedef alan çalışma “Giriş” bölümü ile başlamakta ve “Hayatı ve Sanatı”, “Şiirleri” ve “Hikâyeleri” olmak üzere toplamda üç ana başlıktan oluşmaktadır. Çalışmanın “Giriş” bölümünde Irak'ta Türk varlığı ve genel hatlarıyla Irak Türkmen

Edebiyatı hakkında bilgiler verilmiştir. Aynı zamanda yazarın hayatı ve Irak Türkmen edebiyatındaki yeri ile ilgili bilgiler verilerek işlenen konunun seçilme sebebi anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümü Münevver Molla Hassun'un hayatı ve sanatına dair bilgiler içermektedir. Bu bölümde elde edilen bilgilerin tamamı yazarla yapmış olduğumuz kişisel görüşmelerden derlenmiştir.

Tezimizin ikinci bölümü “Şiirler” bölümüdür, bu bölümünde yazarın şiirleri içerik bakımından ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Bölümde ele alınan ana başlıklarının belirli özellikleri alt başlıklar halinde sıralanmış ve yazarın eserlerinden seçilen örneklerle somutlaştırılmıştır. Tezin üçüncü bölümü hazırlanırken yazarın “Gönül Zirvesinden” ve “Susuzluk Tılsımları” adlı şiir kitapları temel kaynak niteliğinde kullanılmıştır.

Tezin üçüncü bölümü ise “Hikâyeler” bölümüdür ve bu bölümde yazarın yazmış olduğu hikâyelerindeki kurgusal yapı incelenmiştir. İnceleme yapılırken ele alınan beş hikâye, bizzat yazarın kendisinden temin edilmiştir. Bu hikâyelerden “Derinlerde Anılar” ve “Sessizlik Durağı” adlı hikâyeler daha önce hiçbir yerde yayınlanmayan hikâyelerdir.

Tezimiz incelemede elde edilen sonuçlarla tamamlanırken, “Kaynakça” bölümünde alıntılara başvurduğumuz, aynı zamanda yazarın hayat ve faaliyetlerine dair bilgiler toplamak için kullandığımız kaynaklara yer verilmiştir.

Çalışmanın “Ek” bölümünde dördüncü bölümde incelemeye tabi tutulan hikâyelerin tamamına yer verilmiştir. Bunun asıl nedeni yapmış olduğumuz çalışmanın bizden sonra yapılacak akademik çalışmalara kaynak niteliği taşıması ve bu tür çalışmalar yapılırken yazarın hikâyelerine erişim kolaylığının sağlanmasıdır. Çünkü yazarın kendisine ait hikâye kitabı mevcut değildir ve bu hikâyelere Türkiye’de erişmek oldukça zordur. “Ek” bölümü yazarın kişisel hayatına dair bazı görüntülerle tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Irak Türkmen Edebiyatı, Münevver Molla Hassun, Irak Kadın Yazarı, Şiir içeriği, hikâyelerdeki kurgusal yapı.

ABSTRACT

ALSALIHİ FATİMAH, Monavvar Molla Hassun, Doctoral Thesis, Ankara, 2023.

This academic is about the life and literary personality of Münevver Molla Hassun, one of the Iraqi Turkmen women writers, as well as the analysis of her poems and stories. Münevver Molla Hassun is one of the literary figures known as “brave writer”

in the society she lived in. The the most important reason is that despite the oppressive regime that existed in Iraq for many years, she did not hesitate to carry the problems of her people to her literary works and acted quite bravely. Ms. Munawwar is a woman of letters who has made a name for herself in this literary field and has written many valuable poems and stories. Therefore, the study of her works at the doctoral level is very important not only for Turkey but also for the field of Iraqi Turkmen literature.

The main purpose of the research is to study the fictional structural features of Turkish literature based on the works of Hassun in poems and stories. In our study, the works written before about the general characteristics of Turkish literature were evaluated and especially while preparing the review section, Prof. Dr. Nurullah Çetin's works, which will be accepted as the basic framework for our study, were taken into consideration. Then, based on these sources, a certain classification was made and all subheadings were exemplified in order to understand more deeply the literary style used by the author in his works.

This academic study is a text-centered study, aiming to determine the content of Münevver Molla Hassun's poems and the fictional structure of her stories based on examples taken from her works. The study, which aims to examine the characteristics of Münevver Molla Hassun`'s life, art and works, consists of three main titles in total: "Life and Literary Personality" , "Poems" and "Stories". In "Introduction" section contains general information about the Turkish presence in Iraq and Iraqi Turkmen Literature. In this section, it is also explained why the topic was chosen by giving information about the life of the author and her place in Iraqi Turkmen literature.

The first part of the academic study contains information about the life and literary personality of Münevver Molla Hassun. All of the information obtained in this section was compiled from personal interviews with the author.

This is the second chapter of our thesis, in which the author's poems are analyzed in detail in terms of content. The specific features of the main topics discussed in this chapter are listed under subheadings and concretized with examples selected from the author's works. The poetry books "Gönül Zirvesinden" and "Susuzluk Tılsımları" were used as the main source while preparing the third part of the academic study.

In the fourth chapter of the academic thesis, the fictional structure of the stories written by the author is examined and the name of the chapter is "Stories". The five stories analyzed were obtained from the author himself. Among these stories, "Derinlerde Anılar" and "Sessizlik Durağı" are stories that have never been published anywhere before.

As our thesis concludes with the results obtained in the analysis, the "Bibliography" section includes the sources we used to gather information about the author's life and activities.

In the "Appendix" section of the study, all of the stories analyzed in the fourth chapter are included. The main reason for this is that the study we have done is a source for academic studies to be carried out after us and to provide ease of access to the author's stories while conducting such studies. Because the author does not have his own story book and it is quite difficult to access these stories in Turkey. The "Appendix" section is completed with some images of the author's personal life.

Key Words:

Iraqi Turkmen Literature, Munevver Molla Hassun, Iraqi Woman Writer, Poetry content, fictional structure in stories.